



**MEDYA ARAPÇASINDA SİYASET KONULU EŞDİZİMLER
(ÖRNEK VE ÇÖZÜMLEMELERİ)**

Enes Balı

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ARAPÇA ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı. Enes

Soyadı. BALI

Bölümü. Yabancı Diller Anabilim Dalı, Arapça Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı. Medya Arapçasında Siyaset Konulu Eşdizimler (Örnek ve Çözümlenmeleri)

İngilizce Adı. Political Collocations in The Media Arabic (Examples and Analysis)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı. Enes BALI

İmza

JÜRİ ONAY SAYFASI

Enes BALI tarafından hazırlanan “Medya Arapçasında Siyaset Konulu Eşdizimler (Örnek ve Çözümlemeleri)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Gazi Üniversitesi Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisan tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman. Prof. Dr. Musa YILDIZ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan. Prof. Dr. Musa YILDIZ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye. Doç.Dr. İbrahim ÖZAY

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye. Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Mütercim-Tercümanlık (Arapça) Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 07/09/2020

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Arapça Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisan tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Enstitü Müdürü.

TEŞEKKÜR

Lisans öğrenimimden bu yana üzerimde emeği olan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Musa YILDIZ'a teşekkürlerimi arz ediyorum. Gazi Üniversitesi Arap Dili Eğitimi Anabilim dalında görev yapmış ve yapmakta olan ve yetişmemde ziyadesiyle emekleri bulunan bütün hocalarıma teşekkür ediyorum. Tez yazım sürecinde görüşlerine başvurup değerli katkılarını aldığım değerli hocam Doç. Dr. İbrahim ÖZAY'a, bu süreçte benden pek kıymetli desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ'a ve Doç. Dr. Celal Turgut KOÇ'a şükranlarımı sunuyorum. Öğr. Gör. Muhammed KURT'a, Öğr. Gör. Şehide Cengiz ARSLAN'a ve Arş. Gör. Ersin ÇİLEK'e ayrıca teşekkür ederim. Bu zorlu süreçte bana destekleriyle yardımcı olan kıymetli çalışma ortağım H. Hüseyin KÖKSAL hocama da teşekkür ediyorum. Yetişmemde büyük emeği olan ve bana eşdizim sevgisini aşıl原因 Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN hocama da teşekkürü bir borç bilirim. Her daim yanımda olan ve bu tezin yazımında desteğini en güzel şekilde hissettiren kıymetli eşim Zeynep BALI'ya da şükranlarımı sunuyorum.

MEDYA ARAPÇASINDA SİYASET KONULU EŞDİZİMLER (ÖRNEK VE ÇÖZÜMLEMELERİ)

(Yüksek Lisan Tezi)

Enes BALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül, 2020

ÖZ

Eşdizimler en az iki sözcükten oluşan ve bir dilde diğer sözcüklere kıyasla daha fazla bir arada bulunma ve gösteren sözcük bileşimlerdir. Yabancı dilin dilbilgisi kurallarına ve söz dizimi özelliklerine vakıf olmak, o dili doğal, akıcı, etkili ve her şeyden öte ana dili konuşanlarına yakın bir benzerlikte kullanabilmek için tek başına yeterli değildir. Hedef dili daha yerinde ve daha doğru kullanabilmek için, sözcüklerin birbirleriyle eşdizim oluşturmalarındaki eğilimlere yönelik yeterli bir ehliyete ve sözcük bilgisindeki kullanım çeşitliliğine dair kâfi derecede bir bilgiye sahip olmamız gerekmektedir. Medya Arapçası internette bulunan web sitelerinin yanısıra, gazetelerde, dergilerde, TV ve radyo kanallarında kullanılan çok sayıda eşdizimsel sözcük birlikteliklerine sahiptir. Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri de dâhil beş bölümden oluşmaktadır. Çalışma nitel bir araştırma özelliğine sahip olduğundan tarama metodu seçilmiştir. Birinci bölümde, eşdizimlerin gerekliliği ve önemi üzerinde durulmuş ikinci bölümde ise eşdizimin tanımı, Arapçada eşdizim kavramı ve eşdizimlerin önemi hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, eşdizim türleri ve eşdizimlerin sözcüksel yapıları ile ilgili örnekler verilmiştir. Dördüncü bölüm ise çeşitli tür ve yapılarda gelen ve medya Arapçasında siyaset haberlerinde kullanılan eşdizimler incelenmiştir. Değişik kaynaklardan alınan eşdizimleri Arapçadan Türkçeye çeviri açısından tahlil edilmiştir. Eşdizimlerin seçiminde önemli Arap medyası web sitelerinden ve farklı kaynaklardan istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Eşdizim, Medya Arapçası, Siyaset

Sayfa Adedi: 123

Danışman: Prof. Dr. Musa YILDIZ

**POLITICAL COLLOCATIONS USED IN THE MEDIA ARABIC
(EXAMPLES AND ANALYSIS)**

(Master Thesis)

Enes BALI

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September, 2020

ABSTRACT

Collocations are lexical units which are made of at least two words and have a tendency to occur together with a greater than random frequency compared with other words. Mastering the grammatical rules and syntactic features of foreign language we learn is not alone enough in order to use that language in a natural, fluent, effective way and above all to produce it with native-like speakers. We should also have the adequate competence of the tendency of words to combine and have sufficient knowledge of usage diversity in vocabulary knowledge so as to use the language in a more accurate and proper way. The Media Arabic a lot of collocations used in newspapers, magazines and on radio and TV channels in addition to the web sites on the internet. This study consists of four chapters including preamble and conclusion. Searching model is selected since the study has a characteristic of qualitative research. In the first chapter, the need and importance of this study is argued and in the second chapter, the definition of “collocation”, collocation in Arabic and significance of collocations are dealt with. In the third chapter, types of collocations and their lexical structures are given by illustrating them with examples. In the fourth chapter, collocations in different types and structures used in the political news of the Arab media are examined. The collocations taken from the various sources are analyzed in terms of their types and translation from Arabic to Turkish. Arabic media web sites and sources are utilized while choosing the collocational patterns and word combinations.

Key Words: Arabic, Collocation, Media Arabic, Politics

Number of Pages: 123

Supervisor: Professor Doctor Musa YILDIZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU	iii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	iv
JÜRİ ONAY SAYFASI	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZ	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Tanımlar	5
1.7. Araştırma Modeli	5
1.8. Evren ve Örneklem	6
1.9. Verilerin Toplanması	6
BÖLÜM 2	7
EŞDİZİM	7
2.1. Eşdizim Nedir?	7

	Sayfa
2.2. Arapçada Eşdizim Kavramı.....	19
2.3. Eşdizimlerin Özellikleri.....	38
2.4. Eşdizimsel Aralık.....	39
2.5. Eşdizimlerin Önemi	51
BÖLÜM 3	59
EŞDİZİMLERİN YAPISAL VE BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	59
3.1. Yapı Bakımından Eşdizimler	59
3.1.1. Serbest Eşdizimler	59
3.1.2. Sınırlı Eşdizimler	64
3.1.3. Bağımlı Eşdizimler	67
3.2. Eşdizimlerde Sözcük Dizilişi	69
3.2.1. İsim+Sıfat Eşdizimleri (اسم+صفة).....	69
3.2.2. Fiil+İsim Eşdizimleri (فعل+اسم)	72
3.2.3. İsim+İsim Eşdizimleri (اسم+اسم).....	75
3.2.4. Fiil+İsim-Özne Eşdizimleri (فاعل - اسم).....	79
3.2.5. İsim+ve İsim Eşdizimleri (اسم+ و العطف+اسم)	80
3.2.6. Fiil+Zarf-Hal Eşdizimleri (افعل +حال).....	81
3.2.7. İsim+Sıfat-Olumsuz Muzari Fiil (اسم+صفة - لا و فعل مضارع).....	82
3.2.8. Fiil+Masdar-Mefulu Mutlak (فعل + مصدر - المفعول المطلق).....	82
3.2.9. Fiil+Harf-i Cer Eşdizimleri (فعل + حرف جر).....	83
3.2.10. Girişik Tamlamalı Eşdizimler (اسم + نعت سببي).....	84
3.2.11. Zincirleme/Kompleks Tamlamalı Eşdizimleri (اسم + الإضافة / النعت).....	85
3.2.12. Teşbih-Benzetme Eşdizimleri (متلازمات التشبيهات).....	86
BÖLÜM 4	87
SİYASET KONULU EŞDİZİMLERE ÖRNEKLER VE ÇEVİRİLERİ.87	
4.1. Fiil+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri.....	89
4.2. İsim+Sıfat Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri.....	94
4.3. İsim+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri.....	99
4.4. İsim/Fail+Fiil Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri.....	105
4.5. Fiil+Harf-i Cer+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri	110
BÖLÜM 5.....	115

	Sayfa
SONUÇ	115
KAYNAKLAR.....	117
SİYASET KONULU EŞDİZİM KAYNAKLARI.....	122

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. المرور ve السير Sözcüklerinin oluşturduğu eşdizimli ifadeler.....	15
Tablo 2. The BBI Combinatory Dictionary of Collocations/Dilbilgisel Eşdizimler	18
Tablo 3. The BBI Combinatory Dictionary of Collocations/Dilbilgisel Eşdizimler	19
Tablo 4. İbn-i Sikkit misal olarak verdiği ikilemeler.....	20
Tablo 5. Cahız'ın verdiği kullanımlara örnekler.....	21
Tablo 6. “Beyaz” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri	23
Tablo 7. “Bozulmak ve çürümek” fillerinin kullanıldığı kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri	24
Tablo 8. “Kesmek” filinin kullanıldığı kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri	24
Tablo 9. “Çok” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri.....	25
Tablo 10. “Dar” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri	25
Tablo 11. “صاحب” Kelimesinin aldığı birliktelikler ve kazandığı farklı anlamlar.....	26
Tablo 12. “رغب” Fiilinin aldığı farklı harfi cerler ve değişen anlamları	26
Tablo 13. “الكرسي” Kelimesinin aldığı eşdizim örnekleri	27
Tablo 14. “Hayvan sesleri” ile ilgili eşdizim örnekleri.....	29
Tablo 15. “Çeşitli nesnelere çıkardığı sesler” ile ilgili eşdizim örnekleri	30
Tablo 16. “Kesme eylemi” ile ilgili eşdizim örnekleri	30
Tablo 17. “İnsan vücudundaki organların kesilmesi” ile ilgili eşdizim örnekleri	31
Tablo 18. “Hayvan barınakları” ile ilgili eşdizim örnekleri	31
Tablo 19. “Miktar bildiren ifadeler” ile ilgili eşdizim örnekleri.....	32
Tablo 20. “Vücudun farklı organlarını açığa vurma” ile ilgili eşdizim örnekleri.....	33
Tablo 21. “Vücudun farklı organlarını açığa vurma” ile ilgili eşdizim örnekleri.....	33
Tablo 22. “Deliver” fiilinin aldığı eşdizimler ve Arapça karşılıkları	34
Tablo 23. “Make” fiilinin aldığı eşdizimler ve Arapça karşılıkları	34
Tablo 24. التركيب القواعدي للمتلازمت اللفظية / Dilbilgisel Eşdizim Örnekleri	35
Tablo 25. Grimm tarafından “Fiil+isim” kategorisinde verilen örnekler	37
Tablo 26. Grimm tarafından “Fiil+harf-i cer+isim (mecaz kullanım)” kategorisinde verilen örnekler	37
Tablo 27. Grimm tarafından “İsim+isim” kategorisinde verilen örnekler.....	38
Tablo 28. Grimm tarafından “İsim+ harf-i cer+isim” kategorisinde verilen örnekler.....	38
Tablo 29. “Savaş ve Harp” sözcüğünün aldığı eşdizimler.....	41

Tablo 30. “Siyah ve Kara” sözcüğünün aldığı eşdizimler	42
Tablo 31. “Hayat ve Yaşam” sözcüğünün aldığı eşdizimler	43
Tablo 32. “İsim tamlamasında tamlayan ögesinin çoğul olması”	44
Tablo 33. “Öldü” sözcüğünün kullanıldığı eşdizimsel dağılım	44
Tablo 34. “Oturdu” sözcüğünün kullanıldığı eşdizimsel dağılım.....	45
Tablo 35. “أولاد ve اطفال” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları	46
Tablo 36. “ألف ، كتب ، دون” Sözcüklerinin eşdizimsel aralığı	46
Tablo 37. “حجرة ve غرفة” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları	46
Tablo 38. “فاد ve ساق” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları.....	47
Tablo 39. “Çeşitli, farklı” sözcüklerinin eşdizimli kullanımları.....	47
Tablo 40. “تبنى” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları.....	48
Tablo 41. “ركب” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları.....	48
Tablo 42. “أرسل” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları	49
Tablo 43. “ألقى” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları	49
Tablo 44. “سكان” Sözcüğünün kullanıldığı kelimeyle anlamının değişmesi.....	50
Tablo 45. “صلاة” Sözcüğünün kullanıldığı kelimeyle anlamının değişmesi.....	50
Tablo 46. Sıfatların farklı anlamlarla karşılanması ile ilgili örnekler.....	51
Tablo 47. “Basit dil ve eşdizimli dil kullanımı” ile ilgili örnekler	55
Tablo 48. “İkinci dil ve ana dili kullanıcısı tarafından tercih edilen eşdizimlerle” ilgili örnekler	56
Tablo 49. Serbest eşdizimlere günlük hayattan kullanım örnekleri.....	61
Tablo 50. “قطع” fiilinin aldığı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları	62
Tablo 51. “Açık” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları	63
Tablo 52. “Boş” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları.....	63
Tablo 53. “Derin” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları.....	64
Tablo 54. Sıfat+isim formunda gelen sınırlı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları.....	65
Tablo 55. Fiil+isim formunda gelen sınırlı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları.....	66
Tablo 56. “Yaptı” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları	67
Tablo 57. Bağımlı eşdizimlere örnekler ve Türkçe karşılıkları	68
Tablo 58. “İsim+sıfat” eşdizimleri.....	71
Tablo 59. Türkçemize isim tamlaması olarak aktarılan isim-sıfat eşdizimleri.....	72
Tablo 60. “Fiil+isim” eşdizimleri	73

Tablo 61. “Fiil+isim (isim tamlaması şeklinde gelen)” eşdizimler	73
Tablo 62. “Fiil+isim (sıfat tamlaması şeklinde gelen)” eşdizimler	74
Tablo 63. “Fiil+isim (fiilin eş anlamlı bir kelime ile karşılanması)” eşdizimler	74
Tablo 64. “İsim+isim” eşdizimleri.....	75
Tablo 65. “İsim+isim” eşdizimleri (hayvan sesleri ve diğer sesler)	76
Tablo 66. “İsim+isim” eşdizimleri (hayvan sesleri ve diğer sesler)	76
Tablo 67. “İsim+isim” eşdizimleri (bakanlık, meslek, meyve uyu, oda ve bazı araç gereçler)	77
Tablo 68. “İsim+isim” eşdizimleri (künye isimler).....	78
Tablo 69. “İsim+isim” eşdizimleri (تبادل fiilinin masdarı ile)	79
Tablo 70. “Fiil+isim” eşdizimleri (ismin fail/özne olduğu eşdizimler).....	80
Tablo 71. “İsim+ve isim” eşdizimleri.....	81
Tablo 72. “İsim+hal” eşdizimleri.....	81
Tablo 73. “İsim+sıfat-olumsuz muzari fiil” eşdizimleri	82
Tablo 74. “Fiil+masdar-mefulu mutlak” eşdizimleri.....	82
Tablo 75. Fiil+harf-i cer” eşdizimleri	83
Tablo 76. İsim+sebebi sıfat” eşdizimleri	84
Tablo 77. “Zincirleme tamlamalı” eşdizimler	85
Tablo 78. “Teşbih-benzetme” eşdizimleri	86

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Arapça günümüzde önemini ve dünya dilleri arasındaki etkinliğini gittikçe artıran bir dil haline gelmektedir. Ülkemizin özellikle son yıllarda Arap ülkeleri ile artan ticari, siyasi ve kültürel ilişkileri, Arapça öğrenimine duyulan ilgiyi artırmış ve bu durum Arapçanın öğrenilmesine katkı sağlayacak çeşitli yaklaşımların da ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Gelişen dünyada ikinci bir dil öğrenme eğilimi büyük bir hızla artmaktadır. Bilim ve teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, dış turizmin önem kazanması, kültürel ve ticari ilişkilerin artması, uluslararası ilişkilerin giderek yoğunlaşması, dünya ulusları arasında bu ilişkilerin tesis edilmesi ve iletişimin sağlanmasında başka ülkelerin dillerini kullanma ihtiyacı, ikinci hatta üçüncü bir dili öğrenmeye ihtiyacı doğurmuştur.

Arapça yirmi iki Arap ülkesinde anadil, Müslüman ülkelerin çoğunda da ikinci dil olarak okutulmaktadır. En çok konuşulan diller sıralamasında İngilizce, Çince ve İspanyolcanın ardından Arapça dördüncü sırada gelmektedir. Bütün bunların yanında Arapça, Birleşmiş Milletler Örgütü'nce kabul edilen uluslararası dillerden bir tanesidir.

Dil, dört temel beceri olarak kabul edilen dinleme-anlama, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin işlevsel bütünlüğünden oluşmaktadır. Bu işlevselliğin öğrencilere istenilen düzeyde kazandırılması süreçlerinden bir tanesini de kelime edinimi süreci oluşturmaktadır.

Yabancı dil ediniminin sadece dilbilgisi öğretmek ve öğrenmek olduğu ve dilbilgisi kurallarının öğrenimi ile bir dilin öğrenilebileceği yanılgısı maalesef dilin asli unsuru olan ve manaların taşıyıcılığını yapan sözcüklerin dil öğretiminde gerekli itina ve önemi görememesini de beraberinde getirmiştir. Dil öğretiminin gramer öğretmek dil öğreniminin de öğretilen bu dilbilgisi kurallarının edinimi olarak algılanması kelime bilgisini hep ikinci

ve geri plana itmiş ve dilin asli malzemesi olan sözcükler ne yazık ki öğretim sürecinde hak ettiği değeri görememiştir.

Bir dilde bazı sözcükler beklenilenin aksine daha belirgin bir şekilde birlikte bulunma ve görünme eğilimine sahiptir. Kimi sözcüklerin diğer sözcüklere kıyasla kullanım sıklığı yönünden daha dikkat çekici bir şekilde bir arada kullanılması ve tesadüfi olmaktan ziyade daha fazla bir biriyle birliktelik oluşturması eşdizim diye tarif edilen sözcük öbeklerini meydana getirmektedir. (Doğan, 2015, s.68).

“Kelime ortaklıkları” olarak da tarif edebileceğimiz ve özcük dizilişi bakımından fiil+isim, sıfat+isim, isim+isim gibi yapılarda gelen bu birliktelikler okuduğumuz, yazdığımız ve konuştuğumuz şeylerin kahir ekseriyetini oluşturmaktadır. Sözcüklerin asıl anlamları cümle içinde aldıkları ve yanlarındaki kelimelere göre değişen anlamlardır (Üçok, 1947, s. 85).

Eşdizimler hedef dil diye tarif ettiğimiz yabancı dil öğreniminde de son derece önemli bir yere sahiptir. Dili doğru, akıcı, çekici, dakik ve herşeyden öte ana dili konuşanlara yakın bir doğallıkta kullanmak için hangi fiilin hangi isimle, hangi ismin hangi sıfatla veya isimle sıklıkla birlikte kullanıldığına dönük bir farkındalığa sahip olmak gerekmektedir. Eşdizimlerin bilinmesi ve sözkonusu bu birlikteliklee yönelik farkındalık sahibi olunması kaynak dilden hedef dile ve hedef dilden kaynak dile çeviri uygulamalarında doğru çeviri yapmak ve eşdizimsel uyumsuzluğa düşmemek açısından kilit rol oynamaktadır.

Medya Arapçası da gerek yazılı, gerek sözlü ve gerekse işitsel düzlemde olsun Arapçanın söz varlığının en çeşitli ve zengin kullanıldığı alanlardan bir tanesini teşkil etmektedir. Genelde basın Arapçası özelde ise basın Arapçasının bir kolunu temsil eden siyaset içerikli haberlerde Arap diline ait farklı yapılarda gelen çok sayıda eşdizimli sözcük birliktelikleriyle karşılaşmak mümkündür.

Bu çalışmada eşdizim mefhumu, Arapçada eşdizimler, eşdizim türleri ve eşdizimlerin yapısal çeşitleri ile Medya Arapçasında siyaset konulu haberler özelinde kullanılan bazı eşdizimli sözcüklerin tahlili ve çevirilerine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Kelimeleri bir arada tutan ortaklık olarak tanımlayabileceğimiz eşdizimlilik mefhumu, kelimelerin bir dilde o dilin doğası gereği bir arada bulunarak alışıldık sözcük öbeklerini oluşturması şeklinde tarif edilebilir. Ana dili konuşucuları tarafından zihinde hazır halde

bulunan bu iki veya daha fazla kelimedenden oluşan sözcük öbekleri, o dili yabancı bir dil olarak öğrenenler için edinimi zor olsa da imkânsız değildir. Bu bir arada bulunma eğilimi gösteren sözcük öbeklerinin gerekli ve yeterli düzeyde edinilmemesi çeviri sürecinde çeşitli aksama ve eksikliklere sebebiyet vermektedir.

Eşdizimli sözcük öbeklerinin sıkça karşılaşıldığı alanlardan bir tanesi de medya ve basın organlarıdır. Bu mecralarda kullanılan eşdizimsel ifadelerin öğrenilip bilinmesi muhtemel çeviri hatalarını en aza indireceği gibi doğru bir dil kullanımını da beraberinde getirecektir. Örneğin طبخ fiili yemek vb. için pişirmek ve hazırlamak anlamında kullanılırken medya ve basın dilinde مؤامرة sözcüğü ile bir arada kullanıldığında “komplo tezgâhladı veya komplo kurdu” gibi bir anlama karşılık gelmektedir. Örnekten de açıkça anlaşılacağı üzere medya Arapçasında görülebilecek bu tip farklı kullanımların doğru ve yanlışsız bir şekilde hedef dile aktarılabilmesi için bu birlikteliklerin öğrenilmesi gereklilik arz etmektedir.

“Bütün dillerde “basın dili”, o dilin standartları ile karşılaştırıldığında bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar sadece üslupta değil, kullanılan kelimelerde de kendini göstermektedir. Basın dilinin bu özel durumu en belirgin biçimde “çeviri” esnasında ortaya çıkar” (Ceviz, 2015, s.5).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmamızın amacı; dilin bel kemiğini oluşturan sözcük öbeklerinin medya Arapçasındaki siyaset konulu metinlerde geçen eşdizimler üzerinden değerlendirmesinin yapılması ve sözcük dizilişine göre belirlenen örneklerin cümle içinde çözümlenmeleri ve çevirileri ile verilererek bu türden kullanımlara yönelik farkındalık oluşturmak olacaktır.

Çalışmanın alt amaçları ise;

1. Eşdizim farkındalığının oluşmasında yabancı dil öğreniminde ve öğretiminde en kolay ulaşılabilen kaynak olan medya metinlerinden yararlanılması,
2. Medya Arapçasında kullanılan siyaset konulu metinlerde geçen eşdizimsel birliktelikleri ortaya çıkarmak ve bu alandaki araştırmalarda kaynak niteliği taşıyacak bir tez oluşturmak,
3. Eşdizimli sözcük birlikteliklerinin çeşitleri hakkında bilgi sunmak ve bu kullanımlarını sınıflandırmak,
4. Eşdizimsel tabirlerin bilinmesinin önemine vurgu yapmak ve bu birlikteliklerin kullanıldığı cümlelere yönelik örnekler vermektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

İngiliz dilbilimci David Wilkins “ Dilbilgisi olmadan bir şeyler iletilebilir, ama kelime bilgisi olmadan hiç bir şey iletilemez” cümlesiyle yabancı dil eğitiminde kelime öğreniminin önemine vurgu yapmıştır.

Arapça bünyesinde barındırdığı terkiplerle diğer dillere kıyasla oldukça zengin ve geniş bir dildir. Gerek yazılı gerek sözlü dilde olsun pek çok birleşik kullanım Arapçada izafet terkibi olarak gelmektedir. Türkçemizde isim tamlaması olarak karşılığını bulan bu yapıdaki ifadelerin öğrenimine önem verilmesi, öğrencilerin cümle kurma becerilerini geliştirmelerinde kilit rol oynamaktadır.

Çok sayıda kelime öğrenmek yerine her bir kelimenin en çok kullanılan birlikteliklerinin öğrenilmesi yaratıcı dil gelişimi açısından da çok önemlidir. Bu, yabancı dil öğrenen bireylere eşdizim farkındalığı oluşmasında da yardımcı olacaktır.

Medya ve basın Arapçası ile ilgilenen bireylerin eşdizimsel sözcük öbeklerini öğrenmeye duyacağı ihtiyaç son derece açıktır. Bu ihtiyacın bir ayağını da siyaset konulu eşdizimler oluşturmaktadır. Bu alanda yazılmış haber metinlerini doğru anlayabilmek, gerektiğinde hedef dile doğru aktarabilmek adına bu kullanımlara yönelik bilgi sahibi olunması büyük önem arz etmektedir.

Medya Arapçasında kullanılan siyaset konulu eşdizimler özelinde yapılacak bu çalışma, Arapça öğrenen ve çeviri ile ilgilenen bireylerin bu kullanımlara ve hedef dile aktarımlarına yönelik farkındalık kazanmaları açısından da bir değer ve önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma sürecinin beraberinde getireceği en büyük sınırlılıklardan bir tanesi, eşdizim mefhumunun ülkemizde yalnızca İngilizce öğreniminde tanınırlık kazanmış olmasıdır. Arapça öğrenim sürecinde bu görüngü henüz çok fazla bilinmemektedir. Bu çalışma, medya Arapçasındaki siyaset konulu eşdizimler ve kaynaklarla sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırma kapsamında Arap yazılı, görsel ve işitsel iletişim araçları ve medya organlarından amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen eşdizimlerin genel anlamda siyaset

haberlerini içeren haber sitelerindeki eşdizimsel ifadeleri ve bunların sahip oldukları özellikleri yansıttığı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Eşdizim. İngilizcede *collocation* olarak adlandırılan bu terim Doğan Aksan tarafından *birliktelik* (Aksan, 1999 s.75) Berke Vardar tarafından ise *eşdizimlilik* (Vardar, 2002 s.94) olarak karşılanmıştır. Cambridge Learner's Dictionary English-Turkish (2009) sözlüğünde eşdizim “ana dilini konuşanların sık sık birlikte söyledikleri veya yazdıkları iki veya daha fazla kelime ortaklıkları” şeklinde tanımlanmıştır. Daha kapsamlı bir tanımla eşdizimleri dikkate değer anlamsal ve sözdizimsel bağımlılıkları paylaşan sözlük birimlerinin alışlagelmiş şekilde oluşturduğu iki veya daha fazla kelimedenden müteşekkil sözcük öbekleri olarak ifade etmek mümkündür.

Serbest Eşdizimler. Bağımsız bileşimler olarak da adlandırılan bu tip birlikteliklerde sözcükler arasındaki ilişki saydam, gevşek ve esnektir. Birliktelik oluşturan sözcüklerin yerini uygun başak sözcükler alabilir.

Bağımlı Eşdizimler. Sözcükler arasındaki ilişkinin daha kuvvetli olduğu ve birlikte görünme sıklığı açısından bağımsız bileşimlere kıyasla daha sınırlı bir yapıya sahip olan eşdizimlerdir.

Bağımsız Eşdizimler. Bağımsız ve sınırlı bileşenlerle deyimler arasında bir köprü kategorisinde bulunan bu sözcük birlikteliklerinde, eşdizimi oluşturan sözcüklerden biri ayrıcalıklı ve neredeyse eşsizdir.

1.7. Araştırma Modeli

Sözcüksel yaklaşım ve eşdizimli sözcük öğreniminin ve sözcük dizilişine göre eşdizim türlerinin Medya Arapçasında Siyaset Konulu Eşdizimler üzerinden örneklerle araştırılacağı bu çalışma nitel bir araştırma olacaktır. Tarama modeliyle siyaset konulu metinlerdeki birliktelikler ortaya çıkarılacak ve veriler bu şekilde elde edilecektir.

1.8. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Arap Medyasında ve haber metinlerinde son 1 yıl içinde geçen eşdizimsel birliktelikler, örnekleme ise amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş siyaset konulu metinler teşkil edecektir.

1.9. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak Arap medyasında geçen siyaset konulu haber metinlerinin taranması suretiyle eşdizimsel birliktelikler ortaya çıkarılacaktır.

BÖLÜM 2

EŞDİZİM

2.1. Eşdizim Nedir?

Eşdizim ana dili konuşucularının sıklıkla birlikte söyledikleri ya da yazdıkları en az iki kelimedenden meydana gelen sözcük öbekleridir. İngilizcede “*collocation*”, Arapçada ise التلازم اللفظي ، المصاحبة olarak karşılığını bulmuştur. Türkçemizde ise bu terim Aksan tarafından (2009) “*bağdaştırma*” olarak karşılığını bulurken, Vardar tarafından ise (2002) “*eşdizimlilik*” olarak terimlendirilmiştir.

Aksan “*bağdaştırma*” olarak karşılık verdiği iki veya daha fazla sözcük öbeğinin bir arada bulunma eğilimi göstermesi durumunu şu şekilde açıklar.

“Göstergeler dilde birbirleriyle sıkı ilişkiler içinde ve bu ilişkilerine dayanarak belli kavramların, düşüncelerin aktarılmasını üstlenmektedir. Biz –ister tamlama, isterse bir tümce biçiminde olsun- birden çok birimin bir araya gelmesine bağdaştırma adını vermek istiyoruz. Asma köprü, çatlak tabak, kavun dilimi, duvarın boyası ya da havalar ısınmıyor, elektrikçi ütüyü onardı bağdaştırmaları buna örnek gösterilebilir”. (Aksan, 2009, s.202)

Her dilin kendi doğası gereği bir işleyiş biçimi vardır. Dil çeşitli iletişim bağlamlarına sahip bir iletişim aracıdır. Bağlam (context) ise dilin kullanım durumlarına ve şartlarına göre farklılık arz eder. “Saussure’in ortaya koyduğu dil göstergelerinin çizgisel olma özelliği ve insan dilinin göstergeleri düzenlemedeki birleştirme ve seçme ilkeleri” (Kıran’dan aktaran Kurt 2016), “dilsel üst yapıların kurulabilmesinde, bağlam olarak ortaya çıkmaktadır” (Özkan’dan aktaran Kurt 2016). Eşdizim olarak adlandırılan bu birliktelikler bu üst yapılara dâhil olan kullanımlardır.

Cambridge Learner’s Dictionary English-Turkish (2009) sözlüğünde ise eşdizimlilik “ana dilini konuşanların sık sık birlikte söyledikleri veya yazdıkları iki veya daha fazla kelime

ortaklıkları” şeklinde tanımlanmaktadır. Balı ve Köksal da çalışmasında eşdizimliliği şu şekilde açıklamaktadır.

“Dikkate değer anlamsal ve sözdizimsel bağımlılıkları paylaşan sözlük birimlerinin alışlagelmiş şekilde oluşturduğu iki veya daha fazla kelimedenden müteşekkil sözcük öbekleri.” (Balı & Köksal, 2009, s.5)

F de Saussure’ün, dil göstergesinin sahip olduğu özelliklerini ifade ederken ortaya koyduğu görüşler eşdizimlilik konusundaki en kadim ve belirgin tanımı da ortaya koymaktadır (Altıkulaçoğlu, 2010, s.41). Saussure dil göstergesi ile ilgili görüşlerini açıklarken bu göstergelerin sahip olduğu çizgiselliğe vurgu yaparak iki tür çizgisellikten bahsetmiştir, bunlar. yatay eksenindeki çizgisellik ve düşey eksenindeki çizgiseliktir. Bu iki çizgisellikten birincisi dizimsel ilişki (birleştirme eksen) ikincisi de dizisel ilişki (seçme eksen) olarak ifadesini bulmaktadır. Yatay eksen ya da birleştirme eksen olarak tarif edilebilecek olan dizimsel ilişkide dile ait göstergelerin kendinden önceki ve sonraki diğer dil öğeleriyle kurduğu ilişki ön plandadır. Düşey ya da seçme eksen olarak adlandırılacak dizisel ilişkide ise aynı görevi üstlenen göstergelerin değişimi mevcuttur (Kıran’dan aktaran Altıkulaçoğlu 2010, s.41).

Yukarıda bahsedilen yatay ve düşey eksen şu misalle açıklanabilir. Örneğin Türkçede bulunan “tavsiye vermek, tavsiyede bulunmak ve tavsiye etmek” birliktelikleri fiil ve sözcük birlikteliği açısından yatay eksen söz konusu iken diğer bir deyişle “tavsiye” kelimesi yatay eksen söz konusu üç fiille birliktelik oluşturur ve bu üç kullanım seçmeli olarak yan yana gelebilmektedir. Diğer taraftan tavsiye sözcüğüne yakın bir anlama sahip olan “öğüt” kelimesi ise verilen fiillerden yalnızca “vermek” ve “bulunmak” fiilleri ile bir arada kullanılırken “etmek” fiili ili birliktelik oluşturmamaktadır.

Verilen Türkçe örnekler ek olarak zihinlerde daha net ve belirgin olarak canlanması açısından İngilizcede ve Arapçada da bu şekilde örneklerle karşılaşmak mümkündür. İngilizcede bulunan “agreement ve decision” kelimeleri “come to, reach ve arrive at” fiilleri ile eşdizim oluştururken bu iki kelimeye yakın bir anlama sahip olan “conclusion” kelimesi “come to, reach ve arrive at” fiillerinin yanı sıra ayrıca “draw” fiili ile birliktelik oluşturmaktadır. “Draw a conclusion” şeklinde oluşan birliktelikteki “draw” fiilinin ise “agreement ve decision” kelimeleri ile yan yana gelmesi ise İngilizcede olası değildir.

Arapçada da bünyesinde barındırdığı eşdizim zenginliği açısından bu tip örneklerle karşılaşmak mümkündür. Arapçada “yardım etmek” anlamından kullanılan ساعد / أغان / أعان fiilleri فقيراً / محتاجاً / يتيماً sözcüklerini kendinden sonra mef’ul olarak alıp muhtemel

birliktelikler oluştururken “*mazlum*” anlamına gelen ملهوف/لهفان kelimeleri ise bu fiillerden sadece اغاث ile bir arada bulunma eğilimi göstermektedir. Söz konusu bu eşdizimin en belirgin örneklerinden bir tanesi İslam âlimi İbn-i Kayyım el-Cevziyye’nin yüzyıllar öncesinde kaleme aldığı ve kitabına verdiği اغاثه/لهفان adlı eserinde görülebilir. Bu misallere ek olarak şu örnek de Arapçadaki eşdizimliliği göstermesi açısından dikkate değerdir. İlaç anlamına gelen دواء sözcüğü sırasıyla استعمل/شرب/تناول fiilleri ile biz dizgede yer alabilir ve anlamsal olarak birliktelik oluşturarak sırasıyla “ilaç aldı, ilaç içti ve ilaç kullandı” şeklinde karşımıza çıkabilir. Ancak söz konusu Arapça kelimenin yudumlamak anlamına gelen ارتشف fiili ile yan yana gelmesi ise mümkün değildir. Arapçada eş anlamlı olduğu bilinen استخدم / استعمل fiilleri kendisinden sonra pek çok nesne alıp belli kelimelerle yan yana gelerek birliktelik oluşturabilir. Örneğin bu iki fiil de هاتف / قوة / وسيلة / طريقة gibi sözcüklerle yan yana gelme potansiyeline sahipken “*kullanılmış/ikinci el araba*” tamlamasında yalnızca kalıplaşmış bir eşdizim olan سيارة مستعملة ifadesinde açıkça görüldüğü gibi sadece استعمل fiili kullanılabilir. Bununla birlikte kulağımızın medya Arapçasından sıkça aşına olduğu “*orantısız güç kullanımı*” ifadesi için ise استخدام القوة المفرطة tamlamasından da görüleceği üzere استخدم fiili tercih edilmektedir.

Kökeni Latincedeki “*collocare*” (yan yana koymak, sıralamak, düzenlemek) kelimesi olan “*collocation*” tabiri dilbilimsel bir olgu olarak ilk kez İngiliz dilbilimci John Rupert Firth tarafından 1957 yılında ortaya konmuştur (Zughoul & Abdu’l-Fattah, 2003). Eşdizimlilik kavramı ile ilgili İngilizce’deki “*ass/eşek*” kelimesini örnek veren Firth, bu sözcüğün sınırlı bir dizi bağlam içinde “*you silly ass! , Don’t be such an ass!*” bulunabileceğini ya da sayıları bir elin parmakları kadar olan bir dizi sıfatla “*obstinate/inatçı, stupid/aptal, awful/berbat*” birliktelik oluşturabileceğini söylemiştir (Palmer’den aktaran Zughoul & Abdu’l-Fattah, 2003). Firth ayrıca eşdizimliliği sözcüğün anlamıyla ilgili bir parçası kabul ederek “*dark night/karanlık gece*” örneğini vermiş ve bu birliktelikteki kelimelerden gecenin karanlıkla, karanlığın da gece ile yan yana gelme eğilimine dikkat çekmiştir. (Brashi, 2005, s.15). Firth “*kelimeleri bir arada tutan ortaklık*” olarak tarif ettiği eşdizimlilik kavramıyla bir sözcüğün başka sözcüklerle bir arada bulunma eğilimi gösterdiğine vurgu yapmış ve sözcüğün asıl anlamının yan yana geldiği başka sözcüklerle ortaya çıkacağını ifade etmiştir.

Eşdizimlilik dilbilimciler tarafından farklı şekilde anlaşılmış ve birbirinden ayrı tanımlarla tarif edilmeye çalışılmışsa da genel anlamda bu kavramın tanımına yönelik bir görüş birliği mevcuttur. Eşdizimlilik ile ilgili yapılabilecek en basit tariflerden bir tanesi “*belli sözlük birimlerinin karşılıklı bir ilişki içinde bir arada bulunma eğilimini rutine kıyasla daha fazla*

göstermesi” şeklinde açıklanabilir (Nattinger&De Carrico’dan aktaran Hu-Wui & Good 2005, s.13). Bu tanıma örnek olarak İngilizcede bulunan problem-sorun/problem sözcüğü verilebilir. Söz konusu sözcük “cause/sebeup oldu, create/yarattı ve solve/çözdü” fiilleri ile bir araya gelebilirken “make” fiili ile bir arada bulunma eğilimi göstermemektedir. Bu açıklama cümle içerisinde şu şekilde gösterilebilir.

“We should mend the leak, otherwise it will *cause/create* problems later.”

(Bu sızıntıyı onarsak iyi olacak, aksi takdire ileride başımıza iş açacak.)

Verilen cümlede cause ve create fiilleri yerine make fiilini kullanmak yanlış bir seçim ve uyumsuz bir birliktelik oluşturacaktır.

Arapçada ise bu açıklamaya örnek teşkil edebilecek bir cümle şu şekilde verilebilir.

أريد أن أسأل/أوجه/ألقي/أطرح سؤالاً.

(Soru sormak istiyorum.)

Kurulan cümlede سؤال kelimesinin Arap dilinde alabileceği muhtemel birliktelikler “soru sormak” şeklinde ifade edilmiştir. Bu cümlede kullanılan dört fiilin yerine رمى veya صوب gibi fiillerin gelmesi mümkün değildir.

Firth (1957) çalışmasında dizimsel düzeyde (syntagmatic level) ele aldığı sözcük birliktelikleri arasındaki ilişkilere dikkat çekerek “eşdizimli anlam” şeklinde tarif ettiği sözcük öbeklerinin asıl anlamlarının bir dizge içinde birlikte bulunması sonucunda ortaya çıkacağını belirtmiştir. Firth’e göre dizisel düzeyde (paradigmatic level) sözcükler arasındaki ilişki aynı sınıfa ait iken ve dilbilgisel ve sözcüksel bağlamda bir biri yerine kullanılabilecek iken, dizimsel düzeydeki ilişkiler bunun aksine kelimelerin bir araya gelme potansiyeli taşıması durumu olarak ortaya çıkmıştır. Firth sözcüklerin eş anlam ve zıt anlam gibi ilişkileri üzerinde duran ve geleneksel bir görüş olan dizisel ilişkiden ziyade sözcük birimleri arasındaki anlamsal bağlantıyı açıklayan dizimsel düzey üzerinde durmuştur. Firth ortaya koyduğu düşüncelerini özetler nitelikte olan ve eşdizimli sözcüklerin edinimine vurgu yaptığı “*You shall know a word by the company it keeps.*” (Bir sözcüğü birlikte bulunduğu ortağı ile öğrenmelisin.) şeklindeki ünlü cümlesini söylemiştir (Palmer’den aktaran Zughoul & Abdu’l-Fattah, 2003).

Firth’ün yanısıra eşdizimlilik kavramına çeşitli dilbilimciler tarafından farklı açıklamalar getirilmiş bunlardan bazıları Firth’ün ortaya attığı düşünceleri destekler nitelikte olmuşken bazıları ise bu açıklamalardan farklılık göstermiştir.

Firth'ün takipçilerinden sayılan Halliday ve Hasan ise eşdizimleri lexical cohesion (sözcüksel bağlaşıklık) bağlamında incelemiş ve eşdizimliliği metnin bağlaşıklığını temin ettiği görüşünü savunmuşlardır (Suçin, 2007, s.114). Firth'ün eşdizimlilik üzerine getirdiği düşünelere yakın bir yaklaşım gösteren Halliday, eşdizimi bir sözcüğün başka sözcüklerle yan yana gelen birleşik sözcüklerin oluşturduğu örnekler olarak ifade edip eşdizimliliğin dilbilgisel sınırların ötesine geçtiğini vurgulamıştır (Martynska, 2004, s.1). Halliday sözkonusu görüşünü destekler nitelikte “strong arguement/şiddetli bir münakaşa” anlamına gelen başat eşdizimin “he argued strongly/o şiddetli bir şekilde tartıştı ve the strenght of the arguement/tartışmanın şiddeti” şeklinde dilbilgisel düşünüşlerine dikkat çekmiştir. Halliday ayrıca eşdizimliliğe “dizi/seri” kavramı ile yeni bir boyut getirerek sözcük birimleri arasındaki linear olan birlikte bulunma eğilimine ve dizimselliğe vurgu yapmıştır. “Sun/güneş” sözcüğü ile ilgili örnek veren Halliday sıklıkla birlikte kullanılan “bright/parlayan, hot/sıcak, shine/ışık ve come out/belirdi, göründü” kelimelerinin güneş kelimesi ile eşdizim oluşturarak aynı sözcüksel diziyeye ait olup birbirlerini çağrıştırdığını ifade etmiştir (Brashi, 2005, s.16).

Firth'ün bir diğer takipçisi olan Sinclair (1966) ise eşdizimlilikteki anahtar özelliği sözcük birimlerinin bir araya gelme eğilimi göstermesi olarak ifade etmiştir. Ona göre dil kalıpları belli bir seçim sistemine dayanarak kendisini göstermektedir. Bu sisteme göre bazı sözcüklerin bir arada bulunma eğilimi göstermesi diğerlerine göre bir nebze daha fazladır. Sinclair ayrıca sözcüksel birimlerin dilbilgisel yapılara göre daha esnek bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir.

“*Node* ve *Span*” tabirleriyle terimlendirdiği eşdizimlerle ilgili Sinclair “accident/kaza” sözcüğünü örnek vererek bu sözcüğün öncesinde ve sonrasında kullanılacak dört kelimenin “accident/kaza” sözcüğünün eşdizimi olarak sayılabileceğini ifade etmiştir. Sinclair'in eşdizimlilik için ortaya koyduğu bu terminolojide “accident/kaza” kelimesi “*Node*” bu kelimenin aldığı birliktelikler ise “*span*” olarak ifadesini bulmuştur (Brashi, 2005, s.17).

Sinclair ayrıca eşdizimleri “*downward*” ve “*upward*” tabirleriyle isimlendirdiği iki katagoriye ayırarak bazı sözcüklerin alışlagelmiş şekilde kendilerine kıyasla başka sözcüklerle daha sık kullanıldığını ifade etmiş ve “back” sözcüğü ile kullanılan “at, down, from, into, on” sözcüklerini örneklendirmiştir ve bu durumu “*upward collocations*” olarak tarif etmiştir. Benzer şekilde “*downward collocations*” olarak tarif ettiği eşdizimlerde ise bazı sözcüklerin alışlagelmiş şekilde kendilerine kıyasla başka sözcüklerle daha az sıklıkta kullanıldığını ifade etmiş “bring, arrive” fiilleri ile “back” sözcüğünü misal olarak

getirmiştir. Sinclair bu iki kategori arasında net bir ayrım yaparak birinci grup için büyük ölçüde edatları, zarfları, bağlaçları ve zamirleri ifade ederek dilbilgisel çerçeveye dikkat çekmiş ikinci grup ile de büyük ölçüde isimlere ve zarflara atıf yaparak sözcüklerin semantic tahliline vurgu yapmıştır (Sinclair'dan aktaran Martynska, 2004).

Leech ise eşdizimsel anlam diye tabir ettiği eşdizimliliği “bir sözcüğün bir arada bulunma eğilimi gösterdiği başka sözcüklerin çevresel ilişkilerden kazandığı çağrışımlardan oluşur (Leech'den aktaran Suçin,2007, s.114) şeklinde açıklamıştır. Leech (1974) söz konusu bu açıklamasına “handsome/yakışıklı ve pretty/güzel” sıfatlarını örnek olarak göstermiş ve birincisinin erkekler için ikincisinin ise bayanlar için kullanılabileceğine dikkat çekmiştir ve bu iki sıfatın da birlikte bulunma eğilimi gösterdiği sözcük çeşitliği açısından kullanımına vurgu yapmıştır.

Cruse (1986) ise eşdizimlilik kavramına diğer batılı bilim adamlarına kıyasla bir nebze daha net, anlaşılır ve kendine özgü bir tanımlama getirmiştir. Cruse eşdizimleri deyimlerden temyiz edip ayırarak bu tip sözcük birlikteliklerini sözlüksel birimlerin alışlagelmiş şekilde oluşturduğu kelime öbekleri olarak tarif etmiştir. Cruse'a göre eşdizimler, anlamsal olarak da bir bileşene sahip olduğu için eşdizimleri oluşturan sözlüksel bileşenler de saydam ve şeffaflık arz etmektedir. Cruse'a göre eşdizimleler arasındaki ilişki karşılıklı seçme ilkesine dayandığı için anlamsal tutarlılık (semantic cohesion) ilişkisidir. Örneğin; “heavy drinker/içki müptelası, heavy smoker/sigara müptelası, heavy buyer/yağlı müşteri” ifadeleri tüketme kavramını çağrıştıran belirli bir bağlamsal çevreye aittir (Cruse'dan aktaran Zughoul & Abdu'l-Fattah, 2003). Cruse'a göre eşdizimleri deyimlerden ayıran en önemli farklardan biri ise deyimlerin sözlüksel anlamda daha karmaşık bir bileşene sahip olması ve deyimini oluşturan sözcüklerin anlamının deyimini oluşturan sözcük öbeklerinin salt anlamına bakarak çıkarılamayacak olmasında yatmaktadır. Örnek. “kick the bucket/tahtalıköyü boyladı.”

Carter (1987) ise eşdizimleri isim, sıfat, fiil ve zarf gibi sözcüklerin bir arada bulunması olarak tarif etmiş ve “strict rules (rigid'den ziyade), pricked his finger” (pierced veya punctured'dan ziyade) örneklerini vermiştir. Carter ayrıca bazı isimlerin, sıfatların ve fiillerin de dilbilgisel anlamda edat vb. ile birliktelik oluşturabileceğine vurgu yapmış ve kıyaslamalı sıfatlar için *than* veya bazı fiillerin veya isimlerin *with* gibi edatlarla kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. Örnek. “deal with/bir şeyle ilgilendi.”

Mitchell ise Firth ve takipçilerinin aksine eşdizimlilik kavramını sözcüksel ve dilbilgisel düzlemde ele almış ve bu ikisinin bir birinden ayrılamayacağını savunmuştur. Ona göre sözcük, dilbilgisi ve anlamın birliği söz konusudur. Mitchell bu birliktelgi “lexico-grammatical” tabiri ile tarif etmiş ve görüşlerine *heavy* sıfatı ile oluşan farklı dilbilgisel yapıdaki eşdizimsel kullanımları örnek getirmiştir. Mitchell’e göre eşdizimler dilbilgisel yapılar içinde ele alınmalıdır (Brashi’den aktaran Mustafa, s,32). Örneğin. “adjective+noun. heavy drinker, adjective gerund. heavy drinking, verb+ adverb. to drink heavily”

Newmark (1988) ise kullanım ve doğallık yönünden vurgu yaptığı eşdizimliliği “insan vücudunun doku ve sinirlerine benzetmiş” (Newmark’tan aktaran Ghazala, s,19) ve semantic/anlamsal düzlemde eşdizimler ile salt sözcükler arasında bir ayırım yapılmasını vurgulamıştır.

Newmark, sıklık açısından en yaygın kullanılan ve merkezinde *noun-isim* bulunan eşdizim türlerini şu şekilde örneklendirmiştir.

- 1) Adjective + noun. heavy labour/ağır iş
- 2) Noun + Noun. nerve cell/sinir hücresi
- 3) Verb + object. pay a visit/ziyaret etti

Lewis (1997) eşdizimliliği “sözcüklerin keyfi ve gelişigüzel bir sıklıktan daha ziyade doğal ve tabii bir birliktelik oluşturması” olarak ifade etmiştir. (s.25) Lewis ayrıca eşdizimli sözcükleri, dili kullanan kişilerin “özür dilemek veya kabul etmek- gibi eylemlerinden ziyade bizzat içeriğinin neyi ifade ettiği ile ilişkilendirmiştir. (Lewis’den aktaran Altıkulaçoğlu 2010, s.42). Lewis eşdizimli sözcükleri “multi-word items/çoklu sözcük birimlerinin bir alt kategorisi olarak görmüş ve bu birliktelikleri bireysel kelimelerin alışlagelmiş şekilde oluşturduğu sözcük öbekleri olarak ifade etmiştir. Lewis’e göre eşdizim üretimi mantık ve sıklıktan ziyade dili doğal ve yerli olarak kullanan kişinin adet olduğu üzere yaptığı bir işlemdir. Yabancı dil öğrenen bir bireyin eşdizimleri doğal olarak kullanabilmesi olası değildir, bunun aksine “native speaker-doğal dil kullancısı” ise eşdizimleri içgüdüsel olarak bilir ve kullanır. Lewis dile getirdiklerimiz ve yazıya döktüklerimizin kahir ekseriyetini önceden zihinde oluşturulmuş çoklu sözcük birimleri olarak ifade etmiştir (Lewis, 1997, s.11). Dilbilgisi ve sözcük bilgisinin birbirinden ayrı ve bağımsız olmadığı görüşünü savunan Lewis, dilin grammaticalised lexis-dilbilgiselleştirilmiş sözcük birimlerinden oluştuğunu savunmuştur (Lewis’den aktaran Grimm 2009, s.164).

Bir kelimenin anlamının eşdizim oluşturduğu diğer kelimeye bağlı olduğu görüşünü savunan Nattinger&DeCario ise, eşdizimliliği bir sözcüğün karşılıklı çağrışım düzleminde başka bir kelime ile alışlagelmiş ilişkisi olarak tarif etmiştir. “Rancid butter/bozulmuş tereyağı, great probability/yüksek/büyük olasılık ve drug addict/uyuşturucu bağımlısı” örneklerini veren Nattinger&DeCario eşdizimliliği alışlagelmiş sözcük birliktelikleri olarak açıklamış ve rancid-bozulmuş ile butter-tereyağı sözcüklerinin birbirini bir araya gelmek üzere çağrıştırdığını ifade etmiştir (Farrokh, 2012, s, 57).

Eşdizimli sözcükleri deyimler ile serbest birliktelikler arasında bir konumda kategorize eden Fontonelle (1994) ise eşdizimleri oluşturan sözcüklerde anahtar olarak gördüğü kelimenin başka bir kelime ile yer değiştiremeyeceğini savunmuştur. “Sour milk/ekşimiş süt, bad, addled, rotten egg/çürük yumurta ve rancid butter/bozuk tereyağı” örneklerini veren Fontonelle bu birliktelikler arasında sıfat olan kelimelerin bir biri yerine kullanılamayacağını ifade ederek İngilizce’de “rancid egg, sour butter, addled milk” birlikteliklerinin aykırı ve kabul görmeyen ifadeler olacağını belirtmiştir.

Stockdale (2000) çalışmasında sözcüklerin bir araya gelerek eşdizim oluşturması aynı zamanda başka bir sözcüğün eş anlamlısının o sözcük yerine kullanılıp kullanılamayacağını da göstermiştir. “The largest mosque in the earth (on earth), the largest airport on world (in the World) , Earth (World) War II, worldquake (earthquake) ve Earh (World) Cup” örneklerini veren Stockdale eş anlamlı gibi görünen kelimelerin eşdizimsel birliktelik oluştururken birbiri yerine kullanılamayacağı görüşünü savunmuştur.

Fontonelle’nin ve Stockdale’in dikkat çektiği ve eşdizimi oluşturan sözcüklerin bir biri yerine kullanılamayacağını gösteren Arapça bir örnek de aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda المرور ve السير kelimelerinin kullanımları gösterilmiş yanlış kullanım ise * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 1

المروور ve السير Sözcüklerinin oluşturduğu eşdizimli ifadeler

شرطي المرور (Trafik polisi)	شرطي السير (trafik polisi)
حادث المرور (trafik kazası)	حادث السير (trafik kazası)
تنظيم المرور (trafiği düzenlemek)	تنظيم السير (trafiği düzenlemek)
حركة المرور (trafik akışı)	حركة السير (trafik akışı)
قانون المرور (trafik kanunu)	قانون السير (trafik kanunu)
مرور موكب (konvoy geçişi)	سير موكب (konvoy geçişi)
يوم المرور (trafik günü)	*يوم السير
مرور مسافرين (yolcu trafiği)	*سير مسافرين

McCarthy (2003) çalışmasında sözcük edinimi açısından esas ve temel olarak saydığı eşdizimleri kelimeler arasındaki evlilik akdine benzetmiş ve bazı sözcüklerin diğerleriyle daha sıkı bir ilişki içinde olduğuna vurgu yapmıştır (s,12). “Blonde ve beige” renklerini örnek olarak veren McCarthy bu iki sıfatın sadece belli kelimelerle eşdizim oluşturabileceğini söyleyerek blonde için “she has blonde hair/onun sarı saçları var” beige için ise “she has a beige car/onun bej arabası var” misalleriyle görüşünü dile getirmiştir. Blonde sıfatı ile hair sözcüğü arasındaki güçlü ilişkiye dikkat çeken Mc Carthy, hair kelimesi için “brown/kahverengi” sıfatının da doğal olarak kullanılabilceğini belirtmiş ancak brown kelimesinin başka kelimelerle de bir arada bulunabileceğini ne var ki blonde kadar güçlü olmadığını ifade etmiştir.

Oxford Collocations Dictionary (2002) adlı sözlükte ise eşdizimlilik “bir dilde sözcüklerin dikkate değer bir sıklıkla olasılıktan daha ziyade yan yana gelmesi” olarak açıklanmıştır. Eşdizimlerin, sözcüklerin yerel dil kullanıcıları gibi doğal ve akıcı konuşabilmek amacıyla bir araya getirilmesi aracı olarak tarif edilen sözlükte “heavy (strong) wind ve strong (heavy) rain” şeklindeki uyumsuz birlikteliklerin doğal İngilizceye uymadığına vurgu yapılmıştır. “Small ve little” sıfatlarının eşanlamlı olmalarına rağmen “fortune” kelimesi ile sadece “little” sıfatının bir araya gelebileceği de başka bir misal olarak ifade edilmiştir.

McCarthy&O’Dell ise kaleme aldıkları “English Collocations in Use” adlı çalışmalarında eşdizimliliği “sıklıkla bir arada kullanılan sözcük çifleri veya grupları” şeklinde tarif etmişlerdir. Hızlı anlamına gelen “fast ve quick” sıfatlarını bir dizi birliktelikle eşleştirerek örnek veren yazarlar “food/yemek ve car/araba” için *fast* sıfatının “glance/bakış” ve “meal/yemek” için ise “quick” sıfatının birliktelik oluşturabileceğini göstermişlerdir. Sözlüksel birlikteliklerin yalnızca yapısal bir özellik göstermediği anlamsal olarak da önemli bir özellik taşıdığına dikkat çeken Özkan eşdizimleri şu şekilde açıklamıştır.

“Dilde, herhangi bir dil birimi 'seçme' ve 'birleştirme' ilkelerine bağlı olarak, dizgede anlam gerektirdiği sürece başka bir dil birimiyle bir araya gelebilir, birlikte kullanılabilir. Bu 'birlikte kullanılabilirlik', kullanımın sıklığına bağlı olarak dilde genele oranla yüksek bir dağılıma sahipse ve bu dağılım anlamlı bir farklılaşma olarak karşımıza çıkıyorsa eşdizimli yapılar olarak değerlendirilir (Özkan 2014, s, 26).”

Birliktelik ve sıklığa vurgu yapan Özkan, ayrıca birlikte kullanılabilirliği de eşdizimin ayırt edici özelliği olarak tarif etmiş ve bunların yanında seçme ve birleştirme ilkelerinin de belirleyici olduğunu belirtmiştir.

“Birliktelik kullanımı, eşdizimliliğin gerçekleşme öncülüdür. Genel bir ifadeyle dilde anlam gerektirdiği sürece herhangi bir dil birimi başka bir dil birimiyle bir araya gelebilir, birlikte kullanılabilir. Bu anlamda, dizimsel olarak gerçekleşen ilk olgu *birliktelik kullanımı*dır. Diğer taraftan bu birliktelik kullanımları sıklığa bağlı olarak dilde yüksek bir dağılıma sahipse ve bu dağılım oranı anlamlı bir farklılaşma olarak karşımıza çıkıyorsa *eşdizimli yapılar* olarak ortaya çıkar. Bu ortaya çıkışta anlamlı sözcük birlikteliklerinin oluşması gerekir. (Özkan 2007, s,32).

Morton Benson, Evely Benson ve Robert Ilson tarafından ilk olarak 1986 yılında kaleme alınan ve 1997 senesinde de gözden geçirilip güncellenerek yeniden basılan ve yazarlarının soyadlarının ilk harflerini taşıması suretiyle *the BBI Combinatory Dictionary of Collocations* adıyla bilinen sözlükte söz konusu yazarlar çalışmalarını tam anlamıyla sözcük birliktelikleri olan eşdizime tahsis etmişleridir. İçerisinde 18,000 madde başı ve bu madde başlıklarının aldığı 90,000 birlikteliği/eşdizimsel kullanımına yer veren yazarlar, münhasır dil sözlüklerini bile eşdizimleri ele alması bakımından yetersiz bulmuşlardır. Benson, Benson ve Ilson “eşdizimleri -diğer bütün dillerde olduğu gibi- sabit, gözlemlenebilir ve deyimsel

olmayan mükerrer (kendini yineleyen) ifadeler ve yapılar” olarak tarif etmişlerdir (Benson, Benson ve Ilson, 1993, s. xi).

Mükerrer sözcük öbekleri, sabit birliktelikler veya eşdizimler olarak tanımlanan söz konusu sözcüksel ifadelerin belirli sözcüksel birimlerle veya dilbilgisel yapılarla bir arada bulunmasına vurgu yapılmıştır. Hangi kelimenin hangi kelime ile yan yana geldiğini ve kullanıldığını göstermesi açısından İngilizce öğrenenler için de son derece önemli olan *the BBI Combinatory Dictionary of Collocations* adlı sözlüğün giriş bölümünde yazarlar eşdizimlilik “*grammatical collocations-dilbilgisel eşdizimler ve lexical collocations-sözcüksel eşdizimler*” olarak iki kategoriye ayırmıştır. Yazarlar birinci kategoriye için isim, sıfat, fiil gibi dominant-etken (başat) sözcüklerin herhangi bir anlam ifade etmeyen dilbilgisel edat, masdar ya da cümlecik gibi yapılarla birliktelik meydana getirmesi olarak tarif etmişlerdir. Lexical collocations-sözcüksel eşdizimler olarak sınıflandırdığı ikinci kategori için ise isim, sıfat ve fiillerin aldıkları sözcüksel düzeydeki muhtemel birliktelikleri tarif etmişlerdir. Sözcüksel eşdizimlerin edat, masdar ve cümlecik gibi dilbilgisel yapıları içermediğini belirtmişlerdir.

Morton Benson, Evely Benson ve Robert Ilson tarafından kaleme alınan *the BBI Combinatory Dictionary of Collocations* isimli sözlükteki dilbilgisel eşdizimler 8 farklı türde örneklendirilmişken, sözcüksel eşdizimlere yönelik ise 6 farklı tür misal olarak gösterilmiştir.

Dilbilgisel eşdizimler kategorisinde verilen örnekler aşağıdaki tabloda misalleriyle gösterilmiştir. İngilizce verilen örneklere daha iyi anlaşılması amacıyla iki dil arasındaki benzerlik ve eşdeğerlilik imkânı dâhilinde Arapça misaller de verilmiştir.

Tablo 2*The BBI Combinatory Dictionary of Collocations/Dilbilgisel Eşdizimler*

G-1	Noun + prepositim	Blockade against Gazza (حصار على ، ضد غزة)
G-2	Noun + to infinitve	A need to make a dicision
G-3	Noun + that clause	An agreement that we would meet
G-4	Preposition + noun	On purpose, by chance (بالمصادفة / عن عمد / عن قصد)
G-5	Adjective + prepositim	Keen on learning a foreign langauge, interested in music, good at Arabic (حريص على / مهتم ب / متقن في)
G-6	Adjective + to infinitive	Pleased to hear, nice to meet you
G-7	Adjective +t hat clause	Glad that I hear, sure that it's working well
G-8	19 verb patterns	
	Verb + as	He works as a teacher
	Verb + preposition	We will abide by the rules
	Verb + to infinitive	We tried to open the door.

Sözcüksel eşdizimler kategorisinde verilen örnekler aşağıdaki tabloda misalleriyle gösterilmiştir. İngilizce verilen örneklere daha iyi anlaşılması amacıyla iki dil arasındaki benzerlik ve eşdeğerlilik imkânı dâhilinde Arapça misaller de verilmiştir.

Tablo 3

The BBI Combinatory Dictionary of Collocations/Sözcüksel Eşdizimler

L-1	Verb + noun	Commit a crime, launch an attack (ارتكب جريمة / شن هجوما)
L-2	Adjective + Noun	Henious crime, weak tea (جريمة نكراء / شاي خفيف)
L-3	Noun + verb	Clashes broke out, dogs bark (الاشتباكات اندلعت / الكلاب تنبح)
L-4	Noun + noun	Flock of sheep, deployment of forces (قطع (من) الغنم / انتشار القوات)
L-5	Adverb + adjective	Hopelessly addicted, deeply moved
L-6	Verb + adverb	Argue heatedly, appreciate sincerely

2.2. Arapçada Eşdizim Kavramı

Eşdizimlilik her ne kadar bir kavram olarak ele alınmamış olsa da klasik ve kadim Arap dilbilimcileri tarafından da çalışmalarında değinilen ve üzerinde açıklamalar getirilen bir konu olmuştur. Eşdizim terimi Arapçada التلازم اللفظي / المصاحبة / الاقتران / التضام / التوارد gibi ifadelerle karşılanmış ancak bunlardan en çok التلازم اللفظي ve المصاحبة اللغوية terimleri kabul görmüştür. صحب fiilinin مفاعلة babına aktarılmasıyla elde edilen المصاحبة terimi sözlükte “eşlik etti, refakat etti, arkadaşlık yaptı” gibi anlamlarla karşılanmaktadır. صحب صاحب البيت / ضيفه حتى الباب / ev sahibi misafirine kapıya kadar eşlik etti cümlesi söz konusu fiilin daha iyi anlaşılması için örnek olarak verilebilir.

Hicri ikinci yüzyılda yaşayan ve babasının çok sessiz ve suskun bir insan olması sebebiyle İbn-i Sikkit (ابن السكيت) lakabıyla anılan meşhur Arap dil âlimi ve edibi Ebu Yusuf Yakub b. İshak, إصلاح المنطق adlı eserinde eşdizim olgusuna dikkat çekmiş ve sözcükleri çeşitli bölümler halinde ele almıştır. Bu bölümlerden bir tanesini oluşturan “ikiller” isimli bölümde, İbn-i Sikkit ikil olarak kullanılan sözcüklere misaller vermiştir (Quta 2016, s,23).

İbn-i Sikkit’in verdiği örneklerden bazıları şunlardır.

Tablo 4

İbn-i Sikkit misal olarak verdiği ikilemeler

الليل والنهار	الملوان
الذهب والفضة	الحجران
التمر والماء	الأسودان
مسجد مكة و مسجد المدينة	المسجدان
الأب والأم	الأبوان
أبو بكر وعمر	العمران

Eşdizimli kullanımlara dikkat çeken bir diğer kadim dil âlimi ise El Cahız'dır. Cahız bazı sözcüklerin diğerlerinin aksine birbiriyle daha sık bir şekilde kullanıldığını ve sözcüklerin anlamsal olarak birbirlerini çağrıştırdığını ifade etmiştir. Cahız “İnsanlar sözcüklere çok önem vermeyebilirler ancak onlardan bazıları bazılarıyla daha sıkı bir ilişki içindedir” (Cahız'dan aktaran Yâsîn & el-Kurdi, 2018, s.456) cümlesiyle kelimeler arasındaki anlamsal bağa dikkat çekmiştir. Bazı sözlük birimlerinin belirli birimlerle diğerlerine kıyasla daha sık bir biçimde görünme eğilimi taşıdığını belirten Cahız, Firth'ün “*meaning by collocation/eşdizimsel anlam*” görüşüne benzer bir şekilde birlikteliğin belli sözcüksel birimin anlamını belirlediğini savunmuştur. Bu görüşünü الجوع / açlık kelimesinin anlamlarından bir tanesinin Kur'an-ı Kerim'de الخوف / korku kelimesi ile eşdizimlilik taşıdığını ifade ederek örneklendirmiştir. Cahız'ın misal olarak verdiği ve Kur'an-ı Kerim'de geçen ayet şu şekildedir.

وَأَنْبَلَوْكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ.

“Biz sizi kimi zaman düşman ve ölüm *korkusuyla* kimi zaman kıtlık-kuraklık ve *açlıkla*, kimi zaman da mallarınızda, canlarınızda ve ürünlerinizde bir kısım kayıplarla mutlaka sınavacağız. (Ey Peygamber) sen sabredenleri müjdele!” (Bakara/155)

Cahız söz konusu misale ek olarak Kur'an'da geçen ve “yağmur” anlamına gelen المطر ve الغيث sözcükleri için ise bu iki kelimenin geçtiği bağlamlarda المطر kelimesinin cezalandırma anlamında kullanıldığını, bunun aksine الغيث kelimesinin ise bolluk, hayr ve nimet bağlamında geçtiğini ifade etmiştir. Cahız ayrıca Kur'an'da geçen السموات و الأرض ve

الأبصار و ifadeleri için الأرض ve السمع sözcüklerinin asla çoğul olarak gelmediğine dikkat çekmiştir.

Cahız Kur'an-ı Kerim'de geçen, rastgele kullanılmayan ve neredeyse birbirinden bağımsız ve ayrı olarak kullanılması düşünülemeyecek olan bir dizi ifadeyi de şu sözcük öbeklerini göstererek örneklendirmiştir.

Tablo 5

Cahız'ın verdiği kullanımlara örnekler

Namaz ve zekât	الصلاة والزكاة
Açlık ve korku	الجوع والخوف
Cennet ve cehennem	الجنة والنار
Muhacirler ve Ensar	المهاجرون والأنصار
Arzu ve korku	الرغبة والرغبة
Cinler ve insanlar	الجن والإنس

Sözcük birimlerini bir arada tutan sözdizimi ilişkisine dikkat çeken bir diğer kadim dil âlimi de İbn-i Cinnidir. Cinni sözcük birimlerini bir arada tutan sözdizim ilişkisine vurgu yapmış ve biçim ve bağlam arasındaki bağılılaşımına dikkat çekerek, sözlük birimlerinin belirli bir bağlamda birliktelik oluşturmasında sözdizimsel ve anlamsal sınırlılıklar olduğunu belirtmiştir.

Bir diğer seçkin dil âlimi el-Cürcani ise sözlük birimleri ile bağlamsal anlam arasındaki sözdizimsel ilişkilere dikkat çekerek, sözlüksel birimlerin tek başına bir anlam ifade edemeyeceğini savunmuş ve bu birimlerin ancak belli bir bağlamda ya da bir dizi ilişki içinde kullanıldığında bir anlama sahip olabileceği görüşünü savunmuştur.

Eş anlamlı kabul edilen kelimeler arasındaki kullanım farklılıklarına dikkat çeken ve bu konuyla ilgili الفروق اللغوية isimli bir kitap da kaleme alan Ebu Hilal el-Askeri ise eş anlamlı ya da yakın anlamlı kabul edilen kelimelerin aslında öyle olmadığı ve küçük anlam farklılıkları taşıdığını ifade etmiştir. el-Askeri “sözcük ve ibarelerin farklılığı anlam farklılığını da zorunlu kılmaktadır.” (el- askeri, 1997, s, 25) cümlesiyle bu duruma açıklık

getirmiştir. *الرصيف* terimini tercih eden El-Askeri, sözcüklerin yerli yerince kullanılması gerektiğini, kelimelerin rastgele ve gelişigüzel bir kullanımla bir bağlamda geçmemesi gerektiğini savunmuş ve bu durumun anlamın daha net ve tesirli bir biçimde ortaya çıkması için gerekli olduğunu söylemiştir. el-Askeri birliktelik oluşturan sözcüklerdeki komşu ve mücavir kelimelerin seçiminin doğru ve isabetli olmasını *الرصيف* terimi ile açıklarken bu birlikteliklerdeki aykırılık ya da uyumsuzlukları ise *سوء التأليف* ve *رداءة الرصيف* tabiri ile karşılamıştır.

El-Askeri'nin, sahip olduğu farklılıkları açıkladığı bazı sözcüklere örnek olarak *العلم* ve *المعرفة*, *الذكاء* ve *الفتنة*, *القبح* ve *الفحش* kelimeleri verilebilir. Mesela Arapça'da *قبيح الوجه* / çirkin yüzlü terimi isabetli ve doğru bir kullanım iken *فاحش الوجه* gibi bir birliktelik doğru ve geçerli bir kullanım değildir. El-Askeri'nin verdiği bir başka örnek ise “affetmek, bağışlamak” anlamına gelen *عفا* ve *غفر* fiilleridir. Bu iki sözcük de eş anlamlı gibi görünse de *غفر* fiilinde günahın veya hatanın silindiği ve sahibinin yüzüne vurulmadığı ve açık edilmeyip gizlendiği manası var iken *عفا* fiilinde ise günahın affedildiği ve verilecek cezanın da kaldırıldığı anlamı mevcuttur.

Sibeveyh ise her ne kadar bir terim ile açıklamasa da sözcüklerin cümlede anlamsal olarak doğru, anlaşılır ve düzgün olması için özenle ve itina ile seçilmesi gerektiğini belirtmiş ve kelimenin söz diziminde, olması gereken yere konulmasını ifade etmiştir. Sibeveyh bu açıklamasına ise *قبح*, *كذب*, *مستقيم* örneğini getirmiştir. Bu birlikteliklerde *مستقيم* kelimesinin diğer kelimelerle bir dizge içinde bir araya gelmesi olası değildir bunu yerine *حسن مستقيم* ifadesi ise anlamsal olarak doğru ve isabetli bir kullanım olacaktır. Sibeveyh bu misallere ek olarak *حملت الجبل* / dağ yükledim ve *شربت ماء البحر* / deniz suyunu içtim örneklerini de eklemiş ve bunlarla kelime seçiminin cümlede anlamıyla doğrudan bir ilişkisi olduğunu göstermeye çalışmıştır (Yâsîn & el-Kurdi, 2018, s.458).

Eşdizimlilik mefhumuna kaleme aldığı kitaplarda bol miktarda yer veren bir diğer kadim Arap dil âlimi ise Hicri dördüncü asırda yaşamış ve miladi 1008 yılında vefat etmiş Ebu Mansur Es-Salebi'dir. Es-Salebi yazdığı *سحر البلاغة و سر البراعة*, *ثمار القلوب في المضاف و المنسوب* ve *فقه اللغة و سر العربية* isimli eserlerinde çeşitli konu başlıkları altında (yağmur, at, deve, şişmanlık, renkler vb) eş anlamlı gibi görünen kelimelerin kullanım aralıkları ile ilgili bilgiler ve örnekler verip birlikte kullanılan sözcükler arasındaki uyum, uygunluk ve doğru kullanıma dikkat çekmiştir. Es-Salebi Arap dilinde bazı kelimelerin kimi bazı belirli sözcükleri zorunlu olarak yanında bulundurduğunu, şayet bu mecburi birlikteliğin olmaması

durumunda mana ve anlamın eksik olacağını ve söylenmek istenenin tam olarak ifade edilemeyeceğini ifade etmiştir.

Es-Salebi'nin *سر العربية و فقه اللغة* isimli kitabında verdiği bazı belirli konu başlıkları altındaki eşdizimli kullanımlar aşağıdaki tablolarda örneklendirilmiştir.

Tablo 6

“Beyaz” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri

~ adam	رجل أزهر
~ kadın	امرأة رعوية
~ saç	شعر أمشط
~ at	فرس أشهب
~ inek	بقرة لياح
~ eşek	حمار أقمر
~ elbise	ثوب أبيض
~ ekmek	خبز حواری
~ su	ماء صاف
~ bal	عسل ماذي

سر العربية و فقه اللغة , 2013, s,119

Tablo 7

“Bozulmak ve çürümek” fillerinin kullanıldığı kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri

Et ~	أروح اللحم
Su ~	أسن الماء
Yemek ~	خبز الطعام
Yağ ~	سنج السمن
Yağ ~	زنخ الدهن
Ceviz ~	قنم الجوز
Yumurta ~	مذرت البيضة
Hurma ~	خمج التمر
İçecek ~	دخن الشراب

فقه اللغة و سر العربية , 2013, s,163

Tablo 8

“Kesmek” filinin kullanıldığı kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri

Et ~	حز اللحم
Yün ~	جز الصوف
Saç ~	قص الشعر
Ağaç ~	عضد الشجر
Üzüm ~	قضب الكرم
Üzüm ~	قطف العنب
Hurma ağacı~	جرم النخل
Kalem ~	برى القلم

فقه اللغة و سر العربية , 2013, s,264

Tablo 9

“Çok” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri

~ para, mal	مال ليد
~ su	ماء غدق
~ ordu	جيش لجب
~ yağmur	مطر عباب
~ meyve	فاكهة كثيرة

فقه اللغة و سر العربية , 2013, s,87

Tablo 10

“Dar” sıfatının nitelediği kelimelere göre aldığı eşdizim örnekleri

~ yer	مكان ضيق
~ göğüs	صدر حرج
~ geçim	معيشة ضنك
~ yol	طريق لزب
~ vadi	واد نزل

فقه اللغة و سر العربية , 2013, s,93

Modern Arap dilbilimcilerinden Hassan, eşdizimliliği التضمام / birleşim tabiri ile açıklamış ve bu mefhumu “iki kelimedenden bir tanesinin diğerini anımsatacak şekilde bir araya gelmesi” olarak tarif etmiştir (Al-Rawi, 1994, s,61). Hassan bu açıklamasına örnek olarak Arapçada bulunan ve nida edatı olan يا edatını misal olarak vermiş ve يا nida edatı ile münada (kendisine seslenen) arasında bir ilişki olduğunu dile getirmiş ve söz konusu bu ilişkiyi التضمام olarak isimlendirmiştir.

التوارد tabiriyle tarif ettiği eşdizimlilik kavramını da iki alt kategoriye ayıran Hassan, التوارد ve التلازم tabirleriyle sözcüklerin anlamlarının birliktelik oluşturduğu ifadelerle belirginlik kazanacağını ifade etmiş التوارد ile ilgili صاحب kelimesinin oluşturduğu şu birliktelikleri örnek olarak vermiştir.

Tablo 11

“صاحب” Kelimesinin aldığı birliktelikler ve kazandığı farklı anlamlar

Ev sahibi	صاحب الدار
Allah Rasulü'nün arkadaşı	صاحب رسول الله
Majesteleri	صاحب الجلالة
Bakan	صاحب المعالي

Hassan, التلازم ile ilgili olarak ise fiil+harfi cer bileşiminden oluşan birliktelikleri örnek vermiş ve bunların kazandığı farklı anlamlara dikkat çekmiştir.

Tablo 12

“رغب” Fiilinin aldığı farklı harfi cerler ve değişen anlamları

İstedi	رغب فيه
Hoşlanmadı	رغب عنه
Yardımlını talep etti	رغب إليه

Hassan, ayrıca “referential collocation” olarak tarif ettiği ve kelimenin anlamının geçtiği metin içerisinde bulunan bağlamdan anlaşılabilmesi görüşünü savunmuş ve bu görüşüne Kur'an'ı Kerim'de geçen şu ayeti örnek olarak vermiştir.

وَلْيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ.

“Daha önce girdikleri gibi, yine mescide girsinler!” (Bakara/155)

Ayette geçen المسجد الأقصى kelimesi ile المسجد الأقصى kastedilmekte ve الأقصى ifadesi zikredilmemektedir (Nofal, 2012, s.84).

Hassan dilbilgisel eşdizimlerden de bahsetmiş ve ilgi zamirleri, isim tamlaması, edat ve isimden oluşan söz öbekleri, tamlayan-tamlanan ve bağlaç görevi yapan ifadelerin eşdizimleri oluşturduğunu, biri olmadan diğerinden söz edilemeyeceğini belirtmiştir.

Didawi ise eşdizimliliği, الوحدات المتماثلة /birleşik birimler olarak tarif etmiş ve kimi sözcüklerin kimi sözcüklerle özel bir ilişki içinde olduğunu ifade etmiştir. Eşdizimliliği birliktelik oluşturan sözcüklerdeki işlevselliğe vurgu yaparak tanımlayan Didawi, isim+isim,

sıfat+isim gibi sözlüksel eşdizimlere örnek verdiği gibi isim ve fiil cümlesi şeklinde kendini gösteren eşdizimli yapılara da bazı misaller vermiştir ((Didawi'den aktaran İbrahim, s,98). Didawi'nin konuyla ilgili verdiği örneklerden bazıları *حجة دامغة*, *توهج الصيف* /yazın sıcağı, *كسب بليغة* /kesin delil, *صواب بجروح* /ağır yaralı ve *بجبل الصمت* /suskunluğa büründü şeklindedir. Modern Arap dilbilimcilerinden Hicazi ise eşdizimliliği *التضام* tabiri ile karşılamış ve bu olguyu birden çok kelimenin sözdizim ilişkisi içindeki birbirine bağlılığı ve sahip olduğu anlam ilişkisi olarak tari etmiştir. Hicazi eşdizimliliği açıklarken *الكرسي* /sandalye sözcüğünün kullanımına örnekler vermiş ve bu kelimenin başka kelimeler ile birliktelik oluşturduğuna kazanacağı farklı anlamlara dikkat çekmiştir (Hicazi, s,157).

Hicazi'nin *الكرسي* /sandalye sözcüğü ile ilgili verdiği örnekler şunlardır. Farklı anlama gelen birliktelikler * işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 13

“الكرسي” Kelimesinin aldığı eşdizim örnekleri

Sandalyeye oturdu	جلس على الكرسي
Sandalye imal etti	صنع كرسيًا
Ahşap, demirden, alçak sandalye	كرسي خشبي ، حديدي ، منخفض
Arap dili kürsüsü*	كرسي علم اللغة*
Felsefe kürsüsü*	كرسي الفلسفة*
Hocalık kürsüsü*	كرسي الأستاذية*

Bir diğer Arap dilbilimci Ahmed Muhtar Ömer ise *النظم* ve *توافق الوقوع*، *الرصف* olarak karşılık verdiği eşdizimlilik mefhumu için İngiliz dilbilimci Firth'ün görüşlerine yakın açıklamalar getirmiştir. Ömer'e göre eşdizimli yapılar anlamın işlevsel olgusunu ortaya koyduğu için oldukça önemli addedilmelidir. Ahmet Muhtar Ömer *الرصف* tabiriyle, iki sözlük biriminin bir arada ve bitişik bir biçimde kullanılmasını kastetmiş ve bu kullanımın sözcükler arasındaki alışlagelmiş anlamsal irtibat ve bağla ilgili olduğunu ifade etmiştir (el-Huseyni, 2007, s, 67).

Ömer söz konusu açıklamalarına misal verirken انصهر /eridi fiilini kullanmış ve bu fiille birliktelik oluşturan sözcüklerin ذهب /altın, فضة /gümüş, حديد /demir, نحاس /bakır olabileceğini جلد /deri kelimesinin ise bu fiille kullanamayacağını belirtmiştir.

Emery ise eşdizimliliği, kelimelerin sahip olduğu sözcüksel ilişkiler olarak açıklamış ve eşdizimli kullanımların kurallardan ziyade eğilimler olduğunu ifade etmiştir (Emery,1991, s,57).

Hoogland ise eşdizimliliği iki ve kimi zaman daha fazla sözcüğün birbirleriyle birliktelik oluşturması olarak tanımlamış ve belirli bir kelimenin kullanımının kendisiyle birlikte kullanılabilir fiil veya sıfatları da sınırladığına dikkat çekmiştir. Hoogland'a göre belirli bir kelime ancak kendisiyle birlikte belli başlı bazı sıfatları veya fiilleri yanına alabilir. Hoogland bu açıklaması için İngilizce crime/cinayet sözcüğünü örnek vermiş ve bu kelimenin alabileceği sıfatlardan bir tanesinin vicious/menfur olabileceğini, fiillerden ise commit/işlemek fiilinin söz konusu isimle kullanılabilirliğini söylemiştir. Hoogland vermiş olduğu bu örneklerin Arapça karşılıklarını ise جريمة نكراء / menfur cinayet ve ارتكب ، اقتترف ، جريمة / suç işledi şeklinde örneklendirmiştir (Hoogland,1993, s,75).

Bir diğer seçkin Arap dilbilimcisi Husameddin ise eşdizimlilik kavramını المصاحبة اللغوية tabiriyle karşılamış ve bu olguyu “bir sözcüğün belli başlı başka sözcüklerle alışlagelmiş şekilde birliktelik oluşturması” olarak tarif etmiştir. Husameddin ayrıca sözcüklerin tesadüfi bir biçimde yan yana gelemeyeceğini ileri sürmüştü ve söz konusu birlikteliklerin belli ضوابط / eşdizimsel sınırlıklara bağlı olduğunu belirtmiştir (Husameddin'den aktaran Brashi, 2005, s, 34).

Husameddin'in (1985) hayvanların çıkardığı sesler, etrafımızdaki nesnelere çıkardığı sesler, miktar bildiren ifadeler ve hayvan barınakları gibi anlam bakımından sınıflandırdığı eşdizim örnekleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 14

“Hayvan sesleri” ile ilgili eşdizim örnekleri

Atın kişnemesi	صهيل الحصان
Kedinin miyavlaması	مواء القط
Yılanın tıslaması	فحيح الأفعى
Kurdun uluması	عواء الذئب
Karganın gaklaması	نعيق الغراب
Köpeğin havlaması	نباح الكلب
Horozun ötmesi	صياح الديك
Civcivin ciklemesi	سقسقة الكتكوت
Koyunun melemesi	ثغاء الخروف
İneğin mölemesi	خوار البقرة
Aslanın kükremesi	زئير الأسد
Serçelerin ötüşü	زقزقة العصفير
Bülbülün ötüşü/cuvuldaması	تغريد البابل
Eşeğin anırması	نهيق الحمار
Horozun ötüşü	صياح الديك
Kurbağanın vıraklaması	نقيق الضفدع
Ördeğin vak vak etmesi	بطبطة البطة
Arının vızıldaması	طنين النحلة
Guguk kuşunun guguklaması	وقوقة الوقواق
Çekirgenin cırlaması	صرير الجرادة
Hindinin gulu gulu etmesi	كركرة الديك الرومي
Karganın gaklaması	نعاب الغراب

Tablo 15

“Çeşitli nesnelere çıkardığı sesler” ile ilgili eşdizim örnekleri

Gök gürlemesi	هزيم الرعد
Ağaç hışırtısı	حفيف الشجر
Tahtanın tak tak etmesi	طقطقة الخشب
Kapının gıcırdaması	صرير الباب
Kalp atışı	خفقان القلب
Karnin guruldaması	أطيط البطن
Suyun hışırdaması	خرير الماء

Husameddin’in (1985) eşdizimliliğe verdiği örnek kullanımlardan bir diğeri ise “kesmek” fiili ve aldığı birlikteliklere göre değişiklik göstermesi durumudur. Hüsemmeddin’in verdiği örnekler şunlardır.

Tablo 16

“Kesme eylemi” ile ilgili eşdizim örnekleri

Yün kırdı	جز الصوف
Saç kesti	قص الشعر
Tırnak kesti	قلم الظفر
Kalemi sivriltilti (açtı)	برى القلم
Çiçek kopardı	قطف زهرة

Husameddin (1985) ayrıca vücut organlarının kesilmesi ile ilgili eşdizimsel kullanım farklılıklarına da örnekler vermiştir. Hüsemmeddin’in bu kullanımlarla ilgili verdiği örnekler şunlardır.

Tablo 17

“İnsan vücudundaki organların kesilmesi” ile ilgili eşdizim örnekleri

Burnunu kesti	جدع أنفه
Kulağını kesti	حلم أذنه
Dudağını kesti	شرم شفته
Elini kesti	جزم / قطع يده
Göz kapağını kesti	شتر جفنه

Husameddin (1985) tarafından verilen birliktelikler arasında hayvanların yuvaları ve barınakları da mevcuttur. Bu türde eşdizimlerle ilgili örnekler şunlardır.

Tablo 18

“Hayvan barınakları” ile ilgili eşdizim örnekleri

Aslan ini	عرين أسد
Arıkovanı	خلية نحل
Tavuk kümesi	خم دجاجة
Köpek kulübesi	كوخ كلب
Kuş yuvası	عش طير
At ahır	اصطبل خيل
Koyun ağılı	حظيرة خروف

Husameddin (1985) bu örneklerin yansıra miktar ve grup bildiren birlikteliklere de örnekler vermiştir. Bu kullanımlar şu şekildedir.

Tablo 19

“Miktar bildiren ifadeler” ile ilgili eşdizim örnekleri

Bir salkım muz	عنقود موز
Bir demet çiçek/gül	باقة زهور / ورود
Bir parça peynir	قطعة جبن
Bir düzine yumurta	دسته بيض
Bir somun ekmek	رغيف خبز
Bir kalıp çikolata	قالب شكلاتة
Bir dilim kek	شطيرة طعكة
Bir kavanoz reçel	برطمان مربى
Bir balya odun	حزمة حطب
Bir dilim ekmek	كسرة من الخبز
Bir bardak çay	كوب من الشاي
Bir fincan kahve	فنجان من القهوة
Bir parça et	فدرة من اللحم
Bir avuç hurma	كتلة من التمر
Bir avuç un	نسفة من الدقيق
Bir avuç buğday	حفنة من القمح
Bir paket süt	كيس من الحليب
Bir paket tuz	علبة من الملح

Husameddin (1985) tarafından misal olarak verilen eşdizimli kullanımlar arasında vücudun farklı organlarını açığa çıkarırken kullanılan fiillerin değişkenliği de mevcuttur. Söz konusu kullanımlar şu şekildedir.

Tablo 20

“Vücutun farklı organlarını açığa vurma” ile ilgili eşdizim örnekleri

Başını açtı	حسر عن رأسه
Yüzünü gösterdi	سفر عن وجهه
Bacağını açtı	كشفت عن ساقه
Kolunu açtı	أبدى عن ذراعه

Husameddin (1985) son olarak vücudun farklı organlarının sahip olduğu hareketlere yönelik de örnekler vermiştir. Bu örneklerden bazıları şunlardır.

Tablo 21

“Vücutun farklı organlarını açığa vurma” ile ilgili eşdizim örnekleri

Kalp çarpıntısı	خفقان القلب
Göz seğirmesi	اختلاج العين
El titremesi	ارتعاش اليد

Baker (1992) çalışmasında eşdizimliliği “sözcüklerin kendi aralarından oluşturduğu keyfi anlamsal sınırlılıklar” olarak nitelemiş ve ana dilde kimi belirli sözcüklerin kimileriyle diğerlerine kıyasla daha fazla bir arada görünme durumu olarak açıklamıştır. Baker söz konusu bu açıklamasına “*deliver/dağıttı*” fiili ile birlikte kullanılan bir dizi eşdizim örneğini misal vererek örnek getirmiş ve bu birlikteliklerin Arapça karşılıklarına dikkat çekmiştir.

Tablo 22

“Deliver” fiilinin aldığı eşdizimler ve Arapça karşılıkları

Deliver a letter	سلم خطابا	Mektup dağıttı
Deliver a speech/lecture	ألقى كلمة / محاضرة	Konuşma yaptı/ders verdi
Deliver news	نقل أخبارا	Haber nakletti
Deliver a blow	وجه ضربة	Darbe vurdu
Deliver a verdict	أصدر حكما	Karar verdi/hüküm çıkardı

(In Other Words, 2018, s55)

Baker tarafından verilen örnekten de görüleceği üzere söz konusu fiilin anlamıyla ilgili genelleme yapılamayacağı ve fiilin anlamının kendisiyle kullanılan sözcükle ortaya çıkacağı sabittir.

Yukarıdaki tabloda verilen örneklere benzer bir örnek ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 23

“Make” fiilinin aldığı eşdizimler ve Arapça karşılıkları

Make a cake	صنع كعكة	Kek yaptı
Make a speech	ألقى خطابا	Konuşma yaptı
Make a mistake	اقتترف / ارتكب خطأ	Hata yaptı
Make a complaint	تقدم بشكوى	Şikâyette bulundu
Make a decision	اتخذ قرارا	Karar verdi
Make one’s living	كسب عيشه	Hayatını kazandı

(Hadi, 2014, s570)

Eşdizimlilik üzerine önemli çalışmaları olan ve bu konuyla ilgili içerisinde 12.000 madde başı ile 150.000 birlikteliği derlediği “قاموس دار العلم للمتلازمات اللفظية” /Dar’el-Ilm’s Dictionary of Collocations isimli sözlüğün de müellifi olan Ghazala ise eşdizimliliği birbiriyle eşleşen sözcük öbekleri olarak tanımlamış ve söz konusu sözcük öbeklerini şu üç kategoride ele almıştır. (Ghazala, 2007, s,17)

Ghazala’nın kategorik olarak incelediği eşdizimler şu üç grupta toplanmıştır.

- 1) التركيب القواعدي للمتلازمت اللفظية / Dilbilgisel eşdizimlerin oluşturduğu grup
- 2) التركيب اللفظي للمتلازمات اللفظية / Eşdizimi oluşturan sözcük öbekleri arasındaki bağla ilgili olan grup
- 3) التركيب الأسلوبي للمتلازمات اللفظية / Biçim ve üslupla ilgili olan grup

Ghazala, التركيب القواعدي للمتلازمت اللفظية / dilbilgisel eşdizimlerin oluşturduğu gruptaki birliktelikleri yirmi türde örneklendirmiş ve şu misalleri vermiştir. (Ghazala, 2004, s,2)

Tablo 24

التركيب القواعدي للمتلازمت اللفظية / Dilbilgisel Eşdizim Örnekleri

صديق حميم	اسم + صفة
<i>Yakın arkadaş</i>	
نشر القوات	مضاف + مضاف إليه
<i>Güç konuşlandırılması</i>	
الخير و الشر	اسم + و(العطف) اسم
<i>Hayr ve Şer</i>	
شاف كاف	صفة + صفة
<i>Yeterli ve tatmin edici</i>	
ارتكب حماقة	فعل + اسم
<i>Aptallık etti</i>	
غضب غضبا	فعل + مفعول مطلق
<i>Çok kızdı</i>	
لقن درسا	فعل + اسم (المعنى المجازي)
<i>Ders verdi (mecaz)</i>	
سقط شهيدا	فعل + الفعل الحالي
<i>Şehit düştü</i>	
استسلم لليأس	فعل + حرف جر + اسم
<i>Umutsuzluğa kapıldı</i>	
فات ما فات	فعل + اسم موصول + فعل
<i>Geçen geçip gitti</i>	

يزيد و ينقص	فعل + و(العطف) فعل
Artıp azalıyor	
ليلا و نهارا	ظرف + ظرف
Gece gündüz	
على أية حال	حرف جر + اسم + اسم
Her halükarda	
لا إفراط ولا تفريط	لا (النافية) + اسم
Ne az ne çok	
حريق نشب	اسم + فعل
Yangın çıktı	
الملك لله	حرف جر + اسم + اسم
Mülk Allah'ındır.	
إن مع العسر يسرا	أداة + اسم
Her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır	
بأبي أنت وأمي	التلازم الاعتباطي (القسم)
Anam babam sana feda olsun!	
سحقا لك	التلازم الاعتباطي (الشتم)
Kahrolasın!	
سلمت يداك	التلازم الاعتباطي (الإطراء)
Eline sağlık!	

Arapçada eşdizimlilik kavramı üzerine önemli görüşleri olan Grimm (2009) ise eşdizimliliği “iki veya daha fazla sözlük biriminin oluşturduğu ve aralarında kuvvetli bir anlam ilişkisi olan mükerrer sözcük öbekleri” olarak tarif etmiştir. Grimm’e göre eşdizimlilik, dilbilgisel kurallarla sınırlandırılmaktan ziyade dilin doğası gereği keyfi ve gelişigüzel oluşmuş sözcük birlikteliklerinden meydana gelmektedir.

Grimm 2009 yılında kaleme aldığı “Collocation in Modern Standard Arabic Revisited” isimli makalesinde, Arapçadaki eşdizim türlerine yönelik bir sınıflandırma yapmış ve en çok karşılaşılan fiil, isim, sıfat temelinde sözcük birlikteliklerine yönelik örnekler yer vermiştir.

Grimm, A, B, C ve D harfleriyle dört ana kategoriye ayırdığı eşdizim örnekleri ile ilgili sınıflandırmasında, her kategori için fiil, isim ve sıfatların oluşturduğu değişik ve farklı eşdizim kullanımlarını da alt kategorilere ayırmış ve böylece daha derli toplu örnekler vermeyi tercih etmiştir.

Grimm'in yaptığı sınıflandırmalar ayrı tablolar halinde şu şekilde örneklendirilmiştir.

Tablo 25

Grimm tarafından “Fiil+isim” kategorisinde verilen örnekler

Fiil +isim (özne durumunda)	بزغ الفجر	Gün ağardı
Fiil +isim (nesne durumunda)	اسدل الستارة	Perdeyi çekti
Fiil+harf-i cer+isim	أتى بالمستطاع	Elinden geleni yaptı
Fiil+isim+mef'ulu mutlak	حل حلا جذريا	Köklü bir çözüm buldu
Fiil+isim+hâl yapısı	تصيب عرقا	Ter döktü

(An Arabic-driven taxonomy of lexical collocations in MSA, 2009, s.30)

Tablo 26

Grimm tarafından “Fiil+harf-i cer+isim (mecaz kullanım)” kategorisinde verilen örnekler

Fiil+harf-i cer+isim	اجهش بالبكاء ، استغرق في الظلام ، تفجر بالضحك ، خرج عن الصمت ، لاذ بالصمت	Gözyaşlarına boğuldu, karanlığa gömüldü, kahkaha attı, sessizliğini bozdu, sessizliğe büründü
----------------------	---	---

(An Arabic-driven taxonomy of lexical collocations in MSA, 2009, s.30)

Tablo 27

Grimm tarafından “İsim+isim” kategorisinde verilen örnekler

İsim+isim	تقشي المرض	Hastalığın yayılması
Sıfat+isim (girişik tamlama)	حلو اللسان ، حافي القدمين	Tatlı dilli, yalın ayak
İsim+Sıfat	سائق متهور ، انتقاد بناء / جيش لا يقهر ، ذنب لا يغتفر	Dikkatsiz sürücü, yapıcı eleştiri / yenilmez ordu, affedilmez günah

(An Arabic-driven taxonomy of lexical collocations in MSA, 2009, s.30)

Tablo 28

Grimm tarafından “İsim+ harf-i cer+isim” kategorisinde verilen örnekler

İsim+harf-i cer+isim	ثقة بالنفس ، صراع على السلطة ، فريد من نوعه ، تعليم ن بعد	Kendine güven, iktidar mücadelesi, uzaktan eğitim
İsim+harf-i cer+isim (miktar bildiren)	سرب من السمك ، عنقود من العنب	Balık sürüsü, bir salkım üzüm

(An Arabic-driven taxonomy of lexical collocations in MSA, 2009, s.30)

2.3. Eşdizimlerin Özellikleri

Eşdizimlilik iki sözcüğün sıklıkla bir arada bulunma eğilimi göstermesi durumudur. Bazı sözcükler rastlantısal olmaktan daha ziyade, çok daha sık birlikte bulunma eğilimi gösterir, bu tür kelimelerin birlikte kullanımları neticesinde oluşmuş yapılar ise eşdizimli sözcük birlikteliklerini meydana getirirler (Doğan, 2015, s,68). Eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerin sahip olduğu belli başlı bazı özellikler vardır. Bunlar şunlardır.

1. Eşdizimli kelimeler en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ifadelerdir.
Örnek. هاتف محمول – استخدم حاسوبا – نتيجة الامتحان
2. Eşdizimi meydan getiren sözcükler hepsi lexical (sözlüksel) olabileceği gibi örneğin sıfat+isim birlikteliği; sözcüklerden bir tanesi sözlüksel bir diğeri ise dilbilgisel (edat) şeklinde de olabilir. Örnek. مهتم ب – انصرف عن
3. Eşdizimli ifadeyi meydana getiren kelimeler arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Mc Carthy bu ilişkiyi “evliliğe” benzeterek (1990,s,12) kimi sözcüklerin diğerlerine

Bunun aksine man race, chicken race ve child race gibi birlikteliklerin uyumsuzluđuna da dikkat çekmiştir. (1998, s.159)

Öte yandan bir sözcüğün eşdizimsel aralığı kelimedenden kelimeye farklılık arz etmektedir. Bir kelimenin sahip olduğu eşdizimsel aralık söz konusu kelimenin özgünlük potansiyeli ile doğrudan ilintilidir. Bir sözcük ne kadar genel ise eşdizimsel aralığı da o denli kapsamlı ve geneldir; öte taraftan bir kelimenin kullanım alanı ne denli özel ve sınırlı ise sahip olduğu eşdizimsel aralık da o kadar sınırlı ve kısıtlıdır. (Beakman & Callow'dan aktaran Mashharawi,2008, s.40)

Eşdizimsel aralık sözcüklerin birbirleriyle olan birlikteliklerinin sınırlarını ve kelimelerin bir arada bulunma eğilimindeki kısıtlamaları gösteren bir kavramdır. Eşdizimsel aralık, eşanlamlı veya yakın anlamlı gibi görünen sözcüklerin birliktelik oluşturma sürecinde birbirinin yerine kullanılamayacağını göstermesi açısından da son derece önemlidir.

Türkçemizde eşanlamlı kabul edilen “savaş ve harp” sözcüklerinin aldığı bazı eşdizimler aşağıdaki tabloda listelenmiştir. Uyumsuz ve kullanım dışı olan birliktelikler * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 29

“Savaş ve Harp” sözcüğünün aldığı eşdizimler

Savaş meydanı	Harp meydanı
Savaş düzeni	Harp düzeni
Savaş senaryoları	Harp senaryoları
Savaş gemisi	Harp gemisi
Savaş sebebi	Harp sebebi
Savaş korkusu	Harp korkusu
Savaş tazminatı	Harp tazminatı
Savaş ilanı	Harp ilanı
Savaş esiri	Harp esiri
Savaş filosu	Harp filosu
Savaş esiri	Harp esiri
Savaş karargâhı	Harp karargâhı
Sıcak savaş	Sıcak harp
Soğuk savaş	Soğuk harp
Sinir savaşı	Sinir harbi
Savaş ilan etti	Harp ilan etti
Savaş okulu*	Harp okulu
Savaş akademisi*	Harp akademisi
Savaş açtı	Harp açtı*
Ölüm kalım savaşı	Ölüm kalım harbi*
Savaş dairesi*	Harp dairesi

Eşanlımlı kabul edilen “kara ve siyah” sözcüklerinin aldığı bazı eşdizimler de aşağıdaki tabloda listelenmiştir. Uyumsuz ve kullanım dışı olan birliktelikler* işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 30

“Siyah ve Kara” sözcüğünün aldığı eşdizimler

Kara üzüm	Siyah üzüm
Kara elbise	Siyah elbise
Kara bulut	Siyah bulut
Kara kalem	Siyah kalem
Kara borsa	Siyah borsa*
Kara inci*	Siyah inci
Kara noktalar*	Siyah noktalar
Kara beyaz*	Siyah beyaz
Kara cahil	Siyah cahil*
Kara delik	Siyah delik*
Kara düzen	Siyah düzen*
Kara tahta	Siyah tahta*
Yüzü kara	Yüzü siyah*

Eşanlı kabul edilen “hayat ve yaşam” sözcüklerinin aldığı bazı eşdizimler de eşdizimsel aralık kavramının daha iyi anlaşılması için aşağıdaki tabloda listelenmiştir. Uyumsuz ve kullanım dışı olan birliktelikler * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 31

“Hayat ve Yaşam” sözcüğünün aldığı eşdizimler

Hayat standardı	Yaşam standardı
Hayat felsefesi	Yaşam felsefesi
Hayat dolu	Yaşam dolu*
Hayat arkadaşı	Yaşam arkadaşı*
Hayat kadını	Yaşam kadını*
Hayata küstü	Yaşama küstü*

(Suçin, Öteki Dilde Var Olmak, 2007, s,118)

Eşdizimsel aralıkla ilgili bir önemli bir durum da eşdizimi oluşturan sözcüklerin sıklık ve kullanım yaygınlığı açısından tekil ve çoğul yapılarda gelmesi özelliğidir. İzwani çalışmasında bu durumla ilgili olarak أمل عريض /büyük umut ve فرصة سانحة örneklerini vererek her iki tamlamada ilkinin çoğul olarak daha fazla görünüm sıklığına sahip olduğunu ikincisinin ise tekil olarak daha yaygın kullanıldığını ifade etmiştir. (İzwaini, 2015, s3)

Eşdizimsel aralıkla ilgili özelliklerden bir tanesi de eşdizimli yapıyı oluşturan ve Arapçada muzaaf-muzafun ileyh/isim tamlaması şeklinde karşımıza gelen ifadelerdeki muzafun ileyh/tamlanan ögesinin kimi zaman çoğul gelmesi durumudur. Bu ifadelerin Türkçemize aktarılması esnasında kaynak dildeki kelime çoğul olmasına rağmen dilimizde tekil olarak karşılanması tercih edilir. Bu durumla ilgili örnekler şu şekilde verilebilir. Kaynak dildeki çoğul ifade altı çizilerek gösterilmiştir.

Tablo 32

“İsim tamlamasında tamlayan ögesinin çoğul olması”

Kitap okumak	قراءة الكتب
Sörf yapmak	ركوب الأمواج
Beyin göçü	هجرة الأدمغة
Güç konuşlandırılması	انتشار القوات
Gerilla savaşı	حرب العصابات
Sokak savaşı	حرب شوارع
Çocuk programı	برنامج الأطفال
Diş doktoru	طبيب الأسنان
Oto yıkama	غسل السيارات
Halter kaldırma	رفع الأثقال

El-Hasan (1990) ise çalışmasında “Collocational Distribution/Eşdizimsel Dağılım” adı altında eşdizimsel aralıkla ilgili olarak eş anlamlı veya yakın anlamlı kabul edilen kelimelerin eşdizimsel dağılımda sahip olduğu kullanım da göz önüne alındığında bir biri yerine kullanılmasının mümkün olmadığına işaret etmiştir.

El-Hasan “*Collocational Distribution/Eşdizimsel Dağılım*” bağlamında bir biri yerine kullanılması olası olmayan ancak yakın anlama gelen sözcüklerin eşdizimli kullanımları ile ilgili şu örnekleri vermiştir. Uyumsuz ve kullanım dışı olan birliktelikler * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 33

“Öldü” sözcüğünün kullanıldığı eşdizimsel dağılım

Yazar / boğa öldü	مات الكاتب / الثور
Yazar / boğa* vefat etti	توفي الكاتب / الثور*
Yazar / boğa* Hakk’ın rahmetine kavuştu	انتقل الكاتب / الثور* إلى رحمة الله
Boğa / yazar* telef oldu	نفق الثور / الكاتب*

El-Hasan tarafından verilen örneklere benzer kullanımlar dikkat çekilen özelliğin daha iyi anlaşılması amacıyla şu şekilde misal olarak gösterilebilir.

Tablo 34

“Oturdu” sözcüğünün kullanıldığı eşdizimsel dağılım

Öğretmen oturdu	جلس المعلم
Deve çöktü	برك الجمل
Sinek kondu	حط الذباب
Serçe tünedi	جثم العصفور
Aslan uzandı	ربض الأسد

(2013, s236) , فقه اللغة و سر العربية)

Eşdizimsel örüntüler kahir ekseriyetle keyfi ve dilin doğal sürecinde ana dili kullanıcıları tarafından zihinde yerleşik olarak bulunan sözcük öbekleridir. Eşdizimsel aralık eş anlamlı kabul edilen kelimelerin dil malzemesi üretimi sürecinde birbiri yerine kullanılamayacağı ve tercih edilemeyeceğini bize göstermesi bağlamında oldukça önemlidir. Örneğin Arapçada “Öğle yemeği” ifadesi için طعام الغداء veya وجبة الظهر tamlamaları kullanılırken bu ifadelerdeki yakın anlamlı kabul edilen kelimelerin birbiri ile yer değiştirmesi mümkün değildir. Ana dili Arapça olan bir birey طعام الظهر veya وجبة الغداء tamlamalarını yadırgayacak ve yanlış bulacaktır. Aynı durum “sözünü tamamladı” ifadesi için de geçerlidir. Arapçada “tamamladı” anlamında kullanılan أتم ve اكمل fiilleri “söz” anlamında kullanılan كلام ve حديث sözcükleri ile birliktelik oluştururken tamamen keyfi bir yapıda bir araya gelmektedir. Görünme sıklığına bakıldığında أتم كلامه ve اكمل حديثه şeklinde karşımıza çıkan bu eşdizimlerde yine eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin bir birbiri yerine kullanılması karşılaşılan bir durum değildir. Arapçada bahsi geçen durumun istisnası sayılabilecek bir örnek ise şu şekilde verilebilir. “Yürüyerek, yaya olarak” anlamında kullanılan مشيا على الأقدام tabiri için “yürümek/مشى” fiilinin eş anlamlısı kabul edilen سار fiilinin masdarından سيرا على الأقدام ifadesi tercih edilse de çok yaygın bir kullanıma sahip değildir. Yine bu örnek için “ayak/قدم kelimesinin yerine ayak anlamına gelen bir başka sözcük olan رجل kelimesinin kullanılması ise mümkün değildir.

Aşağıdaki tablolarda eş anlamlı kabul edilen ancak birbirinin yerine kullanılması sonucunda uyumsuz birliktelik oluşturan örnekler verilmiştir. Uyumsuz ve kullanım dışı olan birliktelikler * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 35

“أولاد ve اطفال” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları

Çocuk doktoru	طبيب الأطفال / طبيب الأولاد*
Çocuk odası	غرفة الأطفال / غرفة الأولاد*
Çocuk programı	برنامج الأطفال / برنامج الأولاد*
Sokak çocukları	أطفال الشوارع / أولاد الشوارع*
Çocuk elbiseleri	ملابس الأطفال / ملابس الأولاد*
Çocuk dergileri	مجلات الأطفال / مجلات الأولاد*

Tablo 36

“ألف ، كتب ، دون” Sözcüklerinin eşdizimsel aralığı

Vahiy kâtibi	كاتب الوحي / مؤلف الوحي* / مدون الوحي*
--------------	---

Tablo 37

“حجرة ve غرفة” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları

Oturma odası	غرفة الجلوس / حجرة الجلوس
Çalışma odası	غرفة المذاكرة / حجرة المذاكرة
Yatak odası	غرفة النوم / حجرة النوم
Doğumhane	غرفة الولادة / حجرة الولادة*
Kokpit/pilot kabini	حجرة القيادة / غرفة القيادة*

Tablo 38

“قاد ve ساق” Sözcüklerinin eşdizimsel aralıkları

Ehliyet sınavı	رخصة القيادة/ رخصة السياقة*
Ordu komutanı	قائد الجيش/ سائق الجيش*
Makinist	سائق القطار/ قائد القطار*
Ehliyet sınavı	اختبار القيادة/ اختبار السياقة*
Arap liderler	القادة العرب/ الساقة العرب*

Tablo 39

“Çeşitli, farklı” sözcüklerinin eşdizimli kullanımları

Farklı görüşler	آراء مختلفة
Çeşitli/türlü yemekler	أطعمة متنوعة
Farklı bölgeler	مناطق متفرقة
Farklı, çeşitli, türlü tepkiler	ردود أفعال متباينة
Farklı anlamlı kelime	كلمة متعددة المعاني
Farklı sonuçlar	نتائج متفرقة

Eşdizimsel aralıkla ilgili bir diğer önemli konu ise çeviri faaliyeti esnasında birebir çeviri tuzağına düşülerek eşdizimsel uyumsuzluk ile karşılaşılması durumudur. Kaynak dilden hedef dile yapılan aktarım sonucu kaynak dildeki ifadenin hedef dile de literal anlamda aynı kelime veya sözcükle karşılanmaya çalışılması neticesinde oluşan bu durum çoğu zaman hatalı çeviriler yapılmasına ve uyumsuz eşdizimler üretilmesine yol açmaktadır.

Örnek verilecek olursa, Arapçada “ağır sorumluluk” ifadesi için مسؤولية ثقيلة ifadesi tercih edilirken bu terkipte ağır sözcüğü için ثقيل sıfatının kullanımına pek rastlanmamaktadır. Aynı durum “açık çay ve demli çay” ifadeleri için de geçerlidir. Bu ifadelerin Arapçaya aktarımı esnasında hedef dildeki kullanımlarını bilmek muhtemel eşdizim uyumsuzluklarını ve dolayısıyla da çeviri hatalarını en aza indirme açısından son derece önemlidir. Arapçada açık çay için شاي مفتوح yerine شاي خفيف demli çay için ise شاي ثقيل ifadesi kullanılmaktadır. Aynı şekilde “iyi yolculukar!” ifadesinin Arapçaya aktarırken de birebir çeviri tuzağına düşüp رحلة جيدة şeklinde aktarmak yerine رحلة سعيدة ifadesiyle karşılamak olası bir çeviri hatasına düşmekten bizi kurtaracaktır.

Kelimelerin sahip olduğu asıl manalar cümle içinde kullanıldığında veya başka bir kelimeyle birliktelik oluşturduğunda ortaya çıkmaktadır (Üçok, 1947, s.85). Bu cümleden hareketle her dilde sözcüklerin eşdizimsel aralıkları da dikkate alındığında birliktelik oluşturduğu kelime ile yeni bir anlam alanı kazanması son derece doğaldır. Sözcüklerin aldığı birlikteliklerin edinilmesi öğrenilen dildeki kelime kadrosunu zenginleştirmesinin yanında çeviri uygulamalarında daha doğru, isabetli ve dakik karşılıklar verilmesi açısından da son derece önemlidir.

Kaynak dildeki bir sözcüğün ilk anlamının hedef dile aktarılırken tercih edilmesi durumunda karşılaşılabilecek olası çeviri uyumsuzluklarının önüne geçilmesi anlamında bu ifadelerin hedef dildeki karşılıklarının bilinmesi ve bağlam içinde nasıl işlendiğinin görülmesi de oldukça önem taşımaktadır. Aşağıdaki tablolarda dikkat çekilen konuyla ilgili örnekler sunulmuştur.

Tablo 40

“تبنى” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları

Evlat edindi	تبنى ولدا
Söylem/siyaset benimsedi	تبنى خطابا /سياسة
Saldırıyı üstlendi	تبنى هجوما

Tablo 41

“ركب” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları

Trene bindi	ركب القطار
Denize açıldı	ركب البحر
Sörf yaptı	ركب الأمواج
Günah işledi	ركب الذنوب
Kafasının dikine gitti	ركب رأسه

Tablo 42

“أرسل” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları

Mesaj, elçi, temsilci gönderdi	أرسل رسالة/رسولا/مبعوثا
İpi saldı	أرسل الخيط
Hızlıca baktı	أرسل نظرة سريعة
Işık saçtı	أرسل نورا
Uyarı çığılığı attı	أرسل صيحة إنذار

Tablo 43

“ألقى” Sözcüğünün aldığı bazı birliktelikler ve karşılıkları

Soru sordu	ألقى سؤالا
Ders verdi	ألقى محاضرة
Çöp attı	ألقى قمامة
Selam verdi	ألقى السلام
Korku saldı	ألقى الرعب
Kulak verdi	ألقى السمع
Demeç verdi	ألقى كلمة
Şiir okudu	ألقى شعرا

(Balı&Köksal, 2019, s 95,97,99,101)

Kimi zaman eşdizimi oluşturan sözcükler bir araya geldiği kelime sebebiyle sözlük anlamının dışına çıkıp farklı bir anlam kazanabilir. Bu durum da sözcüklerin tek başlarına öğrenilmesinden ziyade tamlama halleriyle öğrenilmesinin daha doğru bir yol olacağını göstermesi açısından son derece önemlidir. Aşağıdaki tabloda bu tip bir kullanım örneklendirilmiştir. Farklı anlam kazanan sözcük * işaretiyle belirtilmiştir.

Tablo 44

“سكان” Sözcüğünün kullanıldığı kelimeyle anlamının değişmesi

Köy sakinleri	سكان القرية
Şehir sakinleri	سكان المدينة
Mahalle sakinleri	سكان الحي
Çadır sakinleri	سكان الخيام
Gemi dümeni*	سكان السفينة*

Tablo 45

“صلاة” Sözcüğünün kullanıldığı kelimeyle anlamının değişmesi

Sabah namazı	صلاة الصبح/الفجر
Öğle namazı	صلاة الظهر
İkindi namazı	صلاة العصر
Akşam namazı	صلاة المغرب
Yatsı namazı	صلاة العشاء
Cenaze namazı	صلاة الجنازة
Bayram namazı	صلاة العيد
Yağmur duası*	صلاة الاستسقاء / الاستغاسة*

Eşdizimli sözcük öbeğini oluşturan tamlamalarda kimi zaman kullanılan sıfat da kaynak dilden hedef dile aktarılırken sözlük anlamını yitirip farklı bir anlam kazanabilir. Bu tip birlikteliklerde tercüme yanlışlığına düşmemek veya kulak tırmalayan çevirilerden kaçınmak için sıfatların da niteledikleri sözcüklerle birlikte öğrenilmesi oldukça yerinde olacaktır. Sıfatların, niteledikleri kelimelere göre farklı anlamlarla karşılanması da eşdizimliliğin dikkate değer örneklerinden bir tanesini teşkil etmesi sebebiyle oldukça önemlidir. Aşağıda hedef dile farklı anlamlarla karşılanan sıfat tamlamalarına örnekler verilmiştir.

Tablo 46

Sıfatların farklı anlamlarla karşılanması ile ilgili örnekler

Üzgün/mahzun bir adam	رجل حزين
Hazin bir hikâye	قصة حزينة
Boğulan bir çocuk	طفل غارق
Batan bir gemi	سفينة غارقة
Şişman bir adam	رجل سمين
Semiz/besili bir tavuk	دجاجة سمينة
Güçlü/kuvvetli bir adam	رجل قوي
Sağlam bir bisiklet	دراجة قوية
Şiddetli bir deprem	زلزال قوي
Sıkı bir hikâye	قصة قوية
Ilıman iklim	مناخ معتدل
Makul fiyatlar	أسعار معتدلة
Ilık hava	جو دافئ
Kalın/kışlık elbiseler	ثياب دافئة

2.5. Eşdizimlerin Önemi

Eşdizimli sözcük birliktelikleri yabancı dil öğrenen bireyler için dilin doğru, daha az hatalı ve daha dakik ve yerinde kullanılması açısından oldukça önemlidir. Okuduğumuz, yazdığımız ve konuştuğumuz şeylerin büyük bir bölümü eşdizimlerden oluşmaktadır. Öyle ki konuştuğumuz, duyduğumuz, okuduğumuz ve yazdığımız şeylerin yaklaşık % 70'ini eşdizimler oluşturmaktadır (Hill, 2000, s. 53).

Yabancı dil öğrenimi yalnızca dilin dilbilgisi kurallarını öğrenmekle sınırlandırılacak bir süreç değildir. Dilin asli unsuru olan ve manaların taşıyıcılığını yapan sözcüklerin de dil öğreniminde gerekli ve yeterli düzeyde öğrenilmesi, kelime edinimine önem verilmesi en az dilbilgisi kadar gerekli ve elzem bir durumdur. Kelimeler bir binanın tuğlaları ise dilbilgisi bu tuğlaları ayakta tutan harca benzetilebilir. Her ikisi de, arzu edilen başarılı bir dil öğrenimi için son derece önemlidir.

Dil öğrenmek düşünmeyi öğrenmekle aynıdır, çünkü düşünce dilin ürünüdür. Kelime dağarcığının dil ile irtibatlı gramer, sesbilimi ve biçim-yapı bilgisi gibi diğer konuları öğrenmesinde de önemli bir rolü vardır (Karatay, 146, 2007). Cümle kurabilmek

düşünmekle ilgili bir eylemdir. Konuşmak ve yazmak nutkun mantıkla olan birlikteliğinin dilde yansımaları ve tezahür etmesi halidir. Düşünüp cümle kurabilmek için zihnimizde belli miktarda sözcük bulunması gerekir. Zira dilbilgisi olmadan bir nebze de olsa bir şeyler karşı tarafa iletilip iletişime geçilebilir ancak kelimesiz bunun gerçekleştirilebilmesi ise mümkün değildir.

Bir yabancı dili iyi düzeyde bilmek o dilin sözcük düzeyinde eşdizimli yapılarına vakıf olmayı gerektirir. Nation (2001) dil ediniminde ve dili kullanmada en güçlü pozisyonun eşdizim bilgisi olduğunu ve bir dildeki yerleşik ve zihinde depolanmış hazır sözcük öbeklerinin dil öğrenmenin temelini oluşturduğunu belirtmiştir.

Nesselhauf (2005, s.2) eşdizimli sözcüklerin öğrenilmesinin önemini şu şekilde belirtmiştir.

- 1) Yaratıcı dil gelişiminin esası kabul edildiği için eşdizimli sözcük öbekleri dil ediniminde önemli bir rol oynar.
- 2) Eşdizimli sözcükler yazılı ve sözlü dilde akıcılık ve etkili kullanım açısından elzem görülmektedir.
- 3) Ruhbilim insan beyninin işlemecilikten ziyade ezber yapmaya daha elverişli olduğunu ortaya koymuştur; buradan hareketle zihinde yerleşik halde bulunan bileşenlerin dilin işlenmesi sürecindeki gerekli gücü azaltmakta bu durum da daha akıcı bir dil edinimini mümkün kılmaktadır.
- 4) Eşdizimli kelimeler anlama sürecini desteklemektedir, öyle ki dil alıcı bir metinde geçen kelimelerin her birine bakma gereği duymadan metni kavrayıp anlayabilir.
- 5) Eşdizimli sözcükler belirli bir dilsel gruba aidiyeti göstermesi bakımından önemlidir. Zira başkaları gibi konuşma ve yazma arzusunu yerine getirir.

Grimm (2009) eşdizimli sözcüklerin öğrenilmesinin önemini şu maddelere dikkat çekerek listelemiştir.

- 1) Eşdizimler sözcüklerin anlamını tayin etmesi hasebiyle oldukça önemlidir. Zira bir sözcüğü bilmek demek o sözcükle ilgili bazı özellikleri de bilmeyi gerektirir. Çünkü bir kelimenin gerçek anlamı eşdizim oluşturduğu kelimeye göre ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra eşdizimli kelimeler dil öğrenen bireyin sözcüksel birimleri ezberlemesine yardımcı olur.

- 2) Eşdizimli sözcükler ana dil kullanıcısı ve konuşanı gibi doğal bir dil kullanımı sağlar. Bu yüzden yabancı dil öğrenen bir bireyin eşdizimleri edinme performansı değerlendirilmesi gereken en önemli özelliklerden bir tanesidir.
- 3) Eşdizimli sözcükler oluşum şekilleri itibariyle hangi türdeki birlikteliklerin öğretilmesinde bir çerçeve sunması bakımından oldukça önemlidir.
- 4) Eşdizimli sözcükler kaliteli bir kelime kadrosu edinimini hızlandırır. Mental Lexicon (zihinsel sözcükbilim) açısından da kelimelerin tek tek öğrenilmesinden ziyade öğrenilecek olan kelime ile ilişkili başka sözcüklerin meydana getirdiği birliklerin edinilmesi daha doğru ve yerinde bir yöntem olacaktır.

Mc Carthy & O'Dell (2005, s.6) kaleme aldıkları “English Collocations in Use” adlı çalışmalarında eşdizimli sözcüklerin öğrenilmesinin faydalarından şu şekilde söz etmişlerdir.

- 1) Eşdizimlerin öğrenilmesi, ifade edeceğimiz cümlelerin öğrendiğimiz hedef dilin doğallığına, akıcılığına ve kıvraklığına sahip olmasını sağlar.
- 2) Eşdizimli kelimelerin öğrenilmesi, yazılı ve sözlü ifadelerde farklı stiller kullanmamıza ve alternatif ifade biçimlerini sergileyebilmemize imkân tanır.

İkinci maddede söylenen özelliğin daha iyi anlaşılması amacıyla örnek olarak verilen cümlede eşdizim oluşturan sözcükler parantez içinde kalınlaştırılmış olarak verilmiştir.

Örnek.

انقسامات الرأي الكثيرة (العميقة) بين الطرفين أدت إلى (أشعلت فتيل) حرب كبيرة (عارمة).

İki taraf arasındaki *derin* görüş ayrılıkları *topyekün* bir savaşın *fıtılını ateşledi*.

Eşdizimli sözcüklere yönelik farkındalık ve bu hazır bileşimlerin edinimi bizleri uzun cümleler kurmaktan kurtaracak ve dinlediğimiz ya da okuduğumuz bir metni daha kolay ve hızlı anlama noktasında bizlere yardımcı olacaktır. Eşdizimli kullanımların öğrenilmesinin bir diğer sağladığı fayda ise bizleri konuşurken ya da yazarken her defasında can simidi gibi sarıldığımız “iyi, yoğun, güzel” gibi sıfatları kullanmaktan kurtarıp yazılı ve sözlü ifadelerimize akıcılık, açıklık ve kıvraklık katması olacaktır.

Yavuz Bülent Bakiler “Sözün Doğrusu-2” (2006, s.293) yılında kaleme aldığı çalışmasında “yoğun” sözcüğünün pek çok başka sıfatın yerine kullanılması ile ilgili örnekleri şu şekilde paylaşmıştır.

“Bugünkü Türkçemizde “yoğun” çok sık kullanılan bir kelime! Artık en az 10 kelime yerine yoğun kelimesi oturtuluyor. Mesela

- 1) Eskiden bir siyasimiz, bir hatibimiz *sürekli* alkışlar altında konuşurdu, şimdi “yoğun” alkışlarla konuşuluyor.
- 2) Eskiden meclislerimiz *yüklü* bir gündemle açılırdı. Şimdi “yoğun gündemle açılıyor.”
- 3) Eskiden “*şiddetli* yağmurlar yüzünden sel gelirdi.” Şimdi “yoğun yağmurlar sele neden oluyor.”
- 4) Eskiden sinema sanatçılarımız *çeşitli* duygularla çalışırlardı. Şimdi “yoğun duygularla çaba sarf ediyorlar.”
- 5) Eskiden kar *durmaksızın* yağardı. Şimdi “yoğun” olarak yağıyor.
- 6) Eskiden *büyük* aşklar yaşanırdı. Şimdi “yoğun” aşklardan bahsediliyor artık.
- 7) Eskiden Türkiye’nin *devasa* meseleleri olurdu. Şimdi “yoğun” sorunları söz konusu.
- 8) Eskiden trafik *sıkışıklığı* görülürdü. Şimdi trafik “yoğunluğu” saptanıyor.
- 9) Eskiden *kesif* bir sis yüzünden vapur seferleri iptal edilirdi. Şimdi “yoğun” sis yüzünden.
- 10) Eskiden *bin bir türlü* zorluğa göğüs gererdik. Şimdi “yoğun” zorluklara karşı direniyoruz.
- 11) Eskiden insanların *kalabalıklar* halinde bulunduğu yerlerde tedbirler alınırdı. Şimdi “insanların yoğun olarak buldukları yerlerde önlemler alınıyor.”
- 12) Eskiden hayat şartlarının *ağırlığından* dert yanılırdı. Şimdi yaşam koşullarının *yoğunluğundan* dert yananlar var.
- 13) Eskiden derslerin *çokluğundan* bahsedilirdi. Şimdi “derslerin yoğunluğundan şikâyetçiler.”

Verilen cümle örneklerinden de anlaşılacağı üzere “sürekli, yüklü, kalabalık, şiddetli, büyük, ağır, devasa, kesif, bin bir türlü...” gibi sıfatların yerine “yoğun” sıfatının kullanılmıştır. Bu da cümlelerde tek düzeliğe yol açmış ve anlatımı sıkıcı hale getirmiştir.

Hasan Said Ghazala ise kaleme aldığı “قاموس دار العلم للمتلازمات اللفظية” /Dar’el-Ilm’s Dictionary of Collocations isimli sözlüğünün önsöz bölümünde eşdizimlerin dilin ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade ederek, eşdizimli sözcük birlikteliklerinin dilin belîğ, açık, anlaşılır bir şekilde kullanılmasını sağlaması açısından önemine vurgu yapmıştır. Uygun bir sözcüğün uygun bir yerde uygun bir kelime ile kullanılıp birliktelik oluşturması dili daha güzel hale getirmesinin yanında ifadeye tesir, dakiklik, yerindelik ve açıklık katması açısından da son derece mühim bir özellik ifa etmektedir. Ghazala bu açıklamalarını destekler mahiyetteki bazı kullanımlara kitabında yer vermiştir. Bu kullanımlar şu şekildedir.

Tablo 47

“Basit dil ve eşdizimli dil kullanımı” ile ilgili örnekler

Anlamı	Eşdizimli Kullanım	Basit Dil Kullanımı
Karar verdi	يحزم أمره	يقرر / يتخذ قرارًا
Büyüledi	يسلب اللب	يسحر
Güç bela	بشق الأنفس	بصعوبة بالغة
Esnasında	في غضون	أثناء / خلال
Gözü pek/cesur	ثابت القلب و القدم	صامد / شجاع
Çok zayıf	أوهن من بيت العنكبوت	ضعيف جداً
Eleştirdi	يعرض أحدهم	ينتقد أحدهم
Güvenilir	مأمون الجانب	موثوق
Sivri dilli	سليط اللسان	فاجر
Şaşkın	في حيض بيض	في حيرة
Öfkeden deliye döndü	هاج وماج	غضب غضبا شديدا
Kısaca	خلاصة القول	باختصار
Rüzgârın uğultusu	هزيم الريح	صوت الريح
Büyük bir bozgun	هزيمة نكراء	هزيمة كبيرة
Çok korktu	ترتعد فرائضه	يخاف خوفا شديدا
Başiboş kalmış koyunlar	غنم قاصية	غنم شاردة
Düşmanlık etti	ناصبه العدا	عاداه
Uykusunu kaçırdı	أقض مضجعه	أقلقه جداً

(Dar’el-İlm’s Dictionary of Collocations, 2007, s,8)

Görüldüğü üzere eşdizimli kelimeler dili doğru, yerinde, belîğ, açık ve akıcı şekilde kullanmak için dil öğrenen bireylerin öğrenmesi gereken sözcük birliktelikleridir. Arapça sahip olduğu sözcük sayısı bakımından da oldukça zengin ve geniş bir dildir. Sahip olduğu bu özellik Arap dilinde eşdizimli yapıların gerek sözlü gerekse yazılı dilde büyük ölçüde karşımıza çıkmasıyla kendini gösterir. Aşağıdaki tabloda ikinci dil öğrencileri tarafından üretilen eşdizimler ile anadili konuşucuları (native speakers) tarafından zihinde yerleşik ve hazır olup da tercih edilen kullanımlar eşdizimlerin daha iyi anlaşılması amacıyla anlamlarıyla birlikte örneklendirilmiştir.

Tablo 48

“İkinci dil ve ana dili kullanıcısı tarafından tercih edilen eşdizimlerle” ilgili örnekler

Anlamı	Eşdizimli Kullanım	Basit Dil Kullanımı
Büyük servet	ثروة طائلة	ثروة كبيرة
İhramdan çıktı	تحلل من الإحرام	خرج من الإحرام
Şiddetli rüzgârlar	رياح عاتية	رياح شديدة
Temiz hava	هواء نقي	هواء نظيف
Sağanak yağmurlar	أمطار غزيرة	أمطار كثيرة
Yakın tehdit	خطر محقق	خطر قريب
Taze et	لحم طري	لحم طازج
Sigarayı bıraktı	أقلع عن التدخين	ترك التدخين
Kılıcını çekti	استل سيفه	سحب سيفه
Büyük kayıplar	خسائر فادحة	خسائر كبيرة
Ağır sorumluluk	مسؤولية جسيمة	مسؤولية ثقيلة
Düşük fiyat	ثمن زهيد	ثمن رخيص
Şiddetli fırtına	عاصفة هوجاء	عاصفة قوية
Kış geldi	حل الشتاء	جاء الشتاء
Uzak köy	قرية نائية	قرية بعيدة
Uygun fırsat	فرصة مؤاتية	فرصة مناسبة
Odun topladı	جلب الحطب	جمع الحطب
Şiddetli yoksulluk	فقر مدقع	فقر شديد
Acil, ivedi ihtiyaç	حاجة ماسة	حاجة شديدة / حاجة كبيرة
Dersini çalıştı	ذاكر درسه	درس درسه
Şiddetli soğuk	برد قارس	برد شديد
Eğlenceli hikâyeler	قصص طريفة	قصص مسلية
Evin girişi	ردهة البيت	مدخل البيت
Bıçak biledi	شحد سكينا	سن سكينا
Hastalıktan iyileşti	برى من المرض	شفي من المرض
Ata bindi	امتطى حصانا	ركب حصانا
Çay içti	احتسى الشاي	شرب الشاي

Sözü uzattı	يطنّب في الحديث	يكثّر من الكلام
Kara bulutlar	غيوم قاتمة	سحب سوداء
Kar yağdı	تهطلّ الثلج	تساقط الثلج
Bol nimet	الفيض من النعم	الكثير من النعم
Müreffeh hayat	حياة رغبة	حياة مرفهة
Zor/çetin gün	يوم عسير	يوم صعب
Hastalığın yayılması	نقشي المرض	انتشار المرض
Değerli hediye	هدية ثمينة	هدية قيمة
Derin vadi	واد سحيق	واد عميق
Derin yara	جرح بليغ	جرح عميق
Keskin kılıç	سيف باتر/بتار	سيف قاطع
Güzel çiçek	زهرة حلوة	زهرة جميلة
Büyük fark	فرق شاسع	فرق كبير
Kitap okumak	مطالعة الكتب	قراءة الكتب
Bugünkü ders	حصة اليوم	درس اليوم
Mescide koştu	هرع إلى المسجد	أسرع إلى المسجد
Hastayı ziyaret etti	عاد المريض	زار المريض
İyilik yaptı	أسدى إليه معروفًا	صنع له معروفًا
Denize nazır	يشرف على البحر	يطل على البحر
Ölüm sekeratı	غمرات الموت	سكرات الموت
Kötü arkadaşlar	أخدان السوء	أصدقاء السوء
Namazını bitirdi	فرغ من صلاته	انتهى من صلاته
Programa başladı	استهل البرنامج	بدأ البرنامج
Pencereden baktı	أطل من النافذة	نظر من النافذة
Ölüm döşeginde	على سرير الاحتضار	على سرير الموت
Uzun boylu	مديد القامة	طويل القامة
Yaşca ilerledi/yaşlandı	طعن في السن	تقدم في السن
Zor konular	موضوعات عويصة	موضوعات صعبة
Gün ışımadan önce	قبل انبلاج الصباح	قبل ظهور الصباح
Sözünü tamamladı	ختم كلامه	أتم كلامه
Kayaya yaklaştı	تقدم من الصخرة	اقترب من الصخرة

Film izledi	تفرج على فيلم	شاهد فيلما
Lezzetli yemek	طعام شهى	طعام لذيذ
Fotoğraf çekti	التقط صورة	أخذ صورة
Sözünü bitirdi	ختم كلامه	أنهى كلامه
Ev satın aldı	اقتنى دارا	اشترى دارا
Rahat/konforlu bir yatak	فراش وثير	فراش مريح
Sonbahar sona erdi	انقضى فصل الخريف	انتهى فصل الخريف
Toplantı sona erdi	انفض الاجتماع	انتهى الاجتماع
Ayrışmazlık çıktı	دب خلاف	حصل خلاف
Uçağa bindi	استقل الطائرة	ركب الطائرة
Tartışma şiddetlendi	احتدم الخلاف	اشتد الخلاف
Keskin bıçak	سكين ماض	سكين حاد
Uçak yaptı	بنى سفينة	صنع سفينة
Hasta ziyaret etti	عاد مريضا	زار مريضا
Çok teşekkürler	شكرا جزيلا	شكرا كثيرا
Yemek çeşitleri	ألوان الطعام	أنواع الطعام
Yanakları kızardı	توردت خداه	احمرت خداه
Bayram yaklaştı	اطل العيد	قرب العيد
Araba bozuldu	تعطبت السيارة	تعطلت السيارة
Yitiğini buldu	عثر على ضالته	وجد على ضالته
Film izledi	تفرج على الفلم	شاهد الفلم
İki odadan oluştu	تألف من الغرفتين	تكون من الغرفتين
Av yasağı sona erdi	انصرم حظر الصيد	انتهى حظر الصيد
Büyük bir kargaşa	فوضى عارمة	فوضى كبيرة
Ticaret yaptı	تعاطى تجارة	زاوّل تجارة
Yavaş adımlara	خطوات وئيدة	خطوات بطيئة
Vergi toplama	جباية الضرائب	جمع الضرائب

BÖLÜM 3

EŞDİZİMLERİN YAPISAL VE BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

3.1. Yapı Bakımından Eşdizimler

İki veya daha fazla kelimenin bir arada bulunmasıyla karşımıza çıkan eşdizimlerde, eşdizimi meydana getiren sözcükler arasındaki ilişki ve bağ farklılık arz etmektedir. Kimi zaman kuvvetli, sıkı ve sıklık açısından daha güçlü olan bu ilişki, kimi zaman ise daha esnek ve saydam bir yapıya sahiptir. Eşdizimi oluşturan kelimeler arasındaki söz konusu bu ilişki sahip olduğu sıklığa ve görünme derecesine göre serbest eşdizimler/open collocations (free combinations) / المتصاحبات الحرة (التلازم البسيط) , sınırlı eşdizimler/restricted collocations / التلازم المتصاحبات المحددة (التلازم) ve bağımlı eşdizimler/bound collocations / التلازم المتصاحبات المقيدة (الوسيط) (المقيد) olarak üç grupta ele alınır (el-Anzi, 2019, s,46).

3.1.1. Serbest Eşdizimler

Serbest eşdizimler, sözcük birlikteliklerinin esnek ve saydam olduğu bileşimlerdir. Bu birliktelikler aralarında özel bir ilişkiye ihtiyaç duymazlar. Serbest eşdizimli sözcük öbeklerinde fiil, nesne ve sıfat gibi sözcükler başka sözcüklerle serbest ve kısıtlama olmadan birliktelik oluşturması amacıyla bir araya getirilebilir (Cowie'den aktaran Emery, 1991). Serbest eşdizimlerde eşdizimi oluşturan kelimeler yerine başka sözcükler de getirmek mümkündür. Serbest eşdizimler dildeki söz varlığında ve kelime kadrosunda geniş bir yer tutmasının yanında bu birlikteliklerde sözcükler genelde ilk sözcük anlamındaki anlama sahiptirler. Pek çok şey “ucuz, büyük, iyi, kötü, siyah, kırmızı” olaibilir. Serbest eşdizimlere misal olarak günlük hayatta kullanılan pek çok fiilin alabileceği muhtemel birliklerin de verilebilir. Örneğin شرب / içti fiili ile “çay, kahve, meyve suyu, su, süt veya ركب / bindi fiili ile “ tren, otobüs, araba, uçak, bisiklet” gibi birlikteliklerin oluşturulması gibi. Serbest eşdizimler isim tamlaması formundaki örnekleriyle de çok fazla kullanım sıklığına ve yaygınlığına sahiptir. Örneğin عصير البرتقال / portakal suyu, عصير التفاح / elma suyu, عصير

الليمون / limonata, عصير العنب / üzüm suyu. Bakanlık isimleri de serbest eşdizimlerin isim tamlaması formundaki örnekleri için misal olarak verilebilir. وزارة الصحة / sağlık bakanlığı, وزارة الزراعة / tarım bakanlığı, وزارة الثقافة / kültür bakanlığı, وزارة العدل / adalet bakanlığı, وزارة الخارجية / dışişleri bakanlığı. Serbest eşdizimlerdeki sözcük birlikteliklerinin eşdizim meydan getirmedeki esnekliği ve saydamlığının hedef dile çeviri yapılırken kimi zaman kaynak dildeki ilk anlamını yitirmesi ise ayrıca dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Örneğin. ارتدى نظارة شمسية وقاية من أشعة الشمس / güneş ışınlarından korunmak için güneç gözlüğü taktı cümlesinin Arapça aslında kullanılan ارتدى fiili “giydi” anlamına gelirken, kaynak dilden hedef dile aktarım sonucunda hedef dilde “taktı” anlamı kazanmıştır.

Tablo 49

Serbest eşdizimlere günlük hayattan kullanım örnekleri

Bisiklete bindi	ركب دراجة
Araba sürdü	قاد سيارة
Mektup yazı	كتب رسالة
Ağaca tırmandı	صعد شجرة
Dağa tırmandı	تسلق جبلا
Kapıyı kapattı	أغلق الباب
Pencere açtı	فتح نافذة
Çay içti	شرب الشاي
Televizyon izledi	شاهد التلفاز
Bilgisayar kullandı	استخدم حاسوبا
Bulaşıkları yıkadı	غسل الصحون
Palto giydi	لبس معطفا
Caddeyi geçti	عبر السارح
Ev yaptı	بنى بيتا
Yemek yedi	أكل طعاما
Satranç oynadı	لعب الشطرنج
Kitap okudu	قرأ كتابا
Yemek pişirdi	طبخ الطعام
Dişleri fırçaladı	نظف الأسنان
Hikâye anlattı	قص حكاية
Hastayı muaneyeye etti	فحص المريض
Müzik dinledi	استمع إلى الموسيقى
Şemsiyeyi yanına aldı	حمل مظلة
Güneş gözlüğü taktı	ارتدى نظارة شمسية
Resim çekti	التقط صورة
Elbiseyi çıkardı	خلع ثوبا
Işığı açtı	أنار المصباح

Serbest eşdizimlerde birlikteliği meydan getiren kelimeler arasındaki ilişki kuvvetli olmaktan ziyade esnek ve saydamdır. Arapçada قطع fiili kendisinden sonra pek çok sözcükle beraber kullanılabilir. Tabloda bu birlikteliklere ve Türkçe karşılıklarına örnekler verilmiştir.

Tablo 50

“قطع” filinin aldığı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları

Caddeyi geçti	قطع الشارع
Çölü geçti	قطع الصحراء
İpi kesti	قطع حبالاً
Eti kesti	قطع اللحم
Odun kesti	قطع الحطب
Elektriği kesti	قطع التيار الكهربائي
Yolu kesti	قطع الطريق
Uzvu kesti	قطع عضوا
Müzakereleri kesti	قطع المفاوضات
İlişkileri kesti	قطع العلاقات
Ziyareti yarıda kesti	قطع الزيارة
Namazı bozdu	قطع الصلاة
İlerleme kaydetti	قطع شوطاً
Umudunu kesti	قطع أمله
Bir işi sonlandırdı, nihai hükmü verdi	قطع أمراً
Söz verdi	قطع عهداً/وعداً
Bilet kesti/satıl aldı	قطع تذكرة
Sıla-i rahmi kesti	قطع صلة الرحم

Türkçede “açık” sıfatı birçok sözcükle yan yana gelebilir. Bu kelime ile birliktelik oluşturan muhtemel eşdizimler ve Arapça karşılıkları şu şekildedir.

Tablo 51

“Açık” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları

Açık kapı	باب مفتوح
Açık destek	دعم واضح / ظاهر
Açık ihlal	انتهاك سافر
Açık müdahale	تدخل سافر
Açık beyaz	أبيض ناصع
Açık sarı	أصفر فاقع
Açık çek	شيك أبيض / فارغ
Açık hava	هواء طلق
Açık hava (hava durumu)	جو صاف / صاح
Açık yiyecekler	أطعمة مكشوفة
Açık düşman	عدو مبين

Tablo 52

“Boş” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları

Boş masa	طاولة فاضية
Boş vakitler	أوقات فارغة
Boş caddeler	شوارع خالية
Boş tehdit	تهديد جاف
Boş umut	أمل كاذب
Boş çek	شيك باطل
Boş/münhal kadro	وظيفة شاغرة
Boş bardak	كأس فارغ

Tablo 53

“Derin” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları

Derin göl	بحيرة عميقة
Derin vadi	واد سحيق
Derin mağara	كهف غائر
Derin yara	جرح فاغر
Derin kin	حقد دفين
Derin iz	أثر بليغ

3.1.2. Sınırlı Eşdizimler

Serbest eşdizimlere kıyasla sözcükler arasındaki daha güçlü, sıkı ve kuvvetli olduğu ve birlikte bulunma eğilimi açısından bağımsız bileşimlere göre daha sınırlı bir yapıya sahip olan eşdizim türüdür. Bu eşdizim türünde sözcükler arasındaki yer değiştirebilirlik bağımsız bileşimlere göre daha sınırlı bir durum arz etmektedir zira eşdizimi oluşturan kelimenin eş anlamlı kabul edilen muadili her zaman bulunmayabilir. Örneğin Arapçada “suç işledi” ifadesi için ارتكب ve اقترف fiilleri birbirinin yerine kullanılırken, ticaret yaptı ifadesi için bu fiillerden yalnızca اقترف fiilinin söz konu sözcük ile eşdizim oluşturduğu görülür. Verilen misalden de anlaşılacağı üzere, sınırlı eşdizimlerde esneklik ve saydamlık bağımsız birlikteliklere göre daha düşük bir yapıya sahiptir. Hoogland da (1993) sınırlı eşdizimlerin deyimsel ifadelerden farklı olarak belirli yapısal kalıplara sahip olduğunu ve bu yapıların da anlamsal, dilbilgisel ilişki içinde sınırlı bir birlikte bulunma eğilimi gösterdiğini ifade etmiştir. Sınırlı eşdizimlerin kullanımı dildeki ifade gücünü, kıvraklığını, akıcılığını ve renkliliğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Örneğin جريمة سيئة / kötü bir cinayet ifadesi yerine جريمة نكراء / menfur cinayet veya معركة شديدة / şiddetli bir savaş yerine معركة / ticaretle uğraşılıyor ifadesi yerine اشتغل بالتجارة / ticaret yaptı ifadeleri sözle ifade edilecek veya yazıyla dile getirilecek durumlarda daha ana dili konuşucularına yakın bir dil kullanımı açısından oldukça önemlidir. Sınırlı eşdizimlerde kelimeler arasındaki aralık dar bir yapıdadır. Bu sözcüklerden duyulduğunda bir diğerinin zihinde hemen hatırlanması ve çağrışım yapması kuvvetle muhtemeldir. Aşağıdaki tabloda Arap dilinde sıkça karşılaştığımız sınırlı eşdizimlere ve Türkçe karşılıklarına örnekler verilmiştir.

Tablo 54

Sıfat+isim formunda gelen sınırlı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları

Korkunç yoksulluk (fakruzaruret)	فقر مدقع
Yakın tehdit	خطر محقق / داهم
Kör talih	حظ عائر
Menfur cinayet	جريمة نكراء
Onulmaz /amansız hastalık	مرض عضال / مستعص
Hantal bürokrasi	بيروقراطية متململة
Kuştüyü yatak	فراش وثير
Kısır döngü	حلقة مفرعة
Üstün gayretler	جهود جبارة
Nahoş koku	رائحة كريهة
Acıması savaş	حرب شعواء / طاحنة
Lüks araba	سيارة فاخرة / فارحة
Kalabalık gösteri	مظاهرة حاشدة
Değersiz sermaye	بضاعة مزجاء
Güler yüz/mütebessim çehre	وجه طلق / بشوش
Fahiş fiyatlar	أسعار باهظة
Çetin kış	شتاء قارس
İnce zevk	ذوق رفيع
Çorak arazi	عرض قاحلة / جرداء
Can dost	صديق حميم
Baş döndüren güzellik	جمال خلاب
Ayağa gelen fırsat	فرصة سانحة
Devrik lider	زعيم مخلوع
Donör /bağışçı devletler	دول مانحة
Zifiri karanlık	ظلام دامس
Abus çehre / askı surat	وجه عبوس
Tatlı yorgunluk	تعب لذيد
Buruk sevinç	فرحة منغصة / حزينة

Tablo 55

Fiil+isim formunda gelen sınırlı eşdizimler ve Türkçe karşılıkları

Suç işledi	ارتكب جريمة
Susuzluğunu giderdi	روى عطشه
Açlığını giderdi	سد رمقه
Sona erdi	وافى نهايته
Sona erdi	أذان بنهايته
Başarıyla sonuçlandı	تكمل بالنجاح
Şiir okudu	أشاد شعرا
Sakal bıraktı	أطلق لحيه
İlerleme kaydetti	أحرز تقدما
Ayakkabı giydi	انتعل حذاء
Ata bindi	امتطى حصانا
Arabaya bindi	استقل سيارة
Çay içti	احتسى الشاي
Kılıç çekti	استل سيفا
Savaş çıktı	اندلعت الحرب
Gözyaşı döktü	ذرف دموعا
Seçimlere girdi	خاض الانتخابات
Tüfeğini doğrulttu	صوب بندقيته
Zekâtını verdi	أخرج زكاته
İmkânsızı gerçekleştirdi	عمل المستحيل
Sabrını zorladı	دغدع صبره
Komplo kurdu	طبخ مؤامرة
Görüşmeler gerçekleştirdi	أجى محادثات
Darbeyi püskürttü	صد / دحر الانقلاب
Demeç verdi	ألقى كلمة
Tehditte bulundu	أطلق تهديدا
Panik yarattı	أثار ذعرا
Yaptırım uyguladı	فرض العقوبات

Türkçemizde kullanılan ve kendisinden sonra aldığı birlikteliklerle sınırlı eşdizimlere örnek teşkil eden “yaptı, kıldı, etti, uyguladı” gibi fiilerden sonra gelen sözcüklerin oluşturduğu bazı sınırlı eşdizimler ve Arapça karşılıkları da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu ifadelerin Arapçaya aktarılmasında birlikteliklerin Arap dilinde eşdizimsel aralık bağlamında hangi eşdizimlerle oluşturulduğunu bilmek muhtemel çeviri hataları ve eşdizimsel uyumsuzlukları da önlemesi açısından son derece önemlidir.

Tablo 56

“Yaptı” sözcüğünün aldığı birliktelikler ve Arapça karşılıkları

Konuşma yaptı	ألقى كلمة
Gürültü yaptı	أحدث ضوضاء/ضجة
İyilik yaptı	صنع /أسدى معروفاً
Kıyaslama yaptı	عقد مقارنة
Açıklama yaptı	أدلى بتصويح
Ev ödevini yaptı	عمل واجبه المنزلي
Spor yaptı	مارس الرياضة
Deney yaptı	أجرى تجربة
Kahvaltı yaptı	تناول الفطور
Ticaret yaptı	زاول التجارة

3.1.3. Bağımlı Eşdizimler

Bağımsız ve sınırlı birliktelikler arasında bir köprü kategorisinde bulunan bu eşdizimlerde eşdizimli sözcük öbeğini oluşturan kelimelerden bir tanesi son derece ayrıcalıklı, özgün ve eşsizdir. Sözcüklerin kullanım sıklığı açısından birbirlerine son derece bağlı sözcük birliktelikleri tarafından meydana gelen bu terkiplerde sözcüklerin bir birleri yerine kullanılması ya da sözcükler arasındaki yer değiştirilebilirlik neredeyse imkânsızdır. Bağımlı eşdizimlerde birlikteliği meydana getiren sözcükler birbirlerini sıklıkla ve çoğu kez çağrışırlar ve kullanım bakımından birbirlerini sınırlayan ve kısıtlayan bir yapıya sahiptirler (Suçin,2007, s.124).

Tablo 57

Bağımlı eşdizimlere örnekler ve Türkçe karşılıkları

Başını eğdi	أطرق رأسه
Kolları sıvadı	شمر سواعده
Kan döktü	أراق الدماء
Büyük/devasa ordu	جيش جرار
Azılı düşman	عدو لدود
Büyük zafer	نصر مؤزر
Müreffeh yaşam	عيش رغيد
Güzelce abdest aldı	أسبغ الوضوء
İyilik ve takva	البر و التقوى
Korku ve panik	الرعب و الهلع
Sevinç ve mutluluk	الفرح و المرح
Üzüntü veya mutluluk	أسى أو خيور
Sevinç ve hüzün	فرح أو ترح
Soğuk savaş	الحرب الباردة
Kara borsa	السوق السوداء
Altın fırsat	فرصة ذهبية
Nafile namaz	الصلاة النافلة
Anne babaya kötülük etmek	عقوق الوالدين
Hummalı bir çalışma	عمل دؤوب
Başarılı bir ilaç	علاج ناجع
Anne babaya iyilik	بر الوالدين
Kolay lokma	لقمة سائغة / غنيمة باردة
Asılsız rüyalar	أضغاث الأحلام
Dat'ın oğulları (Araplar)	أبناء الضاد
Aileye baktı	عال أسرة
Hasta ziyaret etti	عاد المريض
Beyt'ul Haram'ı hacc etti	حج البيت الحرام
Kâbe'yi tavaf etti	طاف الكعبة

3.2. Eşdizimlerde Sözcük Dizilişi

Eşdizimi meydana getiren kelimeler kadar bu birlikteliklerin sahip olduğu sözcük dizilişi de dikkat edilmesi gereken konulardan bir tanesidir. Birliktelikleri meydana getiren diziliş türlerindeki kullanım hataları aykırı ve tuhaf ifadelerin ortaya çıkmasının yanında yanlış ve hatalı çevirileri de beraberinde gelecektir. Arap dilinde ifade edilen ve isim tamlaması şeklinde kullanılan bazı ifadelerin Türkçe karşılıkları sıfat tamlaması şeklinde veya sıfat tamlaması olanların da isim tamlaması şeklinde gelebileceği örnekler oldukça çoktur. Arap dilinde de eşdizimler çok farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Eşdizimler isim+sıfat, isim+isim, isim+atıf harfi+isim, sıfat+sıfat, fiil+isim, fiil+masdar (mefulu mutlak), fiil+isim (hal), fiil+car mecrur, fiil+ismi mevsul+fiil, fiil+atf harfi+fiil, zarf+zarf, car+mecrur+isim ve cümle gibi çeşitli yapılarda sıklıkla ve yaygın olarak görülebilmektedir. (Özay, 2013, s33).

Ghazala (2007) da kaleme aldığı ve içerisinde farklı türlerde kullanılan İngilizce - Arapça 120.000'den fazla eşdizimi içeren "Dar'el İlm's Dictionary of Collocations" isimli çalışmasında yirmiye yakın eşdizim çeşidini örnek olarak vermiştir.

Aşağıdaki tablolarda eşdizimlerde sözcük dizilişinin farklı yapılarda karşımıza çıkan örnekleri gösterilmiştir.

3.2.1. İsim+Sıfat Eşdizimleri (اسم+صفة)

İsim+sıfat birlikteliğinde meydana gelen eşdizimler eşdizim türleri arasında en yaygın, sık ve baskın olarak karşımıza çıkan türlerin başında gelmektedir (Ghazala, 2004, s, 2). Arapça dilbilgisi kuralları uyarınca eşdizim oluşturan bu tamlamalarda sıfat tamlamasını ile ilgili kuralların birbiriyle uyumu da ayrıca dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Sıfat+isim türünde gelen eşdizimlere Arapça gibi ifade gücü oldukça engin ve kelime kadrosu açısından da oldukça zengin bir dilde karşılaşmamış olmak neredeyse imkânsızdır. Anadilimizde ve öğrendiğimiz yabancı dilde konuşurken ya da yazarken bulmakta veya hatırlamakta en çok güçlük çektiğimiz kelimeler genelde sıfatlar olmaktadır. Arapçada bir nesnenin ya da bir ismin niteliğini ifade ederken kullanılan veya tercih edilen sıfatların seçimi de bir o kadar önemli ve dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Arapçada neredeyse her fiil için özel bir isim, her isim için ise onu niteleyen veya özelliği hakkında bize bilgi veren özel bir sıfatla karşılaşmak mümkündür. Kurduğumuz cümlelerin sıfat tamlaması yapabildiğimiz ölçüde renklilik, canlılık ve zenginlik kazanacağı da hatırdan tutulması gereken bir başka husustur. Bu sebeple kelimeleri tek başlarına öğrenmekten ziyade birliktelik oluşturduğu eşdizimler

halinde bir bütün olarak öğrenmek ve öğretmek oldukça yerinde ve faydalı bir yol olacaktır. Nofal da (2012) öğrencilerdeki eşdizim yapılarına duyulan eksikliğin, hedef dili öğreten öğretmenin sözcükleri eşdizim almış halleriyle öğretmek yerine münferit olarak öğretmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Tablo 58

“İsim+sıfat” eşdizimleri

Hayırsız evlat	ولد عاق
Işıltılı performansı	أداء متألق
Bulaşıcı hastalık	مرض معد
Yetkin bir edebiyatçı	أديب متمكن
Çift taraflı çalışan ajan	عميل مزدوج
Dışlayıcı siyaset	سياسة إقصائية
Bitter çikolata	شوكولاتة مرة/غامقة/داكنة
Şehir efsanesi	أسطورة زائفة
Keskin kılıç	سيف باتر
Ferah oda	غرفة رحبة
Besili tavuk	دجاجة سمينة
Kıvırcık saç	شعر مموج
Kaçamak cevap	جواب مراوغ
Dizginlenemeyen arzular	رغبات/أطماع جائحة
Profesyonel oyuncu	لاعب محترف
Haydut devlet	دولة مارقة
Karşılıklı güven	ثقة متبادلة
Etkili tedavi	علاج فعال
Kansız devrim	ثورة بيضاء
Kurak sene	سنة جائحة
Çizgili takım elbise	بدلة مخططة
Gizli kamera	كاميرا خفية/سرية
Efsane kaleci	حارس أسطوري
Eleme turları	دورات إقصائية

Arapçada isim+sıfat yapısıyla gelen bazı eşdizimlerin Türkçemize aktarım sürecinde sıfat tamlaması yerine isim tamlaması olarak çevrildiğine dair örneklerle de karşılaşmak iki dil arası terkip oluşturmadaki farklılıklar sebebiyle oldukça sık rastlanan bir durumdur. Türkçemizde iki isimden meydana gelen pek çok tamlama Arapçada isimden sıfat yapma

yollarından olan ve kelimein sonuna bir ي harfi eklenmesiyle elde edilen ve nisbet ya'sı olarak adlandırılan kural ile karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde kullanılan bazı ifadeler aşağıdaki tabloda örenklendirilmiştir

Tablo 59

Türkçemize isim tamlaması olarak aktarılan isim-sıfat eşdizimleri

İstişare kampı	مخيم تشاوري
Propaganda çadırı	خيمة دعائية
Mezhep çatışması	عنف طائفي
Medya karartması	تعطيم إعلامي
Hava saldırısı	هجوم جوي
İnceleme gezisi	جولة تفقدية
Basın brifingi	إيجاز صحفي
Basın toplantısı	مؤتمر صحفي
Göz yanılması	خداع بصري
Üniversite diploması	شهادة جامعية

3.2.2. Fiil+İsim Eşdizimleri (فعل+اسم)

Eşdizim türleri içerisinde görünme sıklığı ve yaygınlık açısından oldukça fazla olan eşdizim çeşitlerinden bir tanesini de fiil+isim eşdizimleri oluşturur. Arapçada lokomotif veya anahtar fiil olarak adlandırabileceğimiz أجرى، أحدث، أصدر، أثار، أطلق gibi fiiler aldıkları birlikteliler ile fiil+isim eşdizim türleri için oldukça zengin ve yaygın örnekler ortaya koyar. Müteaddi bir fiil ve bu fiilin aldığı mef'ulden oluşan bu eşdizim türüyle ilgili karşımıza çıkan bazı önemli örnekler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 60

“Fiil+isim” eşdizimleri

Zafere/başarıya imza attı	أحرز انتصارا
Sırrı ifşa etti	أفشى سرا
Cevap verdi	أحار جوابا
Savaş başlattı	شن حربا
Sorumluluğu üstlendi	تحمل مسؤولية
Işık tuttu	سلط ضوءا
Şirketi idare etti/yönetti	أدار شركة
Uyuşmazlığı ortadan kaldırdı	أزال خلافا
Bağışıklık kazandı	اكتسب مناعة
Baskı uyguladı	مارس ضغطا
Sözünü tutmadı	نقض عهدا

Fiil+isim eşdizimlerinde eşdizimi oluşturan unsurlardan meful/nesne bazı zamanlarda isim veya sıfat tamlaması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanımlara örnekler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 61

“Fiil+isim (isim tamlaması şeklinde gelen)” eşdizimler

Korku imparatorluğu kurdu	أقام إمبروطورية الرعب
Sevinç çılgılığı attı	أطلق صيحة الفرح
Darbe girişimini püskürttü	دحر محاولة الانقلاب
Galibiyet golünü kaydetti	أحرز هدف الفوز
Final biletini kaptı	اقتنص بطاقة النهائي
Nüfus sayımı yaptı	أجرى إحصاء السكان
Birbirine ateş etti	تبادل إطلاق النار
İdam kararı verdi	أصدر حكم الإعدام
Barış sürecini canlandırdı	أحيا/أنعش عملية السلام
Zeytin dalı uzattı	مد غصن الزيتون

Tablo 62

“Fiil+isim (sıfat tamlaması şeklinde gelen)” eşdizimler

Basın toplantısı düzenledi	عقد مؤتمرا صحفيا
Boğucu bir ambargo uyguladı	فرض حصارا خانقا
Geniş çaplı operasyon başlattı	شن عملية واسعة النطاق
Başat/öncü rol oynadı	لعب دورا طليعييا
Dokunaklı bir şiir okudu	أنشد شعرا مثيرا
Kahkaha attı	أطلق ضحكة مجلبة
Geniş yer ayırdı	أعطى/أفرد مساحة كبيرة
Dikkate değer bir ilerleme kaydetti	أحرز تقدما ملحوظا
Kırmızı bülten çıkardı	أصدر النشرة الحمراء
Yeşil ışık yaktı	أعطى الضوء الأخضر
Telefon görüşmesi yaptı	أجرى مكالمة هاتفية
Mütevazı bir hayat yaşadı	عاش حياة ساذجة
Ağır bedel ödedi	دفع ثمنا باهظا
Büyük gürültü kopardı	أثار ضجة كبيرة

Fiil+isim eşdizimlerinde eşdizimi meydana getiren birliktelikteki ilk unsur olan fiil Arap dilinin zenginliği ve kelime kadrosunun genişliği bakımından eş anlamlı olan başka fiillerle de karşılanabilir. Bu duruma örnek olarak “yemek hazırladı” ifadesi veilebilir. Bu ifadede “hazırladı” anlamında kullanılan fiilin diğer eşanlamlıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 63

“Fiil+isim (fiilin eş anlamlı bir kelime ile karşılanması)” eşdizimler

Yemek hazırladı	جهّز الطعام
Yemek hazırladı	حضّر الطعام
Yemek hazırladı	أعد الطعام
Yemek hazırladı	هيأ الطعام
Yemek hazırladı	أصلح الطعام
Yemek hazırladı	أحضر الطعام

3.2.3. İsim+İsim Eşdizimleri (اسم+اسم)

Arapça bünyesinde barındırdığı tamlamalarla, terkiplerle diğer dillere kıyasla oldukça zengin bir dildir. İsim+isim yapısında karşımıza çıkan bu birliktelikler Arap dilinde mudaaf (tamlanan) ve mudafun ileyh (tamlayan) adı verilen unusratın bir araya getirilmesiyle elde edilir. Gerek yazılı gerekse sözlü dilde olsun pek çok kullanım Arapçada izafet terkibi (isim tamlaması) olarak karşımıza çıkmaktadır. Arapçada izafet terkinin Türkçemize kıyasla ters bir yapıda oluştuğu hakikatine dikkat edilmesi yanlış tamlamaları ve hatalı kullanımları önleme açısından da oldukça önemlidir. Gündelik hayatta fiillerin masdarlarını kullanarak oluşturduğumuz terkipler, hayvan sesleri, hobiler, miktar bildiren ifadeler, meyve suyu isimleri, oda isimleri, bazı meslek isimleri, bakanlık isimleri, spor isimleri ve bazı araç gereçlere ait isimler Arapçada isim tamlaması şeklinde eşdizim oluştururlar.

Aşağıdaki tabloda yukarıda örnekleri verilen ve isim tamlaması şeklinde gelen isim+isim eşdizimlerine örnekler verilmiştir.

Tablo 64

“İsim+isim” eşdizimleri

Çile yolculuğu	رحلة المعاناة
Elektrik faturası	فاتورة الكهرباء
Araştırma komisyonu	لجنة التحقيق
Barış güvercini	فرخ السلام
Posta kutusu	صندوق البريد
Güvenlik boşluğu	انفلات الأمن
Kurtarma operasyonu	عملية الإنقاذ
Adrenalin tutkunları	هواة الإثارة
Mangal partileri	حفلات الشواء
İktidar hırsı	نشوة السلطة
Süt dişler	أسنان الحليب
Güven bunalımı	أزمة الثقة
Müzakere masası	طاولة المفاوضات
Medeniyetler çalışması	صراع الحضارات

Tablo 65

“İsim+isim” eşdizimleri (hayvan sesleri ve diğer sesler)

Kedinin miyavlaması	مواء القط
Kurdun uluması	عواء الذئب
Aslanın kükremesi	زئير الأسد
Karganın gaklaması	نعيق الغراب
İneğin mölemesi	خوار البقرة
Kuşun cıvıldaması	زقزقة الطائر
Serçenin ötüşü	تعريد العصفور
Tahtanın tak tak etmesi	طقطقة الخشب
Suyun hışırdaması	خرير الماء
Kapının gıcırdaması	صرير الباب
Rüzgarın uğuldaması	صفير الرياح

Tablo 66

“İsim+isim” eşdizimleri (spor, hobi ve miktar isimleri)

Engelli yarış	سباق الحواجز
Halter kaldırma	رفع الأثقال
Sörf yapma	ركوب الأمواج
Futbol	كرة القدم
Masa tenisi	كرة الطاولة
Posta pulu koleksiyonu yapma	جمع طوابع البريد
Satranç oynama	لعب الشطرنج
Fotoğraf çekme	التقاط الصور
Bir somun ekmek	رغيف خبز
Bir dilim peynir	قطعة جبن
Bir salkım üzüm	عنقود عنب
Kitap okumak	قراءة الكتب
Balık tutmak	صيد السمك

Tablo 67

“İsim+isim” eşdizimleri (bakanlık, meslek, meyve uyu, oda ve bazı araç gereçler)

Dışişleri Bakanlığı	وزارة الخارجية
İçişleri Bakanlığı	وزارة الداخلية
Kültür Bakanlığı	وزارة الثقافة
Tarım Bakanlığı	وزارة الزراعة
Diş doktoru	طبيب الأسنان
Kaleci	حارس المرمى
İtfaiyeci	رجل الإطفاء
Makinist	سائق القطار
Postacı	ساعي البريد
Astronot	رائد الفضاء
Pop star	نجم الغناء
Portakal suyu	عصير البرتقال
Kayısı suyu	عصير المشمش
Limonata	عصير الليمون
Çalışma odası	غرفة المذاكرة
Kabul odası	غرفة الاستقبال
Yatak odası	غرفة النوم
Yemek odası	غرفة الطعام
Oturma odası	غرفة المعيشة/الجلوس
Tırnak makası	مقص أظافر
Çöp kutusu	سلة المهملات
Ütü masası	طاولة الكي
Saç kurutma makinesi	مجفف الشعر
Bulaşık makinesi	غسالة الصحون
Çöp kamyonu	شاحنة قمامة
Dudak boyası	أحمر الشفاه
Hoparlör	مكبر الصورة
Pasaport	جواز السفر

Arapçada Türkçemizde bulunan güzel adlandırmaya benzer bir şekilde bir ismin künyesi kabul edilen ve isim tamlaması şeklinde karşımıza çıkan ifadeler de mevcuttur. İsim+isim yapısında gelen bu kullanımlara bazı örnekler ise şu şekildedir.

Tablo 68

“İsim+isim” eşdizimleri (künye isimler)

Künye İsim	Hakiki İsmi	Anlamı
سفينة الصحراء	الجمال	Deve
ملك الغابة	الأسد	Aslan
ملك الطيور	النسر	Kartal
بنت اليمن	القهوة	Kahve
بنت العين	الدمعة	Göz
مدينة السلام	القدس	Kudüs
ابن الليل	اللص	Hırsız
بنت اليم	السفينة	Gemi

Arapçada bir şeyi karşılıklı yapma anlamında kullanılan ve işteşlik bildiren ve tek başına kullanılmayıp mutlaka kendisinden sonra bir sözcükle eşdizim oluşturan تبادل fiilinin masdarıyla da karşımıza çıkan ve isim+isim yapısında gelen ifadeler ise örnek kullanımlarıyla şu şekildedir.

Tablo 69

“İsim+isim” eşdizimleri (تبادل fiilinin masdarı ile)

Görüş alışveirişinde bulunmak	تبادل الرأي
Küfürleşmek	تبادل الشتائم
Yumruklaşmak	تبادل اللكمات
Karşılıklı suçlamalarda bulunmak	تبادل الاتهامات
Selamlaşmak	تبادل السلام / التحية
Karşılıklı ateş etmek	تبادل إطلاق النار
Esir değişimi/takası	تبادل الأسرى

3.2.4. Fiil+İsim-Özne Eşdizimleri (فعل+اسم - فاعل)

Fiil+isim birlikteliklerinin bir başka türünde ise ismin fail yani özne olarak karşımıza çıktığı eşdizim çeşididir. Bu türdeki eşdizimlere genellikle hava durumu ile olayların ifade edilmesinde sıkça rastlanılmaktadır. Fiil+isim-Fail yapısındaki eşdizimlerle ilgili örnek kullanımlar ise şu şekildedir.

Tablo 70

“Fiil+isim” eşdizimleri (ismin fail/özne olduğu eşdizimler)

Yüzü güldü	تهلل وجهه
Hava karardı	اكفهر الجو
Yağmur yağdı	أمطرت السماء
Anlaşmazlık çıktı	دب الخلاف
Yangın çıktı	نشبت الحريق
Umutlar azaldı	تلاشت الآمال
Fırtına dindi	سكنت العاصفة
Gök gürledi	قصف/دمدم الرعد
Rüzgâr esti	هبث الريح
Günış doğdu/battı	أشرقت / طلعت / غربت الشمس
İlişkiler gerildi	توترت العلاقات
Şimşek çaktı	برق / لمع البرق
Toplantı bitti	انفض الاجتماع
Gösteri sona erdi	انقضت المظاهرة
Savaş çıktı	اندلع القتال
Kar yağdı	تساقط الثلج
Gök kuşağı çıktı	ظهر قوس قزح
Tren kalktı	قام القطار
Sabırım tükendi	نفد صبري
Uçak düştü	تحطمت الطائرة
Burnum tıkanı	انسد أنفي
Yüzü kızardı	احمر وجهه
Bomba paladı	انفجرت القنبلة

3.2.5. İsim+ve İsim Eşdizimleri (اسم+ و العطف+اسم)

Bu türdeki eşdizimler iki simin arasına atf olan “و”/vav harfinin konulmasıyla elde edilir.

Sık karşılaşılan bazı örnekler şu şekildedir.

Tablo 71

“İsim+ve isim” eşdizimleri

Hayat memnat/ölüm	الحياة و الموت
Üzüntü ve sevinç	الحزن و السعادة
Sukunet ve raharlık	الهدوء و السكينة
Gökyüzü yeryüzü	السماء و الأرض
Hayr şer	الخير و الشر
Hata sevap	الخطأ و الصواب
Huzur ve sekinet/gönül huzuru	الروح و الريحان
Kahramanlık ve cesaret	الشجاعة و الإقدام
Sukunet ve ihtiyat	الهدوء و الحذر
Fazilet rezillik	الفضيلة و الرذيلة
Yiyecek içecek	الطعام و الشراب
Bolluk darlık	السراء و الضراء

3.2.6. Fiil+Zarf-Hal Eşdizimleri (افعل+حال)

Bu türdeki eşdizimler Arapçada müfred hal diye tabir yapının fiilden sonra gelmesiyle oluşan eşdizimlerdir. Sıkça karşılaşılan örnekler şu şekildedir.

Tablo 72

“İsim+hal” eşdizimleri

Şehit düştü	سقط شهيدا
Düşüp öldü	خر صريعا
Kaçtı	فر هاربا
Ayağa dikildi	انتصب واقفا
Geceyi tok geçirdi	بات شعبتن
Düşüp bayıldı	سقط مغشيا عليه

3.2.7. İsim+Sıfat-Olumsuz Muzari Fiil (اسم+صفة – لا و فعل مضارع)

Bu eşdizim türünde ismi niteleyen sıfatlar olumsuzluk ifade eden لا edatı sonrasında muzari fiilin gelmesiyle oluşur. Sıkça karşılaşılan örnekler şu şekildedir.

Tablo 73

“İsim+sıfat-olumsuz muzari fiil” eşdizimleri

Tükenmez hazine	كنز لا ينفى
Dayanılmaz acılar	آلام لا تطاق
Affedilez günah	ذنوب لا يغتفر
Unutulmaz hatıralar	ذكريات لا تنسى
Ayrılmaz parça	جزء لا يتجزأ
Sarsılmaz iman	إيمان لا يتزعزع
Yenilmez ordu	جيش لا يقهر
Kaçırılmayacak fırsat	فرصة لا تعوض / لا تقوت
Kapanmayan yara	جرح لا يندمل
Silinmez izler	آثار لا تمحى
Onulmaz hastalık	مرض لا يبرأ
Sönmeyen ateş	نار لا تنطفئ

3.2.8. Fiil+Masdar-Mefulu Mutlak (فعل + مصدر – المفعول المطلق)

Bu eşdizim türünde fiilin anlamını kuvvetlendirmek amacıyla Arapçada mefulü mutlak diye adlandırılan ve fiilin masdarından oluşan isim fiille birlikte kullanılır. Bu yapıda gelen eşdizimlerde masdar çoğu kez kendisinden sonra bir sıfat alır. Örnekler şu şekildedir.

Tablo 74

“Fiil+masdar-mefulu mutlak” eşdizimleri

Çok kızdı	عضب عضبا شديدا
Fena halde çuvalladı	فشل فشلا ذريعا
Ölesiye savundu	دافع دفاع مستميتا
Büyük bir galibiyet aldı	فاز فوزا عظيما
Çok sevdi	أحب حبا جما

3.2.9. Fiil+Harf-i Cer Eşdizimleri (فعل + حرف جر)

Harf-i cerler tek başlarına bir anlam ifade etmeyen ancak cümle içinde kullanıldığında cümlenin anlamını tamamlayan ve Arapçada önemli bir yere sahip olan harflerdir. Hatasız ve isabetli eşdizimler oluşturmak için hangi fiilin hangi harfi cerle kullanıldığını bilmek son derece önemlidir. İngilizcedeki muadili phrasal verb veya multi-word verbs olarak karşılığını bulan bu ifadeler fiillerin çoğu zaman asli anlamlarını yitirmelerine ve kullanıldığı harfi cer sayesinde yeni anlamlar kazanmalarını beraberinde getirmektedir. Fiilleri öğrenirken kullanılışları harfi cerlerle birlikte edinmek doğru bir öğrenme yöntemi olacaktır. Genelde müteaddi yani geçişli fiiller harfi cerler almaktadır ama eğer de olsa lazım fiillerle kullanılan harfi cerler de mevcuttur. Arapçada harfi cerlerin bir diğer özelliği ise bazı lazım fiilleri müteaddi yani geçişli hale getirmesidir. Örnekler şöyledir.

Tablo 75

Fiil+harf-i cer” eşdizimleri

Sigarayı bıraktı	أفلق عن التدخين
Devleti tanıdı	أعترف بدولة
Ödül aldı	حصل على جائزة
Görüşünden vazgeçti	عدل عن رأيه
Oy verdi	أدلى بالصوت
Emanete hiyanet etti	فرط في الأمانة
Antremanlara katılmadı	غاب عن التدريبات
Ağlamayı kesti	توقف عن البكاء
Ziyaret etti	قام بزيارة
Endişesini dile getirdi	عبر عن قلقه
Kararından vazgeçti	تراجع عن قراره
Tehlike barındırdı	انطوى على خطورة
Namazını bitirdi	فرغ من صلاته
İşini bitirdi	انتهى من العمل
Yardım getirdi	اتى بالنجدة
Edepli davrandı	تحلى بالأدب
Amacından saptırdı	حول عن مقصوده

3.2.10. Girişik Tamlamalı Eşdizimler (اسم + نعت سببي)

Arapçada kendisinden sonra gelip sıfat anlamında kullanılan ve sebebi sıfat diye isimlendirilen ifadeler de sıkça karşımıza bir isme sıfat olarak eşdizimli kullanımlar şeklinde çıkmaktadır. Sıfatı meydana getiren terkinin isim tamlaması şeklinde geldiği bu ifadeler Arapçanın ifade gücü ve zenginliği yanında dilin kıvrak, akıcı ve daha etkili ve çekbedici olarak kullanılması açısından da son derece önemlidir. Bu türde kullanımlara bazı örnekler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 76

İsim+sebebi sıfat” eşdizimleri

Sonradan görme kişi	رجل حديث النعمة
Tatlı dilli bayan	امرأة حلوة اللسان
Sivri dilli siyasetçi	سياسي باتر اللسان
Çok konuşan kişi	رجل كثير الكلام
Sığ bir göl	بحيرة قليلة الغور
Dar düşünceli kişi	رجل ضحل التفكير
Edepsiz kişi	شخص قليل الأدب
Ucuz saat	ساعة زهيدة الثمن
Yatalak hasta	مريض طريح الفراش
Kafası karışmış öğrenci	طالب شارذ الذهن
Sıcakkanlı kişi	شخص خفيف الدم
Üst düzey yetkili	مسؤول رفيع المستوى
Hantal/ağır işleyen bürokrasi	بروقراطية ثقيلة الظل
Güzel halaklı kişi	رجل حسن الأخلاق
Eli uzun/cömert zengin	غني طويل اليد
Gür ağaçlı orman	غابة كثيفة الأشجار
Çok partili hayat	نظام متعدد الأحزاب
Uzun boylu oyuncu	لاعب طويل القامة
Omurgasız siyasetçi	سياسي عديم المبادئ
Güzel yüzlü genç kız	فتاة جميلة الوجه
Hali vakti yerinde aile	أسرة ميسورة الحال

3.2.11. Zincirleme/Kompleks Tamlamalı Eşdizimleri (اسم + الإضافة / النعت)

Sözcük dizilişi bakımından sıklıkla karşımıza çıkan birlikteliklerden biri de zincirleme veya komplek tamlama olarak isimlendirebileceğimiz ve isim tamlaması şeklinde gelen eşdizimlerdir. Bu şekilde gördüğümüz eşdizimler birlikteliği oluşturan terkinin muzafun ileyh (tamlayan) unsurundaki ifadelerin isim veya sıfat tamlaması şeklinde bir terkipte muzaafa (tamlanan) bağlanmasıyla meydana gelmektedir. Belli başlı bazı örnekler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 77

“Zincirleme tamlamalı” eşdizimler

Gerçekleri araştırma komisyonu	لجنة تقصي الحقائق
Açık kapı politikası	سياسة الباب المفتوح
Açık kalp ameliyatı	عملية القلب المفتوح
Tıkanan barış süreci	عملية السلام المتعثرة
Kara para aklama suçu	اتهام تبييض الأموال
Yuvarlak masa toplantıları	اجتماعات الطاولة المستديرة
Egsoz muayenesi	فحص عادمات السيارة
İkili ilişkileri güçlendirmek	تعزيز العلاقات الثنائية
Diplomatik ilişkileri kesmek	قطع العلاقات الدبلوماسية
Dörtlü zirveye ev sahipliği yapmak	استضافة القمة الرباعية
Sokağa çıkma yasağı koymak	فرض حظر التجول
Ev hapsi uygulamak	فرض الإقامة الجبرية
Ekonomik yaptırımları kaldırmak	رفع العقوبات الاقتصادية
Fırat kalkını harekâtı	عملية درع الفرات
Barış pınarı harekâtı	عملية نبع السلام
Zeytin dalı harekâtı	عملية غصن الزيتون
Dökme kurşun operasyonu	عملية الرصاص المسكوب
Başarılı kurtarma operasyonu	عملية إنقاذ ناجحة
Otobanları asfaltlamak	تعبيد الطرق السريعة
Kitle imha silahları	أسلحة الدمار الشامل
Barışçıl gösteriler düzenlemek	تنظيم المظاهرات السلمية

3.2.12. Teşbih-Benzetme Eşdizimleri (متلازمات التشبيهات)

Sözcük dizilişi bakımından sıklıkla karşımıza çıkan ve son olarak ele alınacak birlikteliklerden biri de benzetme eşdizimleridir. Özellikle bir kimsede bulunan bir özelliğin hayvanlarda bulunan özelliklerden mülhem olarak nitelenip ifade edilmeye çalışıldığı bu tür eşdizimler Arapçada ismi tafdil kalıbında karşımıza çıkmaktadır. أفعال kalıbıyla oluşturulan bu birlikteliklerden bazılarını tabloda örneklendirilmiştir.

Tablo 78

“Teşbih-benzetme” eşdizimleri

Örümcek ağından daha zayıf/çok zayıf	أوهن من بيت العنكبوت
Hatim-i Tai'den daha cömert/çok cömert	أكرم من حاتم الطائي
Fil kadar büyük	أضخم من فيل
Aslan gibi cesur	أشجع من أسد
Tilki gibi kurnaz	أمكر من ثعلب
Köpekten daha sadık	أوفى من كلب
Kurt gibi aç	أجوع من ذئب
Deveden daha sabırlı	أصبر من جمل
Arıdan daha üretken	أصنع من نحل
Çekirgeden daha tahripkâr/yıkıcı	أفسد من جراد
Horozdan daha kibirli	أنخى من ديك
Kargadan daha erkenci	أبكر من غراب
Yıldandan daha düşman	أعدى من حية
Fareden daha hırsız	ألص من فأرة

BÖLÜM 4

SİYASET KONULU EŞDİZİMLERE ÖRNEKLER VE ÇEVİRİLERİ

Büyük iletişim ve yayın organlarının tümü, iletişim ortamı, iletişim araçları ve kitle iletişim araçlarının bütünü (TDK, 2009, s, 1361) olarak tarif edilen “Medya” bizlere bilgi, malumat, haber sağlama noktasında günümüzde oldukça hayati ve önemli bir rol oynamaktadır. Medya bu mühim işlevini icra ederken yazılı, görsel ve işitsel iletişim araçlarından faydalanmaktadır. Medya sahip olduğu bütün bu araçlarla bilginin temin edilmesinde ve okuyucu, seyirci veya dinleyiciye doğru, tarafsız ve hızlı bir şekilde aktarılmasında “dil” diye tarif edilebilecek iletişim sistemini kullanır.

Medyada kullanılan dilin de kendine özgü bazı hususiyetleri mevcuttur. Her geçen gün gelişen, değişen dünyamızda ihtiyaçlar ve meydana gelen yeni gelişmeler, keşifler sayesinde yeni tabirler, sözcükler ve ifadeler ortaya çıkmaktadır. Gündelik hayattan eğitime, kültürden sanata, teknolojiden sağlığa ve siyasete kadar pek çok alanda ortaya çıkan ve kullanılmaya başlayan yeni ifadeleri/eşdizimli yapıları okuduğumuz gazeteler ve dergilerden, seyrettiğimiz TV kanalları veya dinlediğimiz radyo istasyonları veya takip ettiğimiz internet siteleri ya da sosyal paylaşım platformlarından öğreniriz.

Arapça bünyesinde barındırdığı zengin ifade ve tabir gücüyle oldukça zengin bir dildir. Arap dilinin söz varlığı ile ilgili çeşitli ve bir o kadar da farklı, önemli ve ilgi çekici eşdizim örneklerine Arap medyasında, Arap dünyasında yayınlanan gazete, dergi vb yayınlarda, internet sitelerinde ve haber ağırlıklı TV ve radyo kanallarında rastlamak mümkündür.

Gazetelerden veya dergilerden okuduğumuz, TV kanalları ve radyo istasyonları aracılığıyla izleyip veya dinlediğimiz ya da internette bulunan sitelerden veya sosyal paylaşım platformlarından takip ettiğimiz ve bize yurt içinde veya yurt dışında meydana gelen gelişmeler hakkında bilgi veren haberlerde de çok sayıda ifadeyle karşılaşmak mümkündür.

Medya Arapçasının ele aldığı ve içerik bakımından da oldukça zengin ve geniş bir alanlardan bir tanesini de siyaset içeirkli haberler oluşturmaktadır. Ulusal ve uluslararası ilişkilerde mydana gelen, yurt genelinde ve dünya çapında vuku bulun hadiselerin ve olayların günümüz dünyasını ve bizleri fazlasıyla etkilediği şüphe götürmez bir hakikattir. Kendine özgü bir dili, söylem ve ifade biçimi olan siyaset ve bu bağlamda okuduğumuz dinlediğimiz veya takip ettiğimiz siyaset içeirkli metinler ve haberler de içerisinde pek çok eşdizimi ve birlikte kullanılan sözcük öbeklerini barındırmaktadır.

Söz konusu bu ifadelerin hatırı sayılır bir bölümü, bir önceki bölümlerde yapısal özellikleri ve örnekleri verilen eşdizimli birliktelikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezimizin bu bölümünde medya Arapçasında kullanılan ve sözcük dizilişi bakımından çeşitli ve farklı yapılarda görmeye alıştıığımız sözcük öbekleri siyaset konulu haberler çerçevesinde incelenmiş ve bu haberlerde geçen eşdizimli ifadelerin tahlili ve örnek çevirilerine yer verilmiştir.

Sözcük dizilişi bakımından bir metinde görünme sıklığı en yaygın ve fazla olan fiil+isim, isim+sıfat, isim+isim, isim/fail+fiil ve fiil+harf-i cer yapısında gelen eşdizimler bağlamında geçtiği cümle örnekleri çerçevesinde incelenerek tahlil edilmiş ve geçtiği cümleler içerisinde çevirileri yapılmıştır.

Söz konusu eşdizimli kullanımların seçiminde Al-Jazeera, Al-Arabiya, Al-Quds’ul-Arabi, Al-Araby, BBC Arabic, TRT Al-Arabi ve Anadolu Ajansı Arapça haber siteleri başta olmak üzere farklı internet sitelerinin siyaset içeirkli haberleri taranmıştır. Bu haberlerde geçen eşdizimler sözcük dizilişi bakımından yukarıda örnekleri zikredilen yapılar çerçevesinde bağlam içerisinde kullanıldığı cümlelerle birlikte tahlil ve tercüme edilmiştir. Yararlanılan internet sitelerinin yanında “Advanced Media Arabic” ve “Media Arabic” isimli iki çalışmadan da istifade edilmiştir.

Örnek olarak verilen eşdizimlerin çeşitli, farklı ve ilgi çekici olmasına da ayrıca özen gösterilmeye çalışılmıştır. Birlikteliklerin tercih edilmesinde büyüöl ölçüde çeviri ve Türkçemize aktarım noktasında güçlük çekilebilecek eşdizimlere ağırlık verilmiştir, bu vesileyle alanla ilgili araştırma yapanların seçilen eşdizimlerin cümle içinde Türkçemize nasıl aktarıldığına dair fikir sahibi olmaları amaçlanmıştır. Cümle içerisinde geçen eşdizim rahat bir şekilde algılanıp takip edilsin amacıyla italik olarak verilmiş ve bu sayede kullanılan birlikteliğe dikkat çekilmiştir.

4.1. Fiil+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri

1. Eşdizim: صدر + الثورة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinden fiil, صدر kök fiilinin تفعيل / tef'il babına girmesiyle elde edilmiş ve "ihraç etti" anlamı kazanmıştır. Bu fiille ilgili çeşitli Arapça-Arapça sözlüklere bakılığında fiil ile birlikte kullanılan sözcüklerin منتجات ، بترول ، بضاعة ، gibi kelimeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu örnekte ise fiil "devrim" anlamına gelen ثورة kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve "devrim ihraç etti" anlamı kazanmıştır.

Örnek cümle:

فشلت إيران في تصدير ثورتها بعد أن تمكن "روح الله الخميني" بسهولة من فرضها على الشعب الفارسي، بعد الإطاحة بالشاه محمد رضا بهلوي، في 1979، وذلك بوقوف العراق بوجه المشروع الإيراني في حرب استمرت من 1980 إلى 1988.

Tercümesi:

İran, 1979 yılında Şah Pehlevi'nin devrilmesi sonrası Hamaney tarafından halkına kolayca uyguladığı devrimini ihraç etmekte başarılı olamadı. Bu başarısızlık 1980-1988 yılları arasında süren savaşta Irak'ın İran'ın bu projesine karşı durması neticesinde gerçekleşmiştir.

2. Eşdizim: طبخ + مؤامرة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde طبخ fiili Arapça-Arapça sözlüklerde "pişirdi" anlamına gelmektedir. Genelde, yemek ve yemek çeşitleri ile ilgili sözcüklerle eşdizim oluşturan bu fiil مؤامرة kelimesi ile birliktelik oluşturduğunda دبر veya حاك anlamı kazanıp komplo kurdu, tezgâhladı manalarına gelmektedir.

Örnek cümle:

كشف الأمين العام للاتحاد الإسلامي لتركعات العراق عن وجود مؤامرة دولية تطبخ على نار هادئة لعودة البيشمركة والأسايشة إخراج قوات الامن من محافظة كركوك.

Tercümesi:

Irak Türkmen İslam Birliği Genel Sekreteri, Asayiş ve Peşmerge güçlerinin geri dönüşü ve güvenlik güçlerinin Kerkük vilayetinden çıkarılması amacıyla uluslararası bir *komplonun* yavaş yavaş *kurulduğunu* açıkladı.

3. Eşdizim: احتوى + الأزمة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde حوى fiili افتعال / iftial babına girmiş ve “içerdi, kapsadı, ihtiva etti” anlamını kazanmıştır. Türkçemizde kullandığımız muhteva kelimesi de bu fiilden türetilen bir isimdir. İftial babına girmiş bu fiil kendisinden sonra gelen أزمة kelimesi ile birliktelik oluşturmuş ve asli anlamını yitirerek “*krizi frenledi, kontrol altına aldı, yatıştırdı*” manalarını kazanmıştır.

Örnek cümle:

أعلن وزير الخارجية السوداني أن رئيس البلاد، عمر البشير، سيتوجه، يوم الأحد، إلى الكويت ضمن جولة خليجية تشمل الإمارات لدعم جهود أمير الكويت بغية احتواء الأزمة الخليجية.

Tercümesi:

Sudan Dışişleri Bakanı, Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir’in Kuveyt Emirinin Körfez *krizini yatıştırma* çabalarına destek vermek amacıyla Birleşik Arap Emirlikleri’nin de içinde bulunduğu Körfez turu kapsamında pazar günü Kuveyt’e gideceğini açıkladı.

4. Eşdizim. استعرض + عضلاته

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde عرض fiili استفعال / istif’al babına girmiş ve “gösterdi, ortaya koydu, gözden geçirdi” anlamlarını kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin الأخطاء / hatalar, المشروع / proje ve ذكريات / hatıralar gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. Bu fiil kendisinden sonra gelen عضلات kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve asli anlamını yitirerek “*gövde gösterisinde bulundu*” karşılığını kazanmıştır.

Örnek cümle:

القوات البحرية التركية تستعرض عضلاتها... تركيا تواصل مناوراتها في 3 بحار بشكل متزامن.

Tercümesi:

Türk Deniz Kuvvetleri gövde gösterisinde bulundu, Türkiye aynı anda üç denizde tatbikatarına devam ediyor.

Örnek cümle:

وقد جاء إسقاط الطائرة الروسية في وقت بدأ أن روسيا تستعرض عضلاتها في الشرق الأوسط لإعادة التوازن إلى علاقاتها مع الغرب الأطلسي.

Tercümesi:

Rus uçağının düşürülmesi, bu ülkenin görünürde NATO ile ilişkilerinde dengeleri yeniden tesis etmek için Orta Doğu'da gövde gösterisinde bulunduğu zamanda meydana geldi.

5. Eşdizim. دشن + حملة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde دشن fiili تفعيل / tef'il babına girmiş ve "resmi açılışını yaptı, başlattı anlamını kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin مشروع / proje, سياسة / siyaset ve مصنع / fabrika gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. Tef'il babına girmiş bu fiil kendisinden sonra gelen حملة kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve "kampanya başlattı, kampanyaya girişti" manalarını kazanmıştır.

Örnek cümle:

دشن نشطاء إماراتيون وسعوديون على موقع تويتر حملات لمقاطعة السياحة في تركيا، بدعوى تردي الوضع الأمني واحداث العنف.

Tercümesi:

Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistanlı aktivistler şiddet olaylarını ve güvenlik zafiyetini bahane ederek Türkiye'ye karşı Twitter'da turizm boykotu kampanyaları başlattı.

6. Eşdizim: أجرى + محادثات / مباحثات

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde أجرى fiili إفعال / if'al babına girmiş ve “yaptı, gerçekleştirdi, icra etti anlamları kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin عملية / operasyon, مفاوضات / müzakereler ve مكالمة هاتفية / telefon görüşmesi gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. If'al babına girmiş bu fiil kendisinden sonra gelen محادثات / مباحثات kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve “görüşmeler yaptı, yürüttü” manalarını kazanmıştır.

Örnek cümle:

قالت حماس إن قرار فتح بعدم إجراء المباحثات الثنائية معها كانت ضربة للجهود المصرية الرامية إلى حل النزاع المطول بين الحركتين.

Tercümesi:

Hamas El Fetih'in kendileri ile ikili görüşmelerde bulunmama karar almasının iki grup arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlığı çözmeye çalışan Mısır'ın çabalarına bir darbe olduğunu söyledi.

7. Eşdizim: أحيا + عملية السلام

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde أحيا fiili إفعال / if'al babına girmiş ve “hayatata bıraktı, diriltti, canlandırdı anlamları kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin أمل / umut, ميت / ölmüş kimse ve اقتصاد ekonomi gibi sözcüklerle kullanıldığı görülmektedir. Bu fiil kendisinden sonra gelen عملية السلام kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve “barış sürecini canlandırdı” anlamı kazanmıştır.

Örnek cümle:

مجلس الأمن الدالي يعقد جلسة لبحث إحياء عملية السلام المتعثرة في الشرق الأوسط وإنشاء دولة فلسطينية تعيش جنبا إلى جنب مع دولة إسرائيل.

Tercümesi:

Uluslararası Güvenlik Konseyi Orta Doğu'daki tıkanan *barış sürecini canlandırmak* ve İsrail ile yan yana yaşayacak bir Filistin devleti kurulmasını görüşmek üzere bir oturum düzenleyecek.

8. Eşdizim: استضاف + قمة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde استفعال fiili / istifâl babına girmiş ve “konuk etti, ağırladı, ev sahipliği yaptı” anlamları kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin ضيف / misafir, فريق / takım gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. İftiâl babına girmiş bu fiil kendisinden sonra gelen قمة kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve “*zirveye ev sahipliği yaptı*” manasını kazanmıştır.

Örnek cümle:

ستستضيف مصر الشهر المقبل قمة عدم الانحياز.

Tercümesi:

Mısır, gelecek ay Bağlantısızlar Harekeri Zirvesi'ne ev sahipliği yapacak.

9. Eşdizim: اتخذ + موقفا

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde اُخذ fiili / iftiâl babına ve “edindi, aldı, takındı” anlamları kazanmıştır. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin قرار / karar, تدابير / tedbirler ve إجراءات / önlemler gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. İftiâl babına girmiş bu fiil kendisinden sonra gelen موقف kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve “*tavır aldı, takındı*” anlamları kazanmıştır.

Örnek cümle:

اتخذت تركيا موقفا صارما تجاه الانتهاكات الاسرائيلية للمسجد الأقصى.

Tercümesi:

Türkiye, İsrail'in Mescidi Aksa'ya dönük ihlallerine karşı sert bir *tavır takındı*.

10. Eşdizim: سحب + سفيرا

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sözcük birlikteliklerinde سحب fiili سفير / elçi sözcüğü ile bir araya gelmiştir. Arapça-Arapça sözlüklere bakıldığında bu fiilin مال / para, سيف / kılıç ve دعوى / dava gibi sözcüklerle birliktelik oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu bu fiil kendisinden sonra gelen سفير kelimesi ile eşdizim oluşturmuş ve “büyükelçiyi çekti” anlamı kazanmıştır.

Örnek cümle:

أعلنت وزارة الخارجية الهولندية أنها سحبت سفيرها من تركيا رسمياً.

Tercümesi:

Hollanda Dışişleri Bakanlığı, Türkiye’den büyükleşisini resmi olarak çektiğini duyurdu.

4.2. İsim+Sıfat Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri

1. Eşdizim: زعيم + مخلوع

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında mevsuf olan kelime “lider” anlamına gelmektedir. Çoğulu ise فعلاء vezninde زعماء olarak kullanılmaktadır. Sıfat olan kelime ise خلع fiilinin ismi i mef’ulu şeklinde gelmiştir. Bu fiil kendizinden sonra bazı isimler alabilmektedir. Aldığı isme göre de anlamı değişmektedir. Bunlardan bazıları سن / diş, حذاء / ayakkabı ve قائد / komutan kelimeleridir. Diş kelimesi ile kullanılınca “dişi çekti”, ayakkabı kelimesi ile kullanılınca “ayakkabıyı çıkardı” ve komutan sözcüğü ile kullanılınca da “komutanı” azletti anlamına gelmektedir. Ayrıca el-Muncid isimli sözlükte خلع الشعب الرئيس şeklinde verilen kullanımla bu fiilinin “Halk başkanı devirdi” anlamına geldiği de görülmektedir. Buradan hareketle verilen bu ifade Türkçemizde “devrik lider” olarak karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

توفي حسني مبارك الزعيم/المخلوع الذي ظل في السلطة لأطول فترة في تاريخ مصر، في 25 فبراير/ شباط عن عمر يناهز 92 عاماً.

Tercümesi:

Mısır’ın en uzun süre iktidarda kalan devrik lideri Hüsnü Mübarek 25 Şubat’ta 92 yaşında hayatını kaybetti.

2. Eşdizim: دول + مانحة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında mevsuf olan kelime “devletler” anlamına gelmektedir. Tekili ise دولة şeklinde kullanılmaktadır. Sıfat olan kelime ise منح fiilinin ism-i faili şeklinde gelmiştir. Bu fiil verdi, bağışladı anlamlarına gelmektedir. Bu fiil kendisinden sonra محنة / burs, جائزة / ödül ve فرصة / fırsat gibi sözcüklerle eşdizim oluşturabilmektedir. Fiilin ism-i fail kalıbına girerek kazandığı anlam ise tamlamada “bağışçı / donör devletler” şeklinde karşılık bulmaktadır.

Örnek cümle:

تصدرت تركيا قائمة الدول المانحة للمساعدات الإنسانية على المستوى العالمي من خلال إنفاقها 8.07 مليار دولار، بحسب تقرير صادر عن برنامج المساعدات الإنسانية الدولية التابع لمركز "مبادرات التنمية" في لندن.

Tercümesi:

Londra merkezli Kalkınma İnisiyatifleri Örgütü'nün açıkladığı rapora göre, Türkiye yaptığı 8,07 milyar dolarlık yardım ile dünyada genelinde insani yardım yapan bağışçı / donör ülkeler listesinin ilk sırasında yer aldı.

3. Eşdizim: ثورة + بيضاء

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden bir tanesi renk bildiren bir sıfattır. Tamlama kuralları gereği sıfat mevsufunun cinsiyetine uymuş ve müennes formda gelmiştir. Bu ifade birebir çevrildiğinde “beyaz devrim” gibi bir anlama gelmektedir. Beyaz sıfatının sahip olduğu mana içeriği gereği bu eşdizim Türkçemizde “kansız devrim” olarak karşılanmıştır.

Örnek cümle:

ومع مرور الوقت، ظهر فشل "الثورة البيضاء" التي أطلقها الشاه في الستينيات في تحقيق غاياتها، وأنتجت سياساتها القاضية بإعادة توزيع الأراضي هجرة ضخمة من الأرياف إلى المدن لم تتمكن الأخيرة من استيعابه.

Tercümesi:

Zamanla, altmışlarda Şah tarafından “kansız devrim” olarak adlandırılan devrimin hedeflerini gerçekleştirmekte başarısız olduğu görüldü. Toprakların yeniden dağıtılmasını öngören politikalar, şehirlerin kaldıramayacağı köyden kente yaşanan büyük göçleri de beraberinde getirdi.

4. Eşdizim: تدابير/إجراءات + ترقية

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden تدابير ve إجراءات sözcükleri çoğul olarak gelmiştir. Cansız varlıklar ve hayvanlara ait sözcükler tekil müennes kabul edildiği için ترقية kelimesi de buradan hareketle müennes gelmiştir. Sıfat olan ترقية sözcüğü رفع fiilinin tef’il babından masdar olan şekline nisbet ya/ي harfi eklenerek elde edilmiştir. Sözcüklerin sonuna eklenen nisbet ya harfinin bir özelliği de kelimeleri sıfat yapmasıdır. Bu fiil sözlüklerde “elbise ve ayakkabı” sözcüğü ile kullanıldığında “tamir etti, yamadı” anlamlarına gelmektedir. Fiilin sahip olduğu bu anlam alanı gereği bu eşdizim Türkçemizde “palyatif / geçici / geçiştirici çözümler” olarak karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

اعتبر محللون هذه الإجراءات بداية لانفراج الأزمة وفتح قنوات حوار جديدة مع "السنترال الصفراء"، قال آخرون إنها مجرد حلول ترقية ووقائية لن تنهي المحتجين عن مواصلة مطالبهم.

Tercümesi:

Analizciler bu tedbirleri krizin sona ermesi ve “sarı yeşilliler” ile yeni diyalog kanallarının açılmasının başlangıcı olarak değerlendirdi. Kimileri de bu tedbirlerin yalnızca palyatif çözümler olduğunu ve göstericileri taleplerinden alıkoyamayacağını ifade etti.

5. Eşdizim: فوز + كاسح

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında كاسح kelimesi كسح fiilinin ismi faili olarak فوز sözcüğüne sıfat olmuştur. Sözlükte “süpürdü, ortadan kaldırdı” gibi anlamlara gelen bu fiil aynı zamanda fiilin iftial babına girmesiyle اكتسح الانتخابات şeklinde bir eşdizimle de karşımıza

çıkılmaktadır. “Seçimleri sildi süpürdü” anlamına gelen bu ifade isim+sıfat olarak gelen bu tamlamadan “*ezici bir zafer*” olarak Türkçemizde karşılığını bulmaktadır.

Örnek cümle:

حَقَّقَ حزب العدالة والتنمية فوزًا كاسحًا في انتخابات الإعادة التركبية، لأنه تمكن من إقناع الناخب التركي بأنه القوة السياسية الوحيدة القادرة على ضمان الاستقرار في سياق داخلي وإقليمي مضطرب.

Tercümesi:

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) halkını hem ülke içi hem de çalkantılı bölge ortamında istikrarı sağlayabilecek tek güç olduğuna ikna etmeyi başardığı için yinelenen seçimlerde *ezici bir zafer* kazandı.

6. Eşdizim: أصوات + شاذة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden صوت sözcüğü çoğul bir kullanımla kendisinden sonra “aykırı”, şaz, anormal, garip, tuhaf anlamlarına gelen شاذ sıfatı ile eşdizim oluşturmuştur. Tamlama kuralları gereği sıfat mevsufunun cinsiyetine uymuş ve müennes formda gelmiştir. Siyasi içerikli haberlerde karşılaşılan bu ifade Türkçemizde “*çatlak sesler*” olarak karşılanmıştır.

Örnek cümle:

تتعالى أصوات شاذة داخل الحزب إثر الهزيمة الساحقة التي مني بها في الانتخابات الأخيرة.

Tercümesi:

Seçimlerde aldığı ezici mağlubiyetin ardından parti içinde *çatlak sesler* yükseliyor.

7. Eşdizim: وقف إطلاق + شامل

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden وقف إطلاق ifadesi وقف إطلاق النار tamlaması şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. “Kapsamlı, kuşatıcı,

yaygın” anlamlarına gelen شامل sıfatı ile birlikte siyasi içerikli haberlerde karşılaşılan bu ifade Türkçemizde “*kapsamlı ateşkes*” olarak karşılanmıştır.

Örnek cümle:

يجري وزير الخارجية الأمريكي دبلوماسية مكوكية من أجل التوصل إلى وقف إطلاق شامل في المنطقة.

Tercümesi:

ABD Dışişleri Bakanı bölgede *kapsamlı bir ateşkes*e varılması amacıyla mekik diplomasisi yürütüyor.

8. Eşdizim: هزيمة + ساحقة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden هزيمة sözcüğü “mağlubiyet, yenilgi, bozgun” gibi anlamlara sahiptir. Bu kelime سحق / ezdi sözcüğünün ism-i fail kalıbıyla gelmiş ساحق / ezici anlamındaki kelimesiyle birliktelik oluşturmuştur. Siyasi içerikli haberlerde karşılaşılan bu ifade Türkçemizde “*ağır mağlubiyet, yenilgi*” anlamlarıyla karşılanmıştır.

Örnek cümle:

حزب العمال البريطاني تراجع للمركز الثالث بعد هزيمة ساحقة في الانتخابات المحلية.

Tercümesi:

İngiltere’de yapılan seçimlerde işçi partisi aldığı *ağır mağlubiyetin* ardından üçüncü sıraya geriledi.

9. Eşdizim: النشرة + الحمراء

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden bir tanesi renk bildiren bir sıfattır. Tamlama kuralları gereği sıfat mevsufunun cinsiyetine uymuş ve müennes formda gelmiştir. Siyasi içerikli haberlerde karşılaşılan bu ifade Türkçemizde “*kırmızı bülten*” anlamıyla karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

طالبت تركيا بإصدار النشرة الحمراء للذين لعبوا دورا طليعيا في محاولة الانقلاب الفاشلة.

Tercümesi:

Türkiye başarısız darbe girişiminde başat/öncü rol oynayanlar için *kırmızı bülten* çıkarılması talebinde bulundu.

10. Eşdizim: **حكومة + انتقالية**

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan sıfat tamlamasında birlikteliği oluşturan sözcüklerden sıfat olan *انتقالية* sözcüğü masdar olan *انتقال* sözcüğünün nisbet yası ile sıfat yapılmış haliyle karşımıza çıkmaktadır. Fiilin anlamından hareketle bu ifade “geçiş veya geçici hükümet” şeklinde Türkçemizde karşılık bukmaktadır.

Örnek cümle:

دعت المعارضة السودانية إلى ضرورة تشكيل حكومة انتقالية لضمان "نزاهة وحرية" الانتخابات الرئاسية والبرلمانية المقرر إجراؤها في فبراير/ شباط من العام المقبل.

Tercümesi:

Sudan muhalefeti önümüzdeki yıl Şubat ayında yapılacak başkanlık ve parlamento seçimlerinin hür ve temiz bir şekilde geçmesi için *geçici hükümet* kurulmasının zorunlu olduğu çağrısında bulundu.

4.3. İsim+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri

1. Eşdizim: **رحلة+ المعاناة**

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında eşdizim oluşturan sözcüklerden muzafun ileyh/tamlayan *عانى* fiilinin masdarı olarak gelmiştir. Söz konusu fiil Arapçada “acı çekti” anlamında kullanılmaktadır. Fiilin sahip olduğu bu anlam içeriğinden hareketle isim+isim yapısında gelen bu eşdizim Türkçemize “*çile yolculuğu*” olarak aktarılmaktadır.

Örnek cümle:

في رحلة المعاناة... % 76 من اللاجئين ضحية من تجار البشر...

Tercümesi:

Çıktıkları çile yolculuğunda mültecilerin %76'sı insan tacirlerinin kurbanı...

2. Eşdizim: الرعب + إمبراطورية

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında eşdizim oluşturan sözcüklerden muzafun ileyh/tamlayan رعب fiilinin masdarı olarak gelmiştir. Söz konusu fiil Arapçada “korktu, ürktü” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiilin sahip olduğu bu anlam içeriğinden hareketle isim+isim yapısında gelen bu eşdizim Türkçemizde “*korku imparatorluğu*” olarak karşılık bulmaktadır.

Örnek cümle:

قال أردوغان أيضا إن إمبراطورية الرعب التي أقامتها هذه المنظمة ولا سيما في القضاء والشرطة، ينبغي أن توضح بالكامل.

Tercümesi:

Erdoğan ayrıca, bu örgütün özellikle yargıda ve emniyette kurduğu *korku imparatorluğunun* tamamen oratay çıkarılması gerektiğini söyledi.

3. Eşdizim: حملة + التشويه

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında eşdizim oluşturan sözcüklerden muzafun ileyh/tamlayan, شَوْه fiilinin masdarı olarak gelmiştir. Söz konusu fiil Arapçada “çirkinleştirmek, şeklini bozmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiilin sahip olduğu bu anlam içeriğinden hareketle isim+isim yapısında gelen bu eşdizim Türkçemizde “*karalama kampanyası*” olarak karşılık bulmaktadır.

Örnek cümle:

ونقلت وكالة الأناضول للأبناء عن وزارة الاتصالات التركية قولها إن ويكيبيديا تحاول إدارة "حملة تشويه" ضد تركيا، وإن بعض المقالات تدعي أن أنقرة تتسق مع جماعات متشددة.

Tercümesi:

Anadolu Ajansı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Wikipedia'nın Türkiye'ye karşı *karalama kampanyası* yürütmeye çalıştığını ve Ankara'nın radikal örgütlerle işbirliği yaptığını iddia eden makaleler içerdiğini söylediğini aktardı.

4. Eşdizim: لجنة + تقصي الحقائق

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında eşdizim zincirleme isim tamlaması şeklinde gelmiştir. Birlikteliği oluşturan öğelerden muzafun ileyh/tamlayan kendi içerisinde de bir tamlamadır. "Dikkatle araştırdı, tahkik etti" anlamlarına gelen تقصى fiilin masdarı ile oluşturulan bu eşdizim komisyon anlamına gelen لجنة sözcüğü ile birliktelik oluşturduğunda Türkçemize "*gerçekleri araştırma komisyonu*" olarak karşılık tercüme edilmektedir.

Örnek cümle:

وصف قياديان بارزان بجماعة الإخوان المسلمين لجنة تقصي الحقائق في أحداث ما بعد 30 يونيو/حزيران 2013 بمصر بأنها "غير محايدة"، وأكدوا على أن مظاهرات الجماعة سلمية منذ عزل الرئيس محمد مرسي الذي أطاح به الجيش في الثالث من يوليو/تموز 2013.

Tercümesi:

Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın önde gelen iki lideri, 30 Haziran 2013 olayları ile ilgili kurulan "*gerçekleri araştırma komisyonunu*" taraflı olmakla niteleyip, Cumhurbaşkanı Mursi'nin 3 Temmuz 2013'te ordu tarafından devrilmesinden bu yana yapılan gösterilerin barışçıl olduğunun altını çizdi.

5. Eşdizim: محاولة + الانقلاب

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında eşdizim oluşturan sözcüklerden muzafun ileyh/tamlayan, انقلاب fiilinin masdarı olarak gelmiştir. Söz konusu fiil Arapçada “devrildi, değişti” anlamlarında kullanılmaktadır. Eşdizimi oluşturan ilk öge ise حاول fiilinin masdarıdır. Bu kelime ise “girişim, teşebbüs” anlamlarına gelmektedir. Buradan hareketle isim+isim yapısında gelen bu eşdizim Türkçemizde “darbe teşebbüsü/girişimi” olarak karşılık bulmaktadır.

Örnek cümle:

قال نائب الرئيس التركي فؤاد أوقطاي، إن عناية الله عز وجل وإرادة الشعب التركي، أفشلتنا محاولة الانقلاب التي شهدتها بلاده ليلة 15 يوليو/ تموز عام 2016 .

Tercümesi:

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Allah’ın yardımı ve Türk halkının iradesinin, 15 Temmuz 2016 yılında ülkenin yaşadığı *darbe girişimini* başarısız kıldığını söyledi.

6. Eşdizim: خطة + عمل

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında عمل fiilinin masdarı izafet terkinin tamlayan kısmını teşkil etmektedir. “Plan” anlamına gelen ve tamlanan unsuru olarak karşımıza çıkan خطة sözcüğü ile bir arada kullanılan bu eşdizimli ifade Türkçemizde “*eylem planı*” olarak anlam kazanmıştır.

Örnek cümle:

تبنى مؤتمر الأمم المتحدة خطة عمل لخفض عدد الضحايا و الأضرار التي تنجم عن الكوارث الطبيعية بعد كثرثة موجات المد التي ضربت منطقة جنوب شرق آسيا و المحيط الهندي.

Tercümesi:

Birleşmiş Milletler Konferansı, Hint Okyanusu’nu ve Güney Doğu Asya’yı vuran tsunami felaketinin ardından, doğal afetlerin yol açtığı zararı ve can kaybını azaltacak *eylem planını* kabul etti.

7. Eşdizim: العقوبة + الإعدام

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında “ceza, yaptırım” anlamına gelen عقوبة sözcüğü ile أعدم fiilinin masdarı olarak kullanılan ve Türkçemizde de aşına olduğumuz “idam” kelimesi birliktelik oluşturmuştur. Bu ifade “*idam cezası*” olarak anlamını bulmakatdır.

Örnek cümle:

اتفق أحزاب الائتلاف الحكومي الإسرائيلي على تقديم مشروع قانون أمام الكنيست يجعل من الممكن إنزال عقوبة الإعدام بحق الإرهابيين.

Tercümesi:

İsrail’de koalisyon hükümetini oluşturan partiler, teröristler için *idam cezasına* çarptırılmalarına olanak tanıyan yasa teklifini Knesset’e sunma konusunda anlaşmaya vardı.

8. Eşdizim: القوة + استخدام

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında “güç, kuvvet” anlamlarına gelen قوة sözcüğü ile استخدم fiilinin masdarı olan ve “kullanmak” manasına gelen استخدام sözcüğü bir arada karşımıza çıkmaktadır. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*güç kullanımı*” şeklinde karşılanmıştır.

Örnek cümle:

نددت الجمعية العامة للأمم المتحدة باستخدام إسرائيل القوة المفرطة مع المدنيين الفلسطينيين و طلبت من الأمين العام للمنطقة أن يوصي بوضع آلية حماية دولية للأراضي الفلسطينية المحتلة.

Tercümesi:

BM Genel Kurulu, İsrail’in Filistinlilere orantısız güç kullanmasını kınayarak, BM Genel Sekreteri’nden Filistin topraklarında uluslararası koruma mekanizması kurulmasını talep etti.

9. Eşdizim: تقاسم + السلطة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında “iktidar, yönetim, sulta” anlamlarına gelen سلطة sözcüğü ile تقاسم fiilinin masdarı olan ve “paylaşmak, bölüşmek” manalarına gelen تقاسم sözcüğü bir arada kullanılmıştır. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*iktidar paylaşımı*” şeklinde karşılanmıştır.

Örnek cümle:

ثمة اتفاق بين التركمان والعرب على ضرورة اعتبار كركوك اقليما مستقلا خاضعا للدولة العراقية وليس خاضعا لحكومة اقليم كردستان. وفي ظل التحولات السكانية التي حدثت، فإن الحل المطروح هو تقاسم السلطة في ادارة الاقليم.

Tercümesi:

Türkmenlerle Araplar arasında, Kerkük'ün Kürdistan hükümeti değil de Irak'a tabi bağımsız bir bölge olarak görülmesinin zorunlu olduğuna dair bir anlaşma var. Nüfus değişiminin gölgesinde önerilen çözüm, bölgenin *iktidar paylaşımıyla* idare edilmesi.

Örnek cümle:

رحبت تركيا باتفاق تقاسم السلطة في أفغانستان.

Tercümesi:

Türkiye Afganistan'daki iktidar paylaşımı anlaşmasını olumlu karşıladı.

10. Eşdizim: مظاهرة + احتجاج

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan isim tamlamasında gösteri anlamına gelen مظاهرة sözcüğü ile احتجاج fiilinin masdarı olan ve “protesto etmek” manalarına gelen احتجاج sözcüğü bir arada kullanılmıştır. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*protesto gösterisi*” anlamına gelmektedir.

Örnek cümle:

يجتمع المواطنون الفرنسيون اليوم في المدن في جميع أنحاء البلاد في مظاهرات احتجاج طفيفة.

Tercümesi:

Bugün Fransızlar, küçük protesto gösterilerine katılmak için ülkenin dört bir yanındaki şehirlerde toplanıyor.

4.4. İsim/Fail+Fiil Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri

1. Eşdizim: تدهورت + العلاقات

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede ilişkiler anlamına gelen العلاقات sözcüğünün fiili تدهور fiilidir. Bu fiilin sözlüklere bakılığında صحة / sağlık, حالة الجو / hava durumu ve اقتصاد / ekonomi gibi sözcüklerle eşdizim oluşturduğu görülür. Söz konusu fiilin anlamı ise “kötüleşti, bozuldu” şeklindedir. Buradan hareketle bu eşdizimi Türkçemize “*ilişkiler kötüleşti*” şeklinde aktarmak mümkündür.

Örnek cümle:

تدهورت العلاقات الثنائية بين البلدين بسبب خلافات بشأن السياسة الخاصة بسوريا ومحكمة القس الأمريكي أندرو برانسون بتهم بالإرهاب.

Tercümesi:

İki ülke arasındaki ikili *ilişkiler* Suriye politikasındaki görüş ayrılıkları ve Amerikalı papaz Andrew Brunson’a yöneltilen terör suçlamaları sebebiyle *kötüleşti*.

2. Eşdizim: اندلعت + الاشتباكات

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede çatışmalar anlamına gelen الاشتباكات sözcüğünün fiili اندلعت fiilidir. Bu fiilin sözlüklere bakılığında حريق / yangın, النار / ateş ve حرب / savaş gibi sözcüklerle eşdizim oluşturduğu görülür. Söz konusu fiilin anlamı ise “patlak verdi, çıktı” şeklindedir. Buradan hareketle bu eşdizimi Türkçemize “*çatışmalar çıktı*” şeklinde aktarmak mümkündür.

Örnek cümle:

أفاد مسؤول حكومي يمني، أن اشتباكات عنيفة اندلعت بين القوات الحكومية ومسلحي جماعة الحوثيين، في مدينة الحديدة.

Tercümesi:

Bir Yemen hükümet yetkilisi, Hadide eyaletinde Husi milisler ile hükümet güçleri arasında şiddetli çatışmalar çıktığını belirtti.

3. Eşdizim: تفاقمت + الأزمة

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede kriz anlamına gelen أزمة sözcüğünün fiili تفاقمت fiilidir. Bu fiilin sözlüklere bakılığında الوضع / durum, المرض / hastalık ve ظلم / zulüm gibi sözcüklerle eşdizim oluşturduğu görülür. Söz konusu fiil ise “derinleşti kötüleşti” anlamlarına gelmektedir. Buradan hareketle bu eşdizimi Türkçemize “kriz derinleşti” şeklinde aktarmak mümkündür.

Örnek cümle.

تفاقمت الأزمة السياسية في إسرائيل نتيجة لاتساع هوة الخلافات بين الحزبين الرئيسيين في البلاد.

Tercümesi.

İsrail’deki siyasi kriz ülkedeki iki büyük parti arasında büyüyen anlaşmazlıklar sebebiyle derinleşti.

Örnek cümle:

تتفاقم أزمة الثقة بين البلدين يوما بعد يوم.

Tercümesi:

İki ülke arasındaki güven bunalımı günden güne derinleşiyor.

4. Eşdizim: جرت + الانتخابات

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede seçimler anlamına gelen الانتخابات sözcüğünün fiili جرى fiilidir. Bu fiilin sözlüklere bakılığında pek çok sözcük ile eşdizim oluşturduğu görülmektedir. “Koştü” anlamına gelen bu fiil نهر / nehir sözcüğü ile kullanıldığında “aktı”

حوار / diyalog, حديث / konuşma ve كذا / kaza, olay kelimeleri ile birliktelik oluşturduğunda ise oldu, meydana geldi, gerçekleşti anlamlarına gelmektedir. Buradan hareketle bu eşdizimi Türkçemize “*seçimler gerçekleşti*” şeklinde aktarmak mümkündür.

Örnek cümle:

أعلن وزير الداخلية الإيرانية أن نسبة المشاركة في الانتخابات النيابية التي جرت الجمعة بلغت 42.6 في المئة.

Tercümesi:

İran Dışişleri Bakanı cuma günü *gerçekleşen* parlamento *seçimlerine* katılım oranının %42.6 olduğunu açıkladı.

5. Eşdizim: تعثرت + المفاوضات

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “müzakereler, görüşmeler” anlamına gelen المفاوضات sözcüğünün fiili تعثر fiilidir. Bu fiilin sözlüklere bakıldığında “tökezledi, takıldı, duraksadı, durdu” şeklinde anlamlara sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bu eşdizimi Türkçemize “*müzakereler durdu*” şeklinde aktarmak mümkündür.

Örnek cümle:

تعثرت المفاوضات الجارية لتشكيل حكومة وحدة في إسرائيل بعد تجدد الخلاف بين حزب الليكود وتحالف "أزرق-أبيض" حول تشكيل لجنة برلمانية خاصة بتعيين القضاة.

Tercümesi:

İsrail'de Likud ile Mavi-Beyaz İttifakı partileri arasındaki birlik hükümeti kurulması için yürütülen *müzakereler*, yargıçların seçiminden sorumlu meclis komsyonunun oluşturulması konusundaki anlaşmazlıkların yeniden ortaya çıkması sebebiyle *durdu*.

6. Eşdizim: الحصار + استمر

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “abluka” anlamına gelen حصار sözcüğü, “devam etti” manasına gelen استمر fiili ile birlikteli oluşturmuştur. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*abluka devam etti, sürdü*” anlamlarına gelmektedir.

Örnek cümle:

أفاد التقرير الصادر عن منظمة الصحة العالمية بأن نساء غزة قد يواجهن خطر الإصابة بفقر شديد في الدم و سوء التغذية جراء استمرار الحصار الخانق المرفوض على القطاع.

Tercümesi:

Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı raporda, Gazze'de yaşayan kadınların uygulanan boğucu *ablukanın devam etmesi* sebebiyle kötü beslenme ve şiddetli kansızlığa yakalanma riskiyle karşı karşıya kalabileceği ifade edildi.

7. Eşdizim: التوتر + تصاعد

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “gerginlik” anlamına gelen توتر sözcüğü, “arttı, yükseldi” anlamlarına gelen تصاعد fiili ile birliktelik oluşturmuştur. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*gerginlik arttı, yükseldi*” anlamlarına gelmektedir.

Örnek cümle:

وسط تصاعد التوتر... تركيا تمدد مهام "الرئيس عروج" شرقي المتوسط.

Tercümesi:

Gerginlik artarken, Türkiye, Oruç Reis gemisinin görev süresini uzatıyor.

8. Eşdizim: الجهود + أثمرت

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “çabalar, gayretler” manalarına gelen جهود sözcüğü, “meyve verdi, sonuç verdi” anlamlarına gelen أثمرت fiili ile birliktelik oluşturmuştur. Siyasi içerikli

haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*çabalar, gayretler sonuç verdi*” anlamlarına gelmektedir.

Örnek cümle:

أنتمت جهود تركيا في عودة الحياة في إدلب بسكل عادي ، فبعد الاتفاق مع روسيا حول تشكيل منطقة آمنة.

Tercümesi:

Türkiye'nin *çabaları sonuç verdi* ve İdlib'de hayat, Rusya ile güvenli bölge kurulması anlaşması sonrasında normale döndü.

9. Eşdizim: (في الأفق) الأزمة + لاحت

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “kriz” anlamına gelen أزمة sözcüğü, “göründü, belirdi” anlamlarına gelen لاحت fiili ile birliktelik oluşturmuştur. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*ufukta belirdi, göründü*” anlamlarına gelmektedir.

Örnek cümle:

أزمة سياسية تلوح في الأفق في أفغانستان بعد نتائج مثيرة للجدل للانتخابات الرئاسية.

Tercümesi:

Afganistan'da başkanlık seçimlerinin tartışmalı sonuçları sonrası siyasi bir *kriz ufukta görünüyor*.

10. Eşdizim: توطدت + العلاقات

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan ifadede “ilişkiler” anlamına gelen علاقات sözcüğü, “güçlendi, pekişti, sağlaştı” anlamlarına gelen توطدت fiili ile eşdizim oluşturmuştur. Siyasi içerikli haberlerde sıklıkla kullanılan bu tabir Türkçemizde “*ilişkiler pekişti, güçlendi*” anlamlarına gelmektedir.

Örnek cümle:

توطدت العلاقات التركية الإيرانية خلال السنوات الثمانية الأخيرة.

Tercümesi:

Son sekiz yılda Türk-İran ilişkileri güçlendi/gelişti.

4.5. Fiil+Harf-i Cer+İsim Birlikteliği Şeklinde Gelen Eşdizimlere Örnekler ve Çevirileri

1. Eşdizim: خرج عن + صمته

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “çıktı” anlamına gelen خرج fiili ile “sessizlik, suskunluk” anlamına gelen صمت sözcüğü birliktelik oluşturmuştur. Birebir çevirisi “suskunluğundan çıktı” olan bu eşdizim Türkçemizde “*suskunluğunu, sessizliğini bozdu*” şeklinde karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

خرج ولي العهد السعودي محمد بن سلمان عن صمته بشأن مقتل الصحفي السعودي جمال خاشقجي، حيث اعتبر أن ما حدث "بشع وغير مبرر". وأكد أن التعاون بين السعودية وتركيا في هذا الملف مميز.

Tercümesi:

Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman Suudlu gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın ölümüyle ilgili *sessizliğini bozdu* ve Kaşıkçı'nın ölümü için "haklı gösterilemeyecek, korkunç bir olay" ifadesini kullanarak bu konuyla ilgili Türkiye Suudi Arabistan arasındaki işbirliğinin oldukça iyi olduğunu vurguladı.

2. Eşdizim: قام ب + جولة تفقدية

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde Arapçada önemli olan ve pek çok fiilin masdarı ile kullanıldığında “yaptı, gerçekleştirdi” anlamına gelen قام ب fiili ile kullanılmıştır. Fiiliden sonra gelen جولة تفقدية tamlaması da kendi içersinde bir eşdizim olup “inceleme gezisi” anlamına gelmektedir. Bu eşdizim Türkçemizde *inceleme gezisinde bulundu, inceleme gezisi gerçekleştirdi*” şeklinde karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

أفادت وكالة “الأناضول” التركية أنه من المتوقع أن يقوم أردوغان بجولة تفقدية في المنطقة التي ضربها الزلزال، والاطلاع على حجم الأضرار وسير عمليات البحث والإنقاذ والأنشطة الإغاثية.

Tercümesi:

Anadolu Ajansı'nın bildirdiğine göre, Erdoğan'ın depremin vurduğu bölgeye *inceleme gezisinde bulunarak*, oluşan zararın büyüklüğü, arama kurtarma ve yardım faaliyetleri hakkında bilgi alması bekleniyor.

3. Eşdizim: توجه إلى + صناديق الاقتراع

Tahlil:

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “gitti, yöneldi” anlamlarına gelen توجه fiili ile “oy sandıkları” anlamına gelen صناديق الاقتراع tamlaması eşdizim oluşturmuştur. Birebir çevirisi “oy sandıklarına yöneldi” olan bu eşdizim Türkçemizde “sandıklara akın etti” şeklinde karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

يتوجه الناخبون الأتراك إلى صناديق الاقتراع للإدلاء بأصواتهم في الانتخابات النيابية المبكرة، عقب فشل الأحزاب السياسية في تشكيل حكومة ائتلافية، بعد انتخابات 7 حزيران/يونيو الماضي.

Tercümesi:

Türk seçmenler geçtiğimiz 7 Haziran seçimleri sonrası partilerin kolasiyon hükümeti kurmakata başarısız olmalarının ardından milletvekilliği erken seçimlerinde oy vermek için sandıklara gitti.

4. Eşdizim: تعرض ل + انتقادات لاذعة

Tahlil:

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “maruz kaldı, uğradı” anlamlarına gelen تعرض fiili ile “sert, keskin eleştiriler” anlamına gelen انتقادات حادة tamlaması eşdizim oluşturmuştur. Bu eşdizim Türkçemizde “sert eleştirilere maruz kaldı” şeklinde karşılanmaktadır.

Örnek cümle:

تعرض الرئيس الأمريكي دونالد ترامب لانتقادات حادة في الأوساط الطبية بعد أن تساءل عن إمكانية علاج المصابين بفيروس كورونا بحقن أجسامهم بمواد مطهرة.

Tercümesi:

ABD Başkanı Trump, koronavirüsün tedavisi için hastaların vücutlarına dezenfekte enjekte edilip edilemeyeceğini gündeme getirmesi sonrasında *sert eleştirilere marzu kaldı*.

5. Eşdizim: أدلى ب + تصريحات هامة

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “görüş açıkladı, ifade etti, bildirdi” anlamlarına gelen أدلى fiili ile “önemli açıklamalar” anlamına gelen تصريحات هامة tamlaması eşdizim oluşturmuştur. Fiil + harf-i cer + isim şeklinde gelen bu eşdizim Türkçemize “önemli açıklamalarda bulundu” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

أدلى رئيس الجمهورية رجب طيب أردوغان، بتصريحات هامة للصحفيين عقب أدائه صلاة الجمعة في مسجد السلطان أحمد وسط إسطنبول.

Tercümesi:

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Sultan Ahmet Camii’nde kıldığı Cuma namazı sonrasında gazetecilere önemli açıklamalarda bulundu.

6. Eşdizim: عاد إلى + أرض الوطن

Tahlili:

Bu eşdizimi oluşturan birliktelike “döndü” anlamlarına gelen عاد fiili ile أرض الوطن sözcüğü bir araya gelmiş ve siyasi içerikli haberlerde sıkça karşılatığımız bir eşdizim oluşturmuştur. Bu ifade Türkçemize “yurda döndü” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

عاد الرئيس رجب طيب أردوغان إلى أرض الوطن بعد زيارة خارجية شملت روسيا و إيران و العراق.

Tercümesi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rusya, İran ve Irak'ı kapsayan yurtdışı ziyareti sonrası *yurda döndü*.

7. Eşdizim: تَخلى عن + منصب

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “bıraktı, vazgeçti, terk etti” anlamlarına gelen تَخلى fiili ile “makam, görev” manalarına gelen منصب kelimesi eşdizim oluşturmuştur. Fiil + harf-i cer + isim şeklinde gelen bu eşdizim Türkçemize “*görevini bıraktı, görevinden ayrıldı*” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

اضطر السياسي البارز إلى التخلي عن منصبه إثر الكشف عن الفضيحة الجنسية التي تورط فيها.

Tercümesi:

Ünlü siyasetçi karıştığı cinsel skandalın ortaya çıkmasının ardından görevini bırakmak zorunda kaldı.

8. Eşdizim: وصل إلى + طريق مسدود

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “ulaştı, vardı” anlamlarına gelen وصل fiili ile “kapalı, tıkanmış yol” manasına gelen طريق مسدود ifadesi birliktelik oluşturmuştur. Fiil + harf-i cer + isim şeklinde gelen bu eşdizim Türkçemize “*çıkmaza girdi*” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

قال قيادي بارز في حركة المقاومة الإسلامية الفلسطينية حماس إن المفاوضات غير المباشرة مع إسرائيل بشأن تبادل السجناء وصلت إلى طريق مسدود.

Tercümesi:

Hamas'ın üst düzey komutanlarından biri İsrail ile yürütülen dolaylı esir değişimi görüşmelerinin *çıkmaza girdiğini* belirtti.

9. Eşdizim: أقدم على + خطوة

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “girişti, başladı” anlamlarına gelen على أقدم fiili ile “adım” manasına gelen خطوة sözcüğü birliktelik oluşturmuştur. Fiil + harf-i cer + isim şeklinde gelen bu eşdizim Türkçemize “*adım attı*” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

أفاد المحللون السياسيون أن السلطات السعودية أقدمت على خطوة مهمة بإيقاف المتهمين في مقتل الصحفي جمال خاشقجي.

Tercümesi:

Siyasi gözlemciler Suudi yetkililerin gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın ölümüyle bağlantılı şüphelileri tutuklamasıyla *önemli bir adım attığını* belirtti.

10. Eşdizim: تمتع ب+ حق النقض (الفيتو)

Tahlili.

Bu eşdizimi oluşturan eşdizimde “sahip oldu, keyfini çıkardı” anlamlarına gelen ب تمتع fiili ile “veto” manasına gelen نقض sözcüğü birliktelik oluşturmuştur. Fiil + harf-i cer + isim şeklinde gelen bu eşdizim Türkçemize “*veto hakkına sahiptir*” şeklinde aktrarılmaktadır.

Örnek cümle:

تتمتع خمسة أعضاء دائمين في مجلس الأمن للأمم المتحدة بحق النقض (الفيتو).

Tercümesi:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki beş daimi üye *veto hakkına sahiptir*.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Kelimelerin yan yana dizilimi sonucu oluşturduğu eşdizimli kelime ortaklıkları, verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere dil becerilinin sözcük bilgisi düzeyinde önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Newmark (1988, s. 125) gramerini iskelete benzettiği bir metnin, sözcüklerini ete, eşdizim diye tabir ettiğimiz sözcük öbeklerini de dokulara benzetmiş, sınırları ise bütün bunları bir birine bağlayan bir unsur olarak tanımlamıştır.

Eşdizimler gerek sözlü gerekse yazılı dilde olsun okuduğumuz, dinlediğimiz veya yazdığımız şeylerin büyük bir bölümünü oluşturması sebebiyle dil öğreniminde en az dilbilgisi kadar önem verilmesi gereken ve asla ihmal edilmemesi lazım gelen bir alandır.

Bu çalışmada verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, eşdizimler bir dilin doğru, akıcı, renkli, çekici ve her şeyden öte ana dili konuşucularına benzer doğallıkta kullanımı için çok önemli bir rol oynamaktadır. Hedef dilin gramer kurallarına, cümle kurulumu sırasındaki söz dizimi özelliklerine vakıf olmanın yanı sıra sözcük bilgisinin kullanım çeşitliliğine dair de yeterli bir malumata sahip olmak gerekmektedir.

Sözcüklerin bir biriyle kurduğu ilişkiler, bu ilişkiler neticesinde kazandığı anlamlar, bir kelimenin başka bir kelime ile yer değiştirip değiştiremeyeceği, muhtemel değişiklikler sonucunda ortaya çıkabilecek olası anlam aralıkları ve mana incelikleri gibi hususiyetlerin önemine dikkat çekilmiştir.

Medya Arapçasında siyaset temalı haber içerikleri özelinde karşılaştırılması muhtemel eşdizimlerden bazıları cümle içerisinde kullanılmış halleriyle okuyucuyla paylaşılmıştır. Sözcük dizilişi bakımından farklı türlerden seçilen örnek eşdizimlerin tahlili ve tercümelere de bağlam içerisinde işlenip Türkçemizde nasıl karşılandığına dair bir fikir oluşturması amacıyla recüme edilmiştir. Dilin doğru doğal ve akıcı kullanımı için eşdizim bilgisinin geekli olduğu verilen örenlerle gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1999). *Anlambilim*. Ankara. Engin.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*, Ankara. Türk Dil Kurumu.
- Altıkulaçoğlu, S. (2010). Yabancı dil sınıflarında eşdizimli sözcük öğretimi ve anadilinin rolü. *Dil Dergisi*, 148, (37-52).
- Anzi, B,B. (2019). *Nahve Bina'u Mu'cem Lilmutelazimaati'l Lafziyya Fi'l Meacim'il Luğa'l Arabiyya*. King Abdullah bin Abdulaziz Int'l Center For Arabic Language
- Arslan, Ş.C (2018). *Arap basınında eşdizimsel ifadeler*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale
- Askerî, E. H. *el-Furuku'l-Luğaviyye*. Kahire. Daru'l- 'ilm ve's-Segâfe.
- Âyid, A. (2003). *el-Mu'cemu'l- 'Arabiyyi'l-Esâsî, Kahire. el-Munazzamatu'l- 'Arabiyye li't-Terbiyye ve's-Sekâfe ve'l- 'Ulûm*.
- Balı, E & Köksal, H. (2019). *Yaygın eşdizimleriyle arapçada anahtar fiiller*. İstanbul. Akdem.
- Balı, E & Köksal, H. (2017). *Görsel eşdizimleriyle arapçada temel fiiller*. İstanbul. Mektep.
- Baker, M. (1992). *In other words*. London and New York. Routledge.
- Bakiler, Y,B. (2006). *Sözün doğrusu-2*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul
- Benon, M, Benson, E, & Ison, R. (1993) *The BBI combinatory dicitonary of english*, ABC, İstanbul
- Brashi, A,S. (2005). *Arabic collocations. implications for translations*. Published PHD Thesis. Sydney. University of Western Sydney
- Buckwalter, T&Parkinson, D. (2011). *A frequency dictionary of arabic*. Core Vocabulary for Learners, London. Routledge.
- Cahız. (1998). *El-beyan ve't-Tebyin*. Kahire. Hâncı.

- Cambridge (2009). *Cambridge learner's dictionary*, English-Turkish (2009), Cambridge University.
- Carter, R. (1987). *Vocabulary*. Applied Linguistics Perspective London
- Ceviz, N. (2015). *Uygulamalı basın arapçası*, İstanbul. Akdem
- Deveci, T. (2004). *Why and how to teach collocations*. English Teaching Forum.
- Doğan, N. (2015). *Türkçe sözlük'te fiilisel eşdizim*. Gazi Türkiyat, Güz 2015/17.67-84
- Emery, P. (1988). *Collocation a problem in arabic english translation*, 11 (2) 179-184
- Emery, P. (1991). *Collocation in modern standard arabic*. *Journal of arabic linguistics*, 23 (1) 56-65
- Farrokh, P. (2012). *Rasing awareness of collocation in esl/efl classrooms*, Journal of Studeis in Education (2) 3, 55-74, Macrothink Institute
- Fontenelle, T. (1994). *What on earth are collocations?* English Today, 10 (4), 42-48
- Ghazala, H. (2004). *Essays in translation and stylistics*. Dar El-Ilm Lilmalayin. Beirut.
- Ghazala, H. (2007). *Dar El-Ilm's dictionary of collocations*. English-Arabic Dar El-Ilm Lilmalayin. Beirut.
- Ghazala, H. (2014). *A Dictionary of collocations and contextual phrases*. Arabic-English Librairie du Liban Publishers. Beirut.
- Grimm, P.S (2009). *Teaching collocation in the arabic as a foreign language class arabele*, Ensenenza y aprendizaje de la lengua arabe. (pp. 163-177).
- Grimm, P.S (2009). *Collocation in Modern Standard Arabic Revisited Journal of Arabic Linguistics*, (22-41)
- Güneş, K. (2013). *Arapça-Türkçe sözlük*, İstanbul. Mektep.
- El-Hasan, S. (1990). Synonymy and Its Distribution in Arabic. *Abhath Al-Yarmouk*, 1, 23-43. Yarmouk University.
- Hill, J. (2000). *Revising priorities. from gramamtical failure to collocational success*. In M. Lewis (ed) , Teaching Collocation. (s.47-67) Language Teaching Publications
- Hoogland, J. (1993). *Collocations in Arabic (MSA) and the Treatment of Collocations*

- in Arabic Dictionaries. *The Arabist. Budapest Studies in Arabic*, 6-7(1), 75-93.
- Huseyni, H. M. (2007). *El- musahabatu'l-lugaviyye ve eseruhâ fi tahdîdi'd-delâlefi'l-kur'ani'l-kerîm*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahire Üniversitesi, Kahire
- Hassanein, A.H. & Abdou, K&Abo El Seoud, D. (2011). *The concise arabic-english lexicon of verbs in context*, The American University in Cairo.
- İbrahim, Y. (2003). *The translaition of collocation into arabic*. Problems and Solutions, the University of Leeds
- İşler, E. & Yıldız, M. (2018). *Arapça çeviri kılavuzu*, İstanbul. Akdem.
- İzwani, S. (2015). Patterns of Lexical Collocations in Arabic, *Zeitschrift für Arabische Linguistik*, 2015, 61, 72-100.
- Kurt, M. (2016). *Arapça yazılı basında yer alan spor metinlerindeki eşdizimsel ifadelerin sınıflandırılması*, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Lahlai, M. (2008). *Advanced media arabic*, Georgetown Universty, Washington D.C.
- Larson, M,L. (1998). *Meaningbased translation*. University Press of America, New York
- Lewis, M. (ed) (2000). Teaching Collocation. *Further developments in the lexical approach, hove*, Language Teaching Publications
- Lewis, M. (1997). *Implementing the lexical approach. Putting theory into practice*. Language Teaching Publications
- Ma'luf, L. (2001). *El-muncid fi'l-luğati'l-'arabiyye*, Beyrut. Dâru'l-Meşrik.
- Martysnka, M. (2004). *Do english language learners know collocatons? Institute of lingusitics*, Adam Mickiewicz University. (1-12)
- Mashhrawi, A, K. (2008). *Collocation errors made by english and journalism majors at the islamic universit of gazza*, Islamic University of Gazza
- McCarthy, M. (1990). *Vocabulary*, Oxford University Press.
- McCarthy, M&O'Dell, F. (2005). *English collocations in use*, Cambridge University, Second Edition.
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe sözlük*, İstanbul. Dağarcık.

- Nattinger, J.R. (1988). *Some current trends in vocabulary teaching*. In R. Carter & M. McCarty (Eds.). *Vocabulary and Language Teaching*. New York. Longman
- Nesselhauf, N. (2005). *Collocations in a learner corpus*, John Benjamins Publishing Company.
- Newmark, P. (1988) *A Textbook of Translation*. London. Prentice Hall.
- Nofal, K.H (2012). *Collocation in english and arabic. A comparative study*, Canadian Center of Science and Education. Vol 2, No 3 (76-93)
- Oxford collocations dictionary for students of English* (2002). Oxford University.
- Ömer, A. M. (2008), *Mu‘cemu’l-Luğati’l-‘Arabiyyeti’l-Mu‘âsıra*, c. 4, Kahire. ‘Âlemu’l-Kutub
- Özay, İ. (2013). *Arapçada eşdizimler ve dilbilgisel yapıları*, G.Ü. GEFAD Dergisi. Sayı. 33 (s. 33-43).
- Özkan, B. (2007). *Türkiye türkçesinde belirteçlerin fillerle birlikte kullanımları ve eşdizimliliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özkan, B. (2007). *Türkiye türkçesi eşdizim sözlüğü’nün sayısallaştırılması*, Türkçe Üzerine Derlem Dilbilim Uygulamaları, Adana. Karahan. s. 23-37.
- Quta, S. İ. (2015). *El-musahabetu’l luğaviyya fi’s sahîhi’l buhârî*, el-Camiatu’l İslamiyya, Gazze- Filistin
- Rawi, S. (1994). *Collocations in Arabic*. Unpublished PHD Thesis, Baghdad University
- Saalabi, A. (2010). *Fıkh ‘ul luğa ve sirru’l arabiyya*, Resaleh Publishers, Damascus
- Stockdale, J. G. (2000). *Mr. Stockdale’s dictionary of collocations*
- Suçin, M.H. (2007). *Öteki dilde var olmak. Arapça çeviride eşdeğerlik*, İstanbul. Say Yayınları.
- TDK Türkçe Sözlük (2009). *Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu-türk dil kurumu*
- Üçok, N. (1947). *Genel Dilbilim (Lengüстик)*. Ankara. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*, İstanbul. Multilingual.

Yâsîn, M. & Kurdi, M. (2018). *El-musahabatu 'l luğaviyya inde 'l gudema ve 'l muhaddisin, tishreen university journal for research and scientific studies*, (40) (451-469)

Zughoul, M & Abdul-Fattah, H. (2003). *Collocational strategies of arab learners of english. A study in lexical semantics*. Journal of the Colloge of Arts -Yarmouk University, Irbid, Jordan (1-19).

SİYASET KONULU EŞDİZİM KAYNAKLARI

Anadolu Ajansı. 24.05.2020 <https://www.aa.com.tr/ar/> adresinden erişilmiştir.

Alkhaleejonline. 12.05.2020 tarihinde <https://alkhaleejonline.net> adresinden erişilmiştir.

Elbeyyinedide. 12.05.2020 tarihinde <https://albayyna-new.net/vrsfls/cntnt/file/31676.pdf> adresinden erişilmiştir.

RT Online. 14.05.2020 tarihinde <https://arabic.rt.com> adresinden erişilmiştir.

Arab-Turkey. 14.05.2020 tarihinde <https://arab-turkey.com.tr/2019/03/02/%> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 14.05.2020 tarihinde <https://studies.aljazeera.net/ar/article/570> adresinden erişilmiştir.

Elarabicedid. 14.05.2020 tarihinde <https://www.alaraby.co.uk/economy/2018/5/26/> adresinden erişilmiştir.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. 16.05.2020 tarihinde <https://orsam.org.tr/ar/hosni-mubaraks-political-heritage/> adresinden erişilmiştir.

Daily Sabah Türkiye. 17.05.2020 tarihinde <https://www.dailysabah.com/arabic/turkey/> adresinden erişilmiştir.

BBC. 20.05.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/arabic/amp/42759186> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 20.05.2020 tarihinde <https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2018/12/5/> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 20.05.2020 tarihinde <https://studies.aljazeera.net/ar/article/571> adresinden erişilmiştir.

Alkhaleejonline. 22.05.2020 tarihinde <https://alkhaleejonline.net/> adresinden erişilmiştir.

Al-sharq. 22.05.2020 tarihinde <https://al-sharq.com/article/15/01/2014/> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 23.05.2020 <https://www.aljazeera.net/news/humanrights/2017/4/30/> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 23.05.2020 <https://www.aljazeera.net/news/arabic/2014/11/26/> adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. 24.05.2020 <https://www.aa.com.tr/ar/> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 24.05.2020 <http://mubasher.aljazeera.net/news/> adresinden erişilmiştir.

Shorouknews. 25.05.2020

<https://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=23032020&id=75847ed9-8768-442f-9893-34092d7dc334> adresinden erişilmiştir.

BBC. 25.05.2020 <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-51605513> adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. 26.05.2020 <https://www.aa.com.tr/ar/> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 27.05.2020 <https://www.aljazeera.net/news/arabic/2018/10/24/> adresinden erişilmiştir.

Almanar. 27.05.2020 <https://almanar.com.lb/6221547> adresinden erişilmiştir.

Aljazeera. 27.05.2020 <https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/9/17/> adresinden erişilmiştir.

Die Welt. 28.05.2020 <https://www.dw.com/ar/> adresinden erişilmiştir.

BBC. 28.05.2020 <https://www.bbc.com/arabic/world-52412433> adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. 28.05.2020 <https://www.aa.com.tr/ar/> adresinden erişilmiştir.

Anadolu Ajansı. 29.05.2020 <https://www.aa.com.tr/ar/> adresinden erişilmiştir.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..